

زنجیره‌ی بهره‌و بهاری قورئان

به‌رگی یه‌که‌م

با دله‌کائمان به قورئان ئاودیتسر بکیرین

نووسینی

غهرب عه‌زیز

پیداچوونه‌وه‌ی

ده‌ستیه‌ک له ماموستایانی سه‌ته‌ری حیکمه

ناوی کتیب: با دلہگانمان بہ قورئان ئاودیئر بکہین

نوسەر: غەریب عەزیز

پیداچوونہوہی: دەستەپەك لە مامۆستایانی سەنتەری حیکمە

چاپی یەکەم: 2008 – 1429 – 2708

چاپی دووہم: 2009 – 1430 – 2708

تیراژ: 2000 دانە

ژمارە ی سپاردن:

لە کتیبخانە ی گشتی ھەولێر ژمارە ی سپاردنی (1730) ی سالی 2008 دراوہتی

(مافی لە چاپدانہوہی بوۆ ھەموو مسوڵمانیکە بە مەرگی

وہرگرتنی موۆلہتی نوسراو لە نوسەر)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

﴿ أَوْلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ فِي ذَلِكَ

لِرَحْمَةٍ وَذِكْرٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ سورة العنكبوت

﴿ وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بِرِئَاسَةٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ

يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتُلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ بِشِرِّ مَنِ

ذَلِكُمْ أَنْتَارُ وَعَدَّهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَسَّرَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾ سورة الحج

پیشکش

پیشکش: ﴿﴾

- ❖ به دایک و باوک و خوشک و برایه خوشه ویسته کانم.
- ❖ به خاتوو ئه سمائی هاوسه رم و منداله نازیزه کانم.
- ❖ به شهیدایانی قورئانی مه زن و شه ریعته تی خوا.

پیشکش کردن

الحمد لله القائل: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١﴾ ﴾ والصلاة والسلام على الهادي المبعوث رحمة للعالمين القائل: (اقرؤوا القرآن فإنه يأتي يوم القيامة شفيعاً لأصحابه) رواه مسلم.

وبعد:

هەر پێغه‌مبەریک خۆی گەورە رەوانەى کردبى بۆ قەومىک موعجیزەیه‌کى پێداوه که به هۆیه‌وه کۆمه‌له‌ که‌سانىک برۆیان پى هینابى، به‌لام له‌گه‌ل مردنى ئەو پێغه‌مبەرە موعجیزە‌که نه‌ماوه. که‌چى موعجیزەى پێغه‌مبەرى خاتەم بریتى بووه له‌ قورئان که تا رۆژى دواى به موعجیزەى دەمىنیتە‌وه، خۆى گەورەش به‌ئینى داوه که بى‌پاریزیت هه‌روه‌کو ده‌فه‌رموى: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١﴾ ﴾ الحجر.

جا ئەركى سه‌رشانى مسوئمان به‌رامبەر به‌ قورئان بریتى یه له‌ خۆیندنه‌وه‌ى لى تىگه‌بشتن و لى ووردبوونه‌وه و کارپێکردن و راگه‌یاندى. بىگومان هه‌ر که‌سىکیش ده‌ستى پێوه‌بگرى سه‌رفرازى دونیا و قیامه‌ت ده‌بى، هه‌روه‌کو پێغه‌مبەر(صلی الله علیه وسلم) ده‌فه‌رموئیت: ((القرآن شافع مشفع وماحل مصدق، من جعله أمامه قاده الى الجنة، ومن جعله خلف ظهره ساقه الى النار))^(١).

وه له‌ چه‌ندان فه‌رمووده‌ى تری پێغه‌مبەر (صلی الله علیه وسلم) جه‌خت له‌سه‌ر گه‌وره‌بى و فه‌زلى قورئان خۆیندن و فیربوون و فیرکردنى کراوته‌وه.

(1) حدیث حسن رواه البزار وابن حبان في صحيحه.

به بهردهوامیش له هه‌موو چاخ و سه‌رده‌می‌کدا که‌سانیک دهن که خوی گه‌وره وه‌کو سه‌ربازی خوی به‌کاریان ده‌هینی بۆ پارێزگاری کردن له ئایینه‌که‌ی و بلا‌و‌کردنه‌وی به ناو خه‌لکدا و خزمه‌ت‌کردنی قورئانه‌که‌ی، به ووتارو به‌نوسین و روونکردنه‌وی ئایه‌ته‌کانی.

کتیبخانه‌ی کوردیش له‌م رووه‌وه پێویستی به ده‌وله‌مه‌ندکردن هه‌یه، ئه‌م په‌رتوکه‌ش که مامۆستا غه‌ریب نوسیویه‌تی هه‌ولیکه له‌م باره‌یه‌وه، وه من خویندومه‌ته‌وه و پێیدا چومه‌ته‌وه، وه به پێویستی ده‌زانم هه‌موو مسوولمانیک بیخوینیته‌وه، چونکه زۆر زانیاری به‌سوود له‌باره‌ی کتیبی خودا به زمانی شیرینی کوردی ده‌خاته روو، هه‌روه‌ها وه‌لامی زۆریک له پرسیاره‌کان ده‌داته‌وه و چه‌نده‌ها گومانیش ده‌روینیته‌وه که بونه‌ته به‌ربه‌ستیک بۆ نه‌هاتنه پێشه‌وه له قورئان وه‌کو فی‌ربوون و له‌به‌رکردن و تیگه‌یشتن له ماناکانی.

خودا نمونه‌ی مامۆستا غه‌ریب و هاوشیوه‌کانی زۆر بکات، به چاکترین شیوه‌ش پاداشتی بداته‌وه. . آمین . .

أبو بكر قادر مصطفي

به‌رپوه‌به‌ری سه‌نته‌ری حیکمه

بۆ فی‌رکردن و پێ له‌به‌رکردنی قورئانی پیرۆز

پیشہ کی

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُونُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾⁽¹⁾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجَدَّوْهُ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا

كَثِيرًا وَنِسَاءً ءَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ ءَ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾⁽²⁾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ

لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾﴾⁽³⁾

أما بعد:

فإن أصدق الحديث كتاب الله، وخير الهدي هدي محمد صلى الله عليه وسلم وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار .

ناشکرایہ دوا سرروش و بہرنامہی خوا بؤ سہر زہوی بہ گشتی و ئیمہی مروفاہیہ تی بہ تاییہ تی، بریتییہ لہ بہرنامہی ئیسلام، سہرچاویہ یہ کہ مییش لہم بہرنامہیہ بریتییہ لہ قورئانی مہزن. جا بہختہ و ہری جنوکہ و مروفقہ کان

(1) سورة آل عمران: (102).

(2) سورة النساء: (1).

(3) سورة الأحزاب: (70 - 71).

له دونیاو سهرفرازیان له دواړوژ به ستر او ته وه به ئەندازهی شاره زابوون له ئیسلام و پابه ندبوون و په پیره وی کردنی قورئانی مهزن. خوای گه وره ده فرموی: ﴿وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مَبْرُوكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ (150)

واته: ((وه ئەم قورئانه به فەرمان ناردۆته خواره وه، كهواته ئیوهش شوینی بکهن و پارێزکار بن تا په حمتان پی بکری))

كهواته: به پیی ئەم پیوه ره قورئانی به بابای هه لگر و کارپیکه ری قورئانی مهزن رینمونی ده کری و به زهیی خوای تاك و ته نیای بو مسوگه ر ده بی و سهرفرازی ئیره و ئه ویش ده بی. بویه ده بی زور ئاگادار بین به ئەندازهی گرنگی دانمان به قورئانی مهزن گرنگی دانه به خوای گه وره، وه به ئەندازهی كه مته ر خه می و گوئی نه دانمان به قورئانی مهزن گوئی نه دانه به خوای توله ستین.

جا به هیوای ئه وهی هه موومان به رامبه ر به قورئانی مهزن له ئاستی پیویست دابین و كه مته ر خه م نه بین له خویندنه وه و له به رکردن و له خزمهت کردنی.

نوسه ر

به هاری 1420/1999

كوردستان - هه ولیر

رئی خوشکردن

له سهره تادا چهند تیبینیه کی پیوست

1- هه نديك له و فرمودانه ی لهم زنجیره یه دا هاتوون و له لایه ن هیندیك زاناوه به بی هیز (ضعیف) له قه لهم دراون، به لام له لایه ن هیندیکی تر ته حقیق و ته خریجی تریان بو کراوه و گه یاندوو یانه ته پله ی (حسن) یان (صحیح) ئیمه ش هیناومانه ته وه و ئاماژه مان به چۆنیه تی ته خریجه که شی کردوه.

2- له بهرئه وه ی نویسی ئه م زنجیره په رتووکه زاده و هزری مروقه، بویه که م و کورتی و هه له ی له وانیه تیدا بی، چونکه ئه وه ی بی له که و هه له بیته ته نها کتیبی خوی گه وره یه⁽¹⁾ که قورئانه. جا له بهریتان داوا کارم به گه وره یی خوتان له هه بوونی هه ر هه له یه ک ئاگادارمان بکه نه وه، منیش له لایه ن خومه وه له هه بوونی ئه و هه لانه ی هه ستم پی نه کردوون و له گه ل شه ریه تی خوا تیک ده گیرین په شیمانم. پیغه مبه ری خواش صلی الله علیه وسلم سه باره ت به هه لویستی ئیوه به رامبه ر من و هه ر مسولمانیکی تر ده فه رمویت: (المؤمن من امرأه المؤمن، والمؤمن أخو المؤمن يكف عنه ضيعته ويحوطه من ورأته)⁽²⁾.

(1) خوی گه وره سه باره ت به کتیبی خوی ده فه رموی: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ

لَوْجَدُوا فِيهِ آخِلَافًا كَثِيرًا﴾. النساء.

(2) رواه ابو داود (4918)، وابن وهب في الجامع (ص37)، والبخاري في الادب المفرد (239) من حديث ابي هريرة وإسناده حسن، والطبراني في الاوسط (2135)، والبزار (3297)، والقضاعي في مسند الشهاب (124، 125) باسناد حسن من حديث انس رضي الله عنه.

واته: (ئيماندار ئاويىنەى ئيماندارە، بىراى ئيماندارە، كاروبارەكانى ژيانى بۆ كۆدەكاتەوہو يارمەتى دەدا، وەلەپاش ملە بەرگى لى دەكاو دەپپارىزى و بە خراپە باسى ناكا).

3- ھەموو ئەو سەرچاوانەى سوودم لى وەرگرتوون بۆ ئامادەکردنى ئەم زنجىرەيە كە لە پىنج بەرگ پىك ھاتووە لە بەرگى كۆتايى ئامازەيان پى دەكەين.

4- ئەم زنجىرەيە جگە لە بەرگى سىيەم چەند سالىك بەر لە ئىستا نوسراوہ و كۆكراوہتەوہ، بەلام ئەوہندە ھەيە پىداچوونەوہى بۆ كراوہ و لى كەم و زياد كراوہ.

به شى يه كه م

ئەم بەشە پيکھاتووہ لە چەند بابەتيک که هەريه کهيان بۆ چوونە ناو دەروازەى قورئانى مەزن گرنگەو سەرەتايەکه بۆ ناسيني، که ئەمانەن:

1. پيئاسەى قورئانى مەزن
2. ناو و سيفه ته کانی قورئان
3. پاراستنى خواى گەورە بۆ قورئانى پايەدار
4. نموونەکان لە قورئانى مەزن (الأمثال في القرآن)
5. قورئانى مەزن و زانستى نوئ
6. قورئان و فەرمايشته پيرۆزەکانى پيغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
7. قورئان و ئيمان
8. حوکم کردن به قورئانى مەزن لە فەرمانرەوايه تيدا
9. دوعا و چارهسەرى به قورئانى مەزن

یه کهم: پیناسه‌ی قورئانی مه‌زن

قورئانی مه‌زن به پیت (حرف) و واتایه‌کانی (معانیه) فهرمووده‌ی خوای په‌روه‌دگار و له لایهن خوای گه‌وره له ریگه‌ی (جبریل) هوه به سروش بۆ نیردراوه‌که‌ی محمد صلی الله علیه وسلم ره‌وانه کراوه، خویندنه‌وه‌ی خوپه‌رستی‌یه و پاداشتی زوری له سه‌ره‌و ری‌نمونی ده‌کات بۆ راستین و چاکترین ریگا، وه له په‌راوه‌کاندا له مابه‌ینی هه‌ردوو به‌رگی موصحه‌فی به‌رده‌ستمان نوسراوه‌ته‌وه، نه لیی زیاد کراوه، وه نه لیی کهم کراوه، سه‌د و چوارده (114) سوپه‌تی له‌خۆ گرتووه، به سوپه‌تی (الفاتحه) ده‌ست پی ده‌کات و به سوپه‌تی (الناس) کو‌تایی دیت.

دووهم: ناو و سیفه‌ته‌کانی قورئان

چه‌ندان ناو و سیفه‌تی به‌رز و مه‌زن بۆ قورئانی به‌ریز له قورئان و فهرمووده‌ی پی‌روژه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم هاتوون، جا له‌به‌ر گرنگی‌یان ده‌بی تی‌بینی ئه‌و ناو و سیفه‌تانه بکه‌ین و له لایان بوه‌ستین و لی‌یان رابمینی و سه‌رنجیان به‌دین و ژیانیان له‌گه‌ل ببه‌ینه سه‌ر، ئه‌مه‌ش به کو‌کردنه‌وه‌و ئاماده کردنی هه‌رچی هه‌ست و نه‌ستی‌ک له گیان و لاشه‌ماندا هه‌یه، ئه‌گه‌رنا داواکاری ئه‌و قورئانه و پۆل و گرنگی له ژیانماندا نازانین و ناتوانین به پی‌ی پی‌ویست هه‌لس و که‌وتی له گه‌ل بکه‌ین و په‌ی به نه‌ینی و زانیاری‌یه زۆره‌کانی ببه‌ین. جا هی‌ندی‌ک له زانایان ده‌لین قورئان چوار (4) ناوی هه‌یه که (الکتاب، القران، الفرقان، الذکر، ن، به‌لام ئه‌وانیتر سیفه‌تن بۆ قورئان، وه ئی‌مه لی‌رده‌ا هی‌ندی‌ک له‌م ناو و سیفه‌تانه ده‌ژمی‌رین و له سه‌ره‌تادا پی‌نجیان لی باس ده‌که‌ین:

1- بۆح (الروح):

خوای گهوره دهفه رموی: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا
الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدَى إِلَىٰ
صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾⁽¹⁾.

واته: ((وهئى پیغه مبهه - صلى الله عليه و سلم - ئا بهو شیوهی که
گوتمان ئیمه قورئانمان بۆ رهوانه کردیت له لایهن خوئمانه وه، که ژیان
بهخشه به بۆح و گیان و عقل، تو نه تدهزانى قورئان چىیه و ئیمان چىیه،
به لام ئیمه ئەم قورئانه مان کرده پروناکی و نوریک که هیدایهت و پینمونی
هر کهس که بمانه ویئت له بهنده کانمانی پی دهکهین - ئەوانه ی دلی بۆ
دهکه نه وه و به چاکی گوپی بۆ دهگرن، بی گومان تو (پیغه مبهه صلى الله عليه
وسلم) ری نیشاندهریت و پینمونی دهکه ی بۆ پیگه و پیبازیکی راست و
دروست)).

به ئی؛ ئەم قورئانه مهزنه بۆحه و ژیان ده به خشی به جهسته کان،
مرۆقه کان به بیی ئەم قورئانه مردوون.. مردنی دل و دهروون و ههست و
نهستیان، مردنی گه وره ترین ئەندام له لاشه یان، به راستی کاره ساتیکی زۆر
گه وره یه! وه که سانیک له م کاره ساته دووا نه هاتوو پزگاریان ده بی که
دهرگای دلّه کانیان بۆ قورئانی به پیز والا بکهن و له هه رچی ژهنگ و ژاری
گونا ه و سه ریچی خوای گه وره هه یه پاکی بکه نه وه و به گه رانه وه بۆ لای
خوا و تیگه یشتن و پامان له قورئانی مهزن قفله لی دراوه کانی بشکینن. وه
ئه گه ر سه رنجی ئیمانداره پيشینه کان بدهین ده بینین به بۆحی ئەم قورئانه
مهزنه گوش کرابوون بۆیه ده یانزانی خویندنه وه و له به رکردن و کار پی

(1) سورة الشورى: (52).

کردن و خزمهت کردنی چ ژیان و سه‌ربه‌ری و خوشی‌یه‌کیان له دنیا پی ده‌به‌خشی و چهند دواپوژئان پرشنگذار و پر له خیر و پاداشتی خوایی ده‌کات.

2- نور و پوناکی (النور):

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿فَتَامُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (۸) (۱).

واته: ((جا که‌واته تا زوه باوهر و ئیمان بهینن به خوا و به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و بهو نور و پوژئانی‌یه‌ی ناردوو‌مانه‌ته خواره‌وه-که قورئانه- وه خواش شاره‌زا و ئاگایه به هه‌موو ئه‌و کار و کرده‌وانه‌ی که ئه‌نجامی ده‌ده‌ن)).

قورئانی مه‌زن بو ئیمانداران نور و پووناکی‌یه و له دل و سینه و پوویندا ده‌دره‌وشیته‌وه، وه بی گومان به زیادبوونی ئیمان‌که‌یان ئه‌و پووناکی‌یه زیاتر و دره‌وشاوه‌تر ده‌بی و ده‌بیته سایه و سیبه‌ری خیر له ژیاناندا و پینمونی بو خوئیان و ده‌وربه‌ریان.

به‌لی؛ ئه‌م نوره پوژئانه‌وه‌ی ریگای مروقه‌کانه و ده‌توانین به کاری بهینن بو دیتن و ئینجا لابرندی هه‌رچی په‌رچ و له‌مپه‌ر و نه‌خووشی و ناخووشی‌یه‌ک که دووچارمان ده‌بی و دیته‌ریمان.

خوای گه‌وره‌ش ده‌فه‌رموی: ﴿أَوْ مَن كَانَ مِئًا فَآحِئنَهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَّمِشِي

بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِيْنَ مَا

كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ﴾ (۱۲۲) (۲).

(1) سورة التغابن: (8).

(2) سورة الانعام: (122).

واته: ((ئایا ئه و کهسهی که مردوو بوو بههوی شوین نه کهوتنی قورئان و بی باوهرییهوه - ئینجا - به هوی ئیمانیهوه - زیندوو مان کردهوه و نور و پروناکییهکمان بۆ ساز کرد له ژیانیدا - که قورئانه - له ناو خه لکیدا پیی دهروات و هه لّس و کهوتی پی دهکات - هاندریهتی بۆ کردنی هه موو چاکه یهک و دهیگپیتته وه له هه موو خراپه یهک، ئایا ئه و کهسه - وهکو ئه وه وایه که له ناو تاریکییهکاندا چه قیوه و لیی دهرناچی، ههروه ها ئا به و شیوهیه که ده بینه ریت بی برواکان ئه و کار و کرده وانهی که ده یکن بویان رازینه راوه ته وه)).

3- شیفای (الشفاء):

خوای مه زن ده فهرموی: ﴿... قُلْ هُوَ الَّذِي ءَامَنُوا هُدًى وَشَفَاءٌ...﴾⁽¹⁾

واته: ((ئه ی پیغه مبه ر - صلى الله عليه وسلم - پیمان بلی: ئه و قورئانه بۆ ئه وانهی ئیمان و باوه ریان هیناوه هیدایهت و پینموونی و شیفایه و چاره سه ری هه موو دهر د و نه خو شیه کان دهکات)).

وه ده فهرموی: ﴿ وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شَفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾⁽²⁾

واته: ((ئیمه له قورئان ئایهت و سو په تیک داده به زینین، که ببیته هوی شیفاو - چاره سه ر بۆ نه خو شیه دهروونی و جهسته یییهکان - ههروه ها رهحهت و میه ره بانیش بۆ ئیمانداران، بۆ سه تهمکار و خوانه ناسانیش ته نها زیاد کردنی زه ره رو زیان نه ببیت هچی تر نییه و هیهج به هره و سو دیکی لی نابینن)).

(1) سورة فصلت: (44).

(2) سورة الاسراء: (82).

4- فورقان و جیاکه ره وه (الفرقان):

خوای میهره بان ده فهرموی: ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ

لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ (1).

واته: ((خودا بهرز و مهزنه و هه رئه و شایسته ی خیر و پیت و فهپر و بهرکه ته ی زوره که قورئانی دابه زاندوه تا ببیته جیاکه ره وه ی راست و ناراست، بو سهر بهنده ی خو ی محمد -صلی الله علیه و سلم- تا ببیته هو شیارکه ره وه و بیدارکه ره وه ی دانیشتوانی جیهان له هه موو سه رده می کدا)).
به لی؛ به هو ی قورئانه وه ئیمان و کوفر، هه ق و ناهه ق، پرووناکی و تاریکی، چاک و خراپ، پینمونی و گومپایی لیک جیا ده کرینه وه، هه ر ته نها قورئانی مه زن پینمونی کاره بو ریگای راست، ئه وان ی تر هه رچ بن وه له هه ر کو ی بن به تال و گومپایی و تاریکین و مروقه کان به ره وه هه لدر و نزمایی ده بن و له مال ویرانی دونیا و شه رمه زاری دواروژ ه یچی تریان به دواوه نییه.

5- به پیت و فهرو بهرکه ته (مبارک):

خوای گه وره ده فهرموی: ﴿ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

وَلِنُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ

يُحَافِظُونَ ﴿٢﴾ (2).

واته: ((ئه م قورئانه کتیبییکی به پیت و فهپر و خیری نه براوه یه، دامان به زاندووه، راستی کتیبه کانی پیشوو ده سه لمینیت، وه ناردوو مانه تا شاره دیرینه که -مه که ی پیروز - و ده ورو بهری داچله کینیت و بانگیان بکات بو ئیسلام، جا ئه وان ه ی که باوهر به روژی دوایی ده هینن، پروا به قورئانیش

(1) سورة الفرقان: (1).

(2) سورة الانعام: (92).

دههینن و له سهه نویره کانیان بهرده وامن و ههمیشه له کاتی خویدا نهجامی ددهن و دهپاریزن)).

ئای له پیت و فهه و بهه کههتی قورئانی بهرز و بههیز! چهنده گهوره و مهزنه.. چهنده بهها گران و پههنگداره.. چهنده لایهق و شاهین به خویهتی. چوئن وا نهبی ئهی موبارهک نییه له سههراوه کهیهوه که فهرمووده و کهلامی خوی گهورهیه؟! وه موبارهک نییه له شوینی تومارکردنییهوه که (لوح المحفوظ)؟! وه موبارهک نییه له هه لگه کهیهوه بو سهه زهوی که (جبریل الامین) سهلامی خوی لی بی؟! وه موبارهک نییه له وهی له کاتی دابه زین و پهوانه کردنی فرهشته پاک و بی گهردهکان چوار دهوری ددهن؟! وه موبارهک نییه له وهی که نهوهی له زهوی وهی دهگری که پیغه مبههه صلی الله علیه وسلم؟! وه موبارهک نییه له وهی که تییدا جیگیر دهبی که دلی پیغه مبههه خوییه و شهیتانی نه فرهت لیکراو هیچ پشک و بهش و مافی به سهه نهوه دلهوه نه بووه؟! وه موبارهک نییه له وهی که وشهکانی کورت و پهه مانان؟! وه موبارهک نییه له قهباره بچوکه کهی و زانسته زور و له بن نه هاتووه کهی؟! وه موبارهک نییه له شوینه وار و کاریگهه رییه کهی که ده توانی - به ئیزنی خوا - دهو روبههه بگوپی به لام دهو روبههه ناتوانی نهوه بگوپی؟! نه مانه و چهندان پیت و فهه و موبارهکی تریش که لهه قورئانه دا دهه رهوشینه وه و باس و خواسی کوئایی نایهت.

6- کتیب (الکتاب): ﴿الَّذِي كَتَبَ لِرَبِّهِ فِي هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ﴿البقرة.

7- رینموونی (هدی): ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَرَبِّهِ فِي هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ﴿البقرة.

8- نایهت و به لگه ی روون و ئاشکرا و دیار (آیات بینات): ﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا

إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ﴾ ﴿البقرة.

9- ههق و راست (الحق) ﴿ ذَلِكْ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ

اُخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لِنِي شِقَاقِ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾ البقرة.

10- پهت و يارمه تي خوا (حبل الله¹): ﴿ وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا

تَفَرَّقُوا ۗ وَأذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ

بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ

لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ آل عمران.

11- پوونكردنه وه (البيان): ﴿ هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

﴿١٣٨﴾ آل عمران.

12- ئاموژگارى (موعظة): ﴿ هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

﴿١٣٨﴾ آل عمران.

13- قورئان (القرآن): ﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ ۗ الْقُرْآنَ ۗ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ

اُخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ النساء.

14- پوونكه ره وه (مبين): ﴿ يَتَأَهَّلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا

يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو

عَنْ كَثِيرٍ ۗ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

المائدة.

15- چاودیرو به سهر پاگه یشتوو (مهیمین): ﴿ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۗ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِنَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْنَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۗ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخَلَّفُونَ ﴾ المائدة. ٤٨

16- دهستور و شه ريعهت (شريعة): ﴿ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۗ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِنَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْنَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۗ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخَلَّفُونَ ﴾ المائدة. ٤٨

17- ريگه يه کی پوون (منهاج): ﴿ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۗ ﴾ المائدة.

18- په پیام (رسالة): ﴿ يَأْتِيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴾ المائدة. ٦٧

19- پوون كه ره وه (المفصل) ﴿ أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ ﴾ الأنعام.

20- راستی (صدق): ﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَتِهِ ۗ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ ﴾ الأنعام.

21- به داد (عدل): الأنعام ﴿١١٥﴾.

22- به لگه ی پوون (بینة): ﴿ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيْنَهُ مِنَ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةً ۗ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجِرَى الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾ ﴾ الأنعام.

23- رحم و به زهیی (رحمة): الأنعام ﴿١٥٧﴾.

24- به رچاو پووشنی (بصائر): ﴿ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا نُوحِيَ إِلَيْنَا فَهَلْ عَلَّمْنَا نَبَأَ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِذْ يَبْعَثُ عَلَيْهِمْ عَلَيْهَا صَاعَ تَمْرٍ ۖ هَٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ ﴾ الأعراف.

25- قسه ی خوا (كلام الله): ﴿ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ ابْلِغْهُ مَا مَنَّهُ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ ﴾ التوبة.

26- چاکترین چیرۆک و بهسه رهاات (أحسن القصص): ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ

أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنَّ

الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾ يوسف.

27- هه والی په نهان و غهیب (انباء الغیب): ﴿ ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ

إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ يوسف.

28- یاد (ذکر): ﴿ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾

يوسف.

29- فه رمان (حکم): ﴿ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا

جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ الرعد.

30- زانست (علم): الرعد ﴿٣٧﴾.

31- پاگه یانندن و جار (بلاغ): ﴿ هَذَا بَلَّغٌ لِلنَّاسِ لِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ

إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾ ابراهيم.

32- مهزن (العظيم): ﴿ وَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

الحجر.

33- چاک و باش (خير): ﴿ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلِدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ

﴿٣٠﴾ النحل.

34- رينمونى كار (هادى، يهدى): ﴿ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ * الاسراء.

35- راسترين پيباز و بهرنامه (اقوم): الاسراء: ﴿٩﴾ .

36- مزدهدر (بشير): الاسراء: ﴿٩﴾ .

37- پايه دار (القيم): ﴿ قِيمًا لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ

يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾ * الكهف.

38- چاكترين ليكدانه وه و ته فسير (احسن التفسير): ﴿ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا

جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ * الفرقان.

39- گوتهى خوا (القول): ﴿ * وَلَقَدْ وَصَلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ *

القصص.

40- ليزان و كاربه جى (حكيم): ﴿ التَّوَّابِ ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ *

لقمان.

41- چاكترين (احسن): ﴿ وَأَتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ مِّن قَبْلِ

أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ * الزمر.

42- چاكترين فهرموده (احسن الحديث): ﴿ اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا

مُتَشَبِّهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ

وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ ۗ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ

فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ * الزمر.

- 42- لِيَكْجُو، وهك يهك (متشابه). الزمر: (٢٣).
- 44- دووباره بوهوه (مثنائي). الزمر: (٢٣).
- 45- يادی خوا (ذکر الله). الزمر: (٢٣).
- 46- رينموني خوا (هدى الله). الزمر: (٢٣).
- 47- مزدهدر و ترسينهر (بشير و نذير): ﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾ فصلت.
- 48- بهدهسهلات و به عززهت (عزيز): ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ﴾ فصلت.
- 49- دابه زينراو له ناسمانهوه بو زهوى (تنزيل): ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ فصلت.
- 50- تهرازوو (ميزان): ﴿اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ﴾ الشورى.
- 51- بهرز و بلند (علي): ﴿وَإِنَّهُ فِي أُمَّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ﴾ الزخرف.
- 52- ناسانكراو (يسر): ﴿فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ الدخان.
- 53- دهدوى، دواو (ينطق): ﴿هَذَا كِتَابُنَا يُنطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ الجاثية.

54- رینگه‌ی راست و پرک (طریق مستقیم): ﴿قَالُوا يَنْقُومَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ﴿٣٠﴾ الأحقاف.

55- سروش (وحي): ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ ﴿٣﴾ النجم.

56- ههوال (نبا): ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾ ﴿٤﴾ القمر.

57- حیکمهت و لیژاندییه‌کی ته‌واو (حکمة بالغة): ﴿حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُعِنُّ أَلْتَدْرُ﴾ ﴿٥﴾ القمر.

58- ریزدار و به‌ریز (کریم): ﴿إِنَّهُ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ﴾ ﴿٧٧﴾ الواقعة.

59- فه‌رمان (امر): ﴿ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفِرْ عَنْهُ سِيَئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا﴾ ﴿٥﴾ الطلاق.

60- به‌لگه و نایه‌تی خوا (آیات الله): ﴿رَسُولًا يَنْتَلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا﴾ ﴿١١﴾ الطلاق.

61- وه‌بیره‌ینانه‌وه (تذكرة): ﴿وَإِنَّهُ لَتَذِكْرٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ﴿٤٨﴾ الحاقة.

62- دلنیا به‌خش (یقین): ﴿وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ﴾ ﴿٥١﴾ الحاقة.

63- سه‌یر و سه‌رسوره‌ینه‌ر (عجیب): ﴿قُلْ أَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا﴾ ﴿١﴾ الجن.

64- پری راست (رشد): ﴿بِهَدْيٍ إِلَى الرَّشْدِ فَامْتَابِهِۦ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝۲﴾ الجن.

65- پهراوی بهریز (صحف مکرمه): ﴿فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ ۝۱۳﴾ عبس.

66- بهرز و پاک (مرفوعة مطهرة): ﴿مَرْفُوعَةً مُّطَهَّرَةً ۝۱۴﴾ عبس.

67- شکودار (مجید): ﴿بَلْ هُوَ قُرْءَانٌ مَّجِيدٌ ۝۶۱﴾ البروج.

68- پاریززاو، پاریزگاری لیگراو (محفوظ): ﴿فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ۝۲۲﴾ البروج.

قرأ الجمهور ﴿مَحْفُوظٍ ۝۲۲﴾ بالجر على أنه نعت للوح، وقرأ نافع - وهو من القراءات المتواترة - برفعه (محفوظ) على أنه نعت للقرآن: أي بل هو قرآن مجید (محفوظ) في لوح⁽¹⁾. زوربهی زانایان ووشهی (مَحْفُوظٍ) یان به له ژیری (مَحْفُوظٍ) خویندوتهوه که دهبیته سیفته بو لهوح، وه نافع - کهیهکیکه له حهوت جوړه خویندنهوه تهواتورهکانی خویندنهوهی قورئان - به لهسهری (محفوظ) خویندوتهوه که دهبیته سیفته بو قورئان. به واتایهکی تر تهفسیری نایهتهکه دهبیته: بهلکو نهمه قورئانیکی شکودارو پاریززاوهو له لهوح نوسراوه.

69- پهراوی پاک و خاوین (صحف مطهرة): ﴿رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝۲﴾ البینه.

70- نوسراوی به نرخ (کتب قیمه): ﴿فِيهَا كُتُبٌ قِيمَةٌ ۝۲﴾ البینه.

تیبینی: لهوانهیه سیفتهی تریش ههبن بهلام من ههر نهوهندهم زانی و بوهم کوکرایهوه.

سێیەم: پاراستنی خۆی گەوره بۆ قورئانی پایەدار

مسولمانان دەبێ باوەڕیان وابێ که خۆی گەوره ئەم قورئانە لە هەموو پروویکەوه پاراستوو و هەرچی تێیدا ههقه و فرمودەدی خۆی گەورهیه و دووره له کهم و کورپی و تا دنیا به دنیا به گۆرانکاری بهسەردا نایەت. وه دەتوانین بڵین ئەو قونغانەدی که خۆی گەوره قورئانی پی پاراستوو- بهکورتی - ئەمانەن:

قونغانی یهکهم: پاراستنی قورئان له پارچهی پارێزراو (لوح المحفوظ) که ئەویش خۆی پارێزراوه:

خۆی گەوره دهفرموی: ﴿بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿١١﴾ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿١٢﴾﴾⁽¹⁾.
واته: (به لکو ئەوه-ی که به درۆی دهزانن- قورئانیکی شکۆمەند و گەورهیه، له له و حیکی پارێزراو دایه).

وه دهفرموی: ﴿وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيَّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾﴾⁽²⁾.
واته: (وه به راستی ئەم قورئانه له لای ئیمه له تابلوی پارێزراو دایه که زۆر بهرز و بڵنده و پره له دانایی).

قونغانی دووهم: پاراستنی خوا بۆ قورئان له کاتی دابه زاندنی بۆ سهه پیغه مبه ره که ی محمد صلی الله علیه وسلم:

خۆی گەوره دهفرموی: ﴿عَلِمَ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿١٦﴾ إِلَّا مَن آرَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْأَلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِن خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿١٧﴾﴾⁽³⁾.

(1) سورة البروج: (21-22).

(2) سورة الزخرف: (4).

(3) سورة الجن (26-27).

واته: (هه ر خوا زانایه به نهیذییهکان و کهس ئاگادار ناکات بهسه ر نهیئی خویدا، مهگه ر په یامبه ریک که لیی رازییه - بی گومان له هه موو پیغه مبه ران رازییه - به راستی خوا له به رده می و پشتی قورئان له کاتی دابه زانندیدا پاسه وان له فریشته کان ده نیی).
 که واته کاتیگ جبریل - سه لامی خوی لی بی - به فرمانی خوا قورئانی بو پیغه مبه ر محمد صلی الله علیه وسلم داده به زانند فریشته کان له گه لیدا بوون و پاسه وانیان له وه ده کرد که داده به زی و چوار ده وریان دها، وه نه یانده هیئا جنوکه و شه ییتانه کان ده ستکاری و دزه ی زانیارییه کانی بکه ن.

قوناغی سییهم: پاراستن و کوکردنه وه ی له دلی پیغه مبه ر محمد صلی الله علیه وسلم:

قال سعید بن جبیر، عن ابن عباس في قوله تعالى: ﴿لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ (١٦) ﴿١٦﴾ (١). قال: "كان رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يعالج من التنزيل شدة، وكان مما يحرك شفتيه، فقال ابن عباس: فأنا أحركهما لكم كما كان رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يحركهما، وقال سعيد: أنا أحركهما كما رأيت ابن عباس يحركهما، فحرك شفتيه فأنزل الله تعالى: ﴿لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ (١٦) ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ ﴿١٧﴾ (٢). قال: جمعه له في صدرك، وتقرأه، ﴿فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَابْتَغِ كُرْآنَهُ﴾ (١٨) ﴿١٨﴾ (٣). قال فاستمع له وانصت: ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ (١٩) ﴿١٩﴾ (٤). ثم إن علينا أن نقرأه، فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعد

(1) سورة القيامة: (16).

(2) سورة القيامة: (16-17).

(3) سورة القيامة: (18).

(4) سورة القيامة: (19).

ذلك اتاه جبريل استمع، فاذا انطلق جبريل قراه النبي صلى الله عليه وسلم
كما قراه" (1).

واته: " له سه عیدی کوری جوبهیره وه په حمه تی خوی لی بی دهلی:
عه بدولای کوری عه بباس - خوا له خوی و باوکی رازی بی- گوتویه تی:

سه باره ت بهم ئایه ته: ﴿لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ﴿١٦﴾ پیغه مبه ر- صلی الله
علیه وسلم- به هاتنه خواره وهی قورئان زور نار هحت ده بوو- له بهر غه می

له بیرچوون و وهرنه گرتنی به پریکی- به و هویه وه لیوه کانی زور ده جولاند، جا
عه بدولای کوری عه بباس دهلی: منیش لیوه کانم ده جولینم به و شیوهیه ی

پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم لیوه کانی ده جولاند، وه سه عید دهلی: منیش
لیوه کانم ده جولینم ههروه کو بینیم ئیبنو عه بباس لیوه کانی ده جولاند، ئیدی

لیوه کانی جولاند. ئینجا خوی گه وره ئه م دوو ئایه ته ی نارده خواره وه: ﴿لَا

تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ قورئانت پی

له به رده کهین و دهیخوینیته وه- له بیرت ناچیت- ﴿فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَانْبِعْ قُرْآنَهُ﴾ ﴿١٨﴾

ئینجا کاتیک قورئانمان بو خویندی وه- به هوی جبریل وه- توش شوینی

خویندنه وهی نه و بکه وه ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ ئینجا دلنیا به له سه ر ئیمه یه

قورئان خویندنه وهی تو- به ئاسانی- دوا ی نه وه پیغه مبه ر صلی الله علیه

وسلم که جبریل ده هات بو لای گوی لی ده گرت، دوا ی رپویشتنی به و

شیوهیه ی جبریل قورئانه که ی ده خویند پیغه مبه ریش صلی الله علیه وسلم

دهیخویندنه وه".

قوناغی چوارهم: پاراستنی خوی گهوره بو قورئان له کاتی راگه یاندن و خویندنه وهی له لایهن پیغه مبه ره وه صلی الله علیه وسلم به سهر بهنده کانی خوا:

خوی گهوره و بالادهست خوی سه ره رشتی کردوه له گه یاندنی ده قاورده قی ئەم قورئانه له پیغه مبه ره وه - صلی الله علیه وسلم - بو ئیمه، وه کو ده فهرموئ: ﴿وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾⁽¹⁾.
واته: (سویند به خوا نایه ته کانی قورئانمان به شوین یه کدا بو ناردن تا په ند وهر بگرن و بیر بکه نه وه).

به ئی؛ هه ره ئه وه ش کاری پیغه مبه ره صلی الله علیه وسلم بووه، به لکو به یه کیك له مهرجه کانی پیغه مبه رایه تی دانراوه که به بی زیادو کهم وه کو خوی رایبگه یه نی، وه کو خوی گهوره ده فهرموئ: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾⁽²⁾.

واته: (ئه ی پیغه مبه ره رایبگه یه نه - به خه لک - ئه وه ی له لایهن په روه ردگارته وه بوئ هینراوته خواره وه، وه ئه گه ره وانه که ی ئه وه راسپییره که ی خوات رانه گه یاندوه و به جیت نه هیناوه، وه خوا تو ده پاریزی له خه لکی - که بتکوژن - بیگومان خوا پینموونی بی پروا و کافران ناکات).

(1) سورة القصص: (51).

(2) سورة المائدة: (67).

قوناغی پینجهم: پاراستنی خوا بۆ قورئان، دواى ئه وهى له لایه ن پینغه مبه ره کهى محمد صلى الله عليه وسلم پراگه نه را، تا دونیا به دونیا یه:

خوای گه وره و مه زن ده فه رموی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

واته: (به پاراستی هه ر ئیمه قورئانمان دابه زاندووه و بیگومان هه ر ئیمه ش پاریزگاری ده کهین).

ئهم پاراستنه ی خوای گه وره ش بۆ قورئان سی (3) کار له خو ی ده گری: کاری یه کهم: پاراستنی پیت و ووشه کانی به ته واوی و ده قواده ق و به و شیوه یه ی بۆ پینغه مبه رصلی الله علیه وسلم دابه زیوه و ئیستا که له به ر ده سته ئیمه دایه تا کو روژی دوا یی.

کاری دووه م: پاراستنی پرونکه ره وه ی قورئان که فه رمایشته کانی پینغه مبه ری خوا یه صلى الله علیه وسلم.

کاری سی یه م: پاراستنی هه لگرانی قورئان و هیشتنه وه ی ئه وانه ی پرایده گه یه نن هه تا هاتنی قیامه ت، که خوای گه وره چه ند که سانیک له به نده کانی دیاری ده کاو هه لیانده بژی ری بۆ کو کردنه وه ی قورئان له سینه یاندا به جو ریک ووشه کانی چاک بخویننه وه و پیته کانی جوان ده ربهرن.

ئینجا خوای گه وره به هه ر پینج (5) قوناغ قورئانی مه زنی له گو پانکاری و ده سته کاری و زیادو که م تی خسته ن پاراستووه، خوای گه وره ده فه رموی: ﴿لَا

يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٤﴾ (2).

(1) سورة الحجر: (9).

(2) سورة فصلت: (42).

واته: (ناههقی و بهتال پووی تی ناکات نه له ئیستا و نه له دواپوژدا، نه به زیادکردن نه به کهم کردن - چونکه - نیردراوته خوارهوه له لایه ن خوایهکی کاردروستی ستایشکراوهوه).

به ئی؛ خوی پهروهردگار کهسانیکی له بهندهکان له چینی سهحابه و دواى ئهوان و ئیستا و له مهودواش بو له بهرکردنی قورئان ههلبژاردوو و ئه م ریزه ی لی ناو، دهجا ئیمهش با ههولدهین له و ئاسته دابین و یهکیک بین وهک ئه و جوامیرانه و بهر ئه م شهرفه بهرزه بکهوین و قورئانی پایه دار له بهریکهین و کاری پی بکهین و زانستهکانی بلاوبکهینهوه. خوی گهوره دهفهرموی: ﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَنْتَظِرُ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَحْجَدُّ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ﴾⁽¹⁾

واته: (نهخیر ئه م قورئانه قسهکانی تو ئییه (به لکو چهند ئایه تیکی پوون و ئاشکرای خوی گهوره ن له دل و دهروون و سینهی کهسانیکی دایه که له لایه ن خواوه زانستیان پی به خشاوه، وه تهنا سته مکاران دان نانین به ئایه تهکانی ئیمه دا).

چوارهم: نمونه كان له قورئانى مهزن (الأمثال في القرآن)

خوای گه وره ده فهرموی: ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

لَعَلَّهُمْ يَنْذَكُرُونَ ﴿٢٧﴾⁽¹⁾.

واته: ((سویند به خوا به راستی ئیمه له م قورئانه دا هه موو نمونه یه کمان بوخه لکی هیناوته وه، بو ئه وهی بیریک له راستی یه کان بکه نه وه و تی بگه ن)).

نمونه (مثل): بریتی یه له چه ند قسه یه کی ریک و پیک هه لده ستی به ویک چواندن شتیکی تر، واته: ویک چواندن بارودوخ و حاله تی دووم به بارودوخ و حاله تی یه که م، جا یه کیک له شیوازه کان قورئانی مهزن له دواندنا هینانی نمونه یه، بیگومان نمونه له قسه کردندا گرنگی یه کی تایبته و ئه رکیکی گه وره ی هه یه که ناتوانری نکولی له سووده که ی بکری، وه کاریگه ری یه کی ئه وتوی هه یه له سه ر دل و ده روونی گویگران، ئه مه ش به هوئی به خشینی ئه و واتا ریک و پیکه ی که له ده رووندا جیگه ی بو ده کریته وه له مابه ینی دوو بارودوخدا.

دیاره ئامانجی سه ره کی خوای گه وره ش له هینانی ئه م نموانه یاد خستنه وه و ئاموزگاری و په ند وه رگرتن و چه سپاندن و نزیک خستنه وه ی مه به سه ته بو عه قل و بیر و هو ش به شیوه کی شانی ئه و بابه تانه له شیوه ی بیندراو و دیارده ییدا، چونکه شتی هه ست پی کراو زیاتر و با شتر له بیر و هو شی ئاده میزاددا جیگیر ده بی و زیاتر ویژدانی پی داده سه که نی و ئارام ده گری.

نمونه‌کانی قورئانی به‌پیز دوو جورن:

جوری یه‌که‌م: نمونه‌ی ناشکرا (ظاهر)ن و له ویچوو (المشبهه) و له وچوو (المشبهه به) پیکهاتوون و په‌یوه‌ندیان له نیواندا هه‌یه، وه‌کو ئەم دوو نمونه‌ی قورئانی مه‌زن که چۆن په‌روه‌ردگارمان حال و چۆنیه‌تی به‌ ناو هه‌لگرانی قورئانمان بۆ روون ده‌کاته‌وه:

نمونه‌ی یه‌که‌م:

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَأْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَاسْلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوْنَهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثَ أَوْ تَرَكَهٗ يَلْهَثُ ذَٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصِصْ الْقِصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾﴾⁽¹⁾

واته: ((ده‌نگ و باسی ئەو که‌سه‌یان بۆ بگی‌په‌وه که زانا و ناشنامان کرد به‌ ئایه‌ت و ئایینی خوا و له‌ دوایی وازی لی هیئا و فه‌رامۆشی کرد و ئیمان و باوه‌ری له‌ خو‌ی دامالی، ئەو کاته شه‌یتان دوای که‌وت و سه‌رگه‌ردان بوو، ئەگه‌ر بمانویستایه‌ به‌و زانین و ئایه‌تانه به‌ر زمان ده‌کرده‌وه، به‌لام خو‌ی نه‌یویست و بووه به‌نده‌ی دونیا و به‌ دوای ئاره‌زووه‌کانی خو‌ی که‌وت، نمونه‌ی ئەو که‌سه وه‌ک نمونه‌ی سه‌گیکه‌ ئەگه‌ر په‌لاماری بده‌یت و بیتارینی یان وازی لی به‌ینئ و هیچی لی نه‌که‌یت، هه‌ر زمانی ده‌ره‌یناوه و هه‌ناسه‌ برکییه‌تی و ماندوو... ئەوه وینه‌و نمونه‌ی گه‌ل و کۆمه‌لیکه‌ که‌ بروایان

نههينا به نايه ته كانى ئيمه و به درويان زانى، جا تو ئه و نمونه و به سه رها ته يان بو باس بکه به لکو بير بکه نه وه، زور به دو خراپه ويته و نمونه ي ئه وانه ي پرويان به نايه ته كانمان نههينا و به درويان زانى.. وه ئه وانه سته ميان له ده روون و نه فسى خويان کردوه)).

به راستى ئه مه ويته و نمونه ي كه سيكى سيفت سه گانه يه كه خواي گه و ره نايه ته كانى خوى پى ببه خشى و چا كه ي له گه ل بکات و فيرى زانستى بکات به لام ئه و به د نمه ك بى و كاريان پى نه كاو شوين هه وا و ئاره زوى خوى بكه وى.. وه تور ه يى و خه شمى خواي گه و ره به سه ر په زامه ندى يه كه ي هه ل بئيرى و ئاخيره ت و پوژى دوايى به كه ميكي دونيا بفروشى... وه دروستكار به دروست كراو بگوپيته وه.

نمونه ي دووه م:

خواي گه و ره ده فه رموى: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا الثَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾⁽¹⁾.

واته: ((نمونه ي داستانى ئه وانه ي كه ته وراتيان درا به سه ردا له پاشان هه ليان نه گرت- په فتاريان پى نه كرد- وه كو نمونه ي گويدرئيكه كه كتبيبيكى زورى هه لگرتبى... نمونه يه كى خراپى قه وميكه كه نايه ته كانى خوايان به درو زانى، وه خوا پي نمونى گه لى سته م كار ناكات)).

له م ئاموژگارى يه دا ده بينين خواي گه و ره نمونه ي ئه و كه سانه ي كتبيبي خوى به سه ردا ناردين بو ئه وه ي ئيمانى پى بهينن و لى و ووردببنه وه و كارى پى بکه ن و بانگه وازى بو لا بکه ن به لام به پيچه وانه ي ئه مه جو لانه وه و هه ليان

(1) سورة الجمعة: (5).

نهگرت تهنها به خویندنهوه و له بهرکردنیکی پووت و دوور له سهرنج و تیگه‌یشتن و شوین کهو تن و جی بهجی کردن و ته حکیم کردن، ئا نمونهی ئەوانه وهکو نمونهی گویدریژیکه که کۆمه‌له کتیبیکی زۆری له سههر پشت بار کرابی و نه زانی ئامانج و مه بهست له هه لگرتنی ئەم کۆمه‌له کتیبه چیه. کهواته: پشک و بهشی ئەو جوړه که سانه له هه لگرتنی کتیبی خوا وهکو پشک و بهشی ئەو گویدریژه وایه که بیگومان له هه لگرتنی کتیبهکان بهس ماندووبوونی پی دهبریت⁽¹⁾.

هه رچهنده ئەم نمونهیه بو جوله کهکان هیئراوه ته وه و باسی ئەوان دهکات به لām له پووی ناوه پوک و به شیوهیهکی ناراسته وخو ئەو که سانهش دهگریته وه که به ناو هه لگری قورئانن و له ژیان پوژانه یاندا کاری پی ناکن و ئاماده نین هه ق و مافهکانی پیاریزن.

خوینهرانی سهنگین: له م دوو نمونهیهی رابردوو چهندان ئاموژگاری به نرخ و گران بههای تیدا بوو بو ئەو که سانهی سوود له زانینه که یان وه رناگرن و پهیرهوی بهرنامهی خوا ناکن.. وه بو ئەوهی تازوو فرمیسی په شیمانی بریژن و نیوانیان له گه ل خویان چاک بکن. وه ئیمهش با چاک سهرنجیکی ووردی خو مان بدهین و بزاین هه ق و مافی قورئانی بهرزو مه زمان داوه و بهر هه ره شهی ئەم دوو نمونهیه نا که وین؟

چۆری دووهم: نمونهی شار دراوهن و ئاشکرا نین، به لکو پیویست به وه دهکات لییان وورد بینه وه ئینجا که سهرنج ده دهین ده بینین له گه ل مانای په ندیکی پی شیمان - که پیاو چاکانی پیشوو زۆربهی ئەو په ندانه یان هه ر له قورئان و سوننهت هه لیان هیئجاوه - یه ک دهگریته وه، وهکو ئەم چه ند نمونهیه که مشتیکه له خه رواریک:

(1) بۆ شارده زابوون و نمونهی زیاتر پروانه کتیبی (الأمثال في القرآن) ی (ابن القيم الجوزیه).

نمونه‌ی یه‌که‌م:

ئىبراهيمى كورپى موزارب ده‌لى: له باوكم بيست ده‌يگوت: له حوسينى كورپى فه‌ضلم پرسى و گوتم: بى گومان تو نمونه‌كانى عه‌رب و عه‌جم له قورئان ده‌رده‌هينى، ئايا ئه‌م په‌نده له كتيبي خواى گه‌وره ده‌دو‌زيته‌وه كه ده‌لى: (خير الامور اوسطها).

حوسه‌ينى كورپى فضل گوتى: به‌لى له چوار جيگادا:

1- له سو‌ره‌تى (البقرة) دا كه خواى گه‌وره ده‌فه‌رموى: ﴿قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يَبْنَ

لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَأَفْعَلُوا مَا

تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾

2- له سو‌ره‌تى (الإسراء) دا كه ده‌فه‌رموى: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ

وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٩﴾

3- له سو‌ره‌تى (الإسراء) دا كه ده‌فه‌رموى: ﴿قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا

تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ

سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

4- له سو‌ره‌تى (الفرقان) دا كه ده‌فه‌رموى: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ

يَقْتَرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

نمونه‌ی دووهم⁽¹⁾:

خوای گه‌وره ده‌فرموی: ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾⁽²⁾.

پهنده کوردیه‌که ده‌لی: (چال بۆ خه‌لکی هه‌لکه‌نی خۆت تیی ده‌که‌وی).

نمونه‌ی سێیه‌م⁽³⁾:

(قال سفیان بن عیینة: لا تأتون بمثل مشهور للعرب إلا جنئكم به من القرآن، فقال قائل: فأين في القرآن "اعط اخاك تمرة، فإن لم يقبل فأعطه جمره!"، فقال في قوله تعالى: ﴿وَمَنْ يَعْمُرْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُفِضَ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ

لَهُ قَرِينٌ﴾⁽⁴⁾.

واته: (سوفیانی کوری عوییه‌ینه ره‌حمه‌تی خوای ئی بی ده‌لی: هه‌ر نمونه و په‌ندیکی دیارم له پهنده به‌ناوبانگه‌کانی عه‌رب بۆ بهیئن ئه‌وا ئاماده‌م له قورئانی مه‌زن بۆتان بهیئمه‌وه، ئیدی یه‌کیک له‌وان گوتی: کوا له قورئان که ده‌لی: خورما بده براه‌ت ئه‌گه‌ر وه‌ری نه‌گرت و پیی رازی نه‌بوو پشکووی ئاگری پی‌بده. سوفیان گوتی: له‌م فه‌رمووده‌ی خوای گه‌وره: ﴿وَمَنْ يَعْمُرْ

عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُفِضَ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾⁽⁴⁾.

واته: (هه‌ر که‌س پشت له یادی خوا بکات، شه‌یتانیکی بۆ ئاماده‌ ده‌که‌ین که هه‌میشه له گه‌لی بی و لیی جیا نه‌بیته‌وه).

(1) پوخته‌ی نایینی ئیسلام، عه‌فیف طه‌باره.

(2) سورة فاطر: (43).

(3) الفوائد لابن القيم الجوزية (ص74).

(4) سورة الزخرف: (36).

پینجہم: قورئانی مہزن و زانستی نوی

خوای گہورہ دہفہ رموی: ﴿سَنُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ

يَبَيِّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَّلَمَّ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾﴾⁽¹⁾.

واتہ: (لہ مہودوا بہ لگہ و ئایہ تہ کانی خومانیاں نیشان دہدین لہ ئاسوی دونیا، وہ لہ خودی خویندا ہتا بویان پروون بیٹہ وہ بیگومان ئەم قورئانہ راستہ، ئایا پەروردگارت بہس نزیہ کہ بہ راستی ناگادارہ بہسەر ہموو شتی کدا).

قورئانی مہزن ئاسویہ کی گہشہ.. راستیہ کی نہ گوراوہ.. ریگیہ کی راست و پروونہ بؤ ئەوانہی دہیانہوی لہسەری برؤن، وہ ہەر کہسیک دہیہوی بگاتہ ہہقیقہ تہ کانی قورئان با سہیری ئایہ تہ کانی بکاو بیانخوینیٹہ وہ و لییان ووردبیٹہ وہ، بہ سہرنج دانیک بؤی پروون دہبیٹہ وہ کہ ئەمہ فہرموودہی خوای بالا دہستہ و جنوکہ و مروؤ و هاوکارانیاں لہ هیئانی لہم شیوہیہ دہستہ و ہسانن. وہ خوای گہورہ ئەم قورئانہی وا گیراوہ بؤ ہموو سہردہم و پروژگاریک بیٹہ سہرمہ شق و پیشہنگ و پری بیٹ لہ بہ لگہی پروون و ئاشکرا و ریئیشاندەر بیٹ بؤ ئەوانہی دہیانہوی شوینی قورئان بکہون و بروای پی بہینن و بیکہنہ بہ ہاری دلیان.

جا وەنەوہبی ئەم قورئانہ تەنہا ہەر لہ ہواریکدا پیشہنگ و سہرمہ شق بیٹ و نہینی و راستیہ کانی بوونہ و ہری دہرخستی، بہ لکو لہ ہموو ہوارہ کان و ہکو: زانستی کورپہلہ، گہردوونناسی، زانستی ئوقیانوسہ کان، زہوی ناسی، ژیانزانی... ہتد. پریہ تی لہ بہ لگہ و نیشانہی ہمہ جور، وہ لہ کیپرکیڈا لہ گہل زانستی نویدا ہەر ئەو براوہو بہ پلہی یہ کہم دہرچووہو ہہق ہەر بہ لای ئەو قورئانہ مہزنہدا کہوتوہ. جا چہند نمونہیہک لہم ئایہت و

بهلگانه دههینینهوه لهسه رئهوهی ئەم قورئانه فهرموودهی خوایه و دانان و گوتنی له دهرهوهی سنوری دهسه لاتی دروستکراوهکانی خوایه:

نمونه‌ی یه کهم⁽¹⁾:

قوناغهکانی دروست بوونی کوڤهله:

دروست کردن سیفه تیکی تایبه ته به خوی گهوره کهس ناتوانیت خوی لهو پهریزه بدات، چونکه ئەو کهسه خوی دروست کراوه چون ده توانیت دروست کار بیت، پیغه مبهری خوا - صلی الله علیه و سلم - ده فهرمویت: ((قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ نَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا ذُرَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً أَوْ شَعِيرَةً))⁽²⁾.

واته: (خوای گهوره ده فهرموی: کێ سته مکارتره لهو کهسهی دیت و له شیوهی دروست کراوهکانی من دروست دهکات، با میرووله یان گهر دیلهیهک دروست بکهن، یان دهنکه توویک دروست بکهن، یاخود دهنکه جویهک).

خوای بهرزو بالادهست له باسی سه رهتای دروست کردنی مروّف و قوناغهکانی پیک هاتنی کوڤهله له ناو سکی دایکیدا ده فهرموی: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٤﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٦﴾﴾⁽³⁾.

(1) به دهستکاری و زیاد کردن له کتیبی (پوختهی پایهکانی باوه) ی بهریتز (کاوای کوردی) وهرگیراوه.

(2) رواه البخاري (7559).

(3) سورة المؤمنون: (12-15).

واته: (مروقمان له پوخته يه کی وه رگيراو له قور دروست کردوه، پاشان کردوومانه به تنوکه ئاويک له شويينيکی جيگيردا - که پزدانه - ئينجا له تنوکه ئاوه که خويين پاره يه کمان دروست کردوه و له خويين پاره که گوشت پاره يه کمان دروست کردوه، - له شيوه ي پارويه کی جوراو - له گوشت پاره که ش ئيسقانمان دروست کردوه - واته په يکه ری ئيسک - ئيسقانه که شمان به گوشت داپوشيوه، ئينجا دروست کراويکی ترمان لي پيک هيئاوه، پاک و پيت و فهري و پيروزي بو خوا که چاکتريني دروست کارانه).
 گهر سه رنج بدين ده بينين هه ريه که له و برگانه ي له م چهند ئايه ته مه زنده ا هاتوون راستيه کی زانستي ده رده برن و گه وره ترين ئيعجازي زانستي ده سه لميئن، وه ک لي رده ا زور به کورتي ئاماژه يان بو ده که ين:

1- خواي گه وره ده فه رموي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾ (13)

واته: ((مروقمان له پوخته يه کی وه رگيراو له قور دروست کردوه)).

ئه گهر مروقد بگيرينه وه بو ره گه زه سه ره تاي يه کان ده بينين له پيکه اته ي له شي بيست و دوو (22) ره گه ز⁽¹⁾ (عنصر) به شداري ده که ن و به م شيوه يه دابه ش ده ين:-

ا- ئوکسجين (Oxygen) + هايدروجين (Hydrogen) به شيوه ي ئاو به ريژه ي (60-65%) له کيشي له ش.

ب- کاربون (Carbon) + هايدروجين + ئوکسجين بنچينه ي پيکه اته ئه ندامي يه کان پيک ديين له شه کره مه ني و پروتي ن (Protein) و فيتامينه کان (Vitamins) و هو رمو نه کان (Hormones).

(1) ئه وه ي تا ئيستا زانستي سه رده م دوزيوه تي يه وه .

ج- مادده وشکهکان: که بهم شیوهیه دابهش دهبن:

* چهوتیان بریتین له: کلور (Chlorine- Cl)، گوگرد (Sulfur- S)،
 فوسفور (Phosphorus- P) مهگنسیوم (Magnesium - Mg)،
 کالسیوم (Calcium-Ca)، پوتاسیوم (Potassium - K)، سؤدیوم
 (Sodium - Na) که ریژهی (60-80٪) مادده وشکهکان پیک دینن).
 * چهوتی تریان بریتین له: ئاسن (Iron -Fe)، مس (Copper- Cu)،
 مهنگه نيز (Manganese -Mn)، کوبالت (Cobalt-Co)، توتیا (Zn-
 Zinc)، مۆلیبیدیوم (Molybdenum- Mo)، یؤد (Iodine-I).
 * شهشیان به ریژهیهکی زور کهم بریتین له: فلور (Flourine- F)،
 ئەله منیوم (Aluminium- Al)، بۆرۆن (Boron- B)، سیلینیوم (Se-
 Selenium- Cadimium- Cd)، کادمیوم (Cr-
 chromium).

هەر یهکه لهم رهگهزانه له خاکی زهوی دا ههن و مهرج نیه ههمو
 پیکهاتهکانی خاک له پیکهاتهکانی لهشی مروّفا ههبن چونکه پتر له سه
 (100) رهگهز له زهویدا ههن بهلام ههمو ئەو رهگهزانه له پیکهاتهی مروّ
 بهشدار نین، ئەوهی تا ئیستا زانراو بی تهنها ئەم (22) رهگهزه بهشدارن له
 پیکهاتهی لهشی مروّفا، بویه خوی گهرهش دهفرموی: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا

الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿۱۳﴾. واته: (له پوختیهکی وهگریراوه قور).

2- وه دهفرموی: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً...﴾

واته: (ئینجا کردوومانه به تنۆکه ئاویک...).

(نُطْفَةً) له زمانی عهره بیدا ناوه بۆ تۆوی پیاو، ههرچهنده لیردا مه بهست
 به تۆویکی پیتینراوه (Fertilized ovum) له (تۆو + هیلکۆکهی ئافرهت)،

به لّام خوی گهوره قونّاغه کهی به (نُطْفَةٌ) ناو بردووه، چونکه کورپه له به نیرو می یه وه تووی پیاوکه که له دیاری کردنی ره گز (1) (جنس) هکهی به رپر سیاره، له به رئه وهی تووی پیاو چیشن و خوم و بویه (صبغیات) ی ره گزی جیاواز هه لده گریت، به پیچه وانهی هیلکوکهی ئافره ته که که تنها چه شنی ره گزی هاوشیوه هه لده گریت، به واتایه کی تر: پیاوکه که (نُطْفَةٌ) ی چه شنی (Xy) هه یه، به لّام ئافره ته که هیلکوکهی (XX) ی هه یه به م شیوه یه کورپه له یان لی پیك دیت: -

ا- تووی (y) + هیلکوکهی (Xy) = (X) به ویستی خوا نییرنه ده بی.

ب- تووی (X) + هیلکوکهی (XX) = (X) به ویستی خوا میننه ده بی.

جا نه گهر پیاویک لومه ی خیزانه کهی ده کات له به رئه وهی تنها کچی ده بی ئه وا با داوا له خوی گهوره بکات ئه م کارهی بو بسازینئی بو پیدانی کور، چونکه وه کو باسما ن کرد خوی له م مه سه له یه نزیکه نه ک خیزانه کهی، خوی گهوره ده فهرموی: ﴿لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۗ يَهْبُ لِمَنْ يَشَآءُ ۗ اِنْتَا وَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ ۗ اَلذُّكُوْرُ ﴿٤١﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنثَا ۗ وَجَعَلَ مَنْ يَشَآءُ عَاقِبًا ۗ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٥٠﴾﴾ (2).

واته: ((ههر بو خویه پاشایه تی و مولکی ئاسمانه کان و زهوی، ههرچی بیهوی به دی ده هینئی، بو ههر کهسی بیهوی کچی پی ده به خشیت، وه بو ههر کهس بیهوی کوری پی ده به خشیت. یان کور و کچی به یه که وه پی ده به خشیت، وه ههر کهسی بوئ نه زوکی ده کات، به راستی خوا زاناو ده سه لاتاره)).

(1) خوی گهوره ده فهرموی: ﴿جَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنَ الذَّكَرَ وَالْاُنثٰی﴾ ﴿٣١﴾ ﴿القیامة﴾

(2) سورة الشوری: (49-50).

3- وه دهفهرموى: ﴿... فِي قَرَارِ مَكِينٍ ﴿۱۳﴾﴾

واته: (له شوينكى جيگيردا).

مههست له تۆوه تيكەل و پيتينراوهكهيه كه له پزدان (رحم) دا جيگير دهبيت و بههوى دهسته بهربوونى سى ھۆكارهوه پاريزراوه:

ھۆكارى يهكهم: له رووى تويزينهوه:

أ- پزدان دهكهويته ههوزيکهوه.

ب- ئەو ههوزه له ديوارىكى ئيسقانى پيك هاتوه.

ج- پزدان چهندهها پشتينهى پيوهيه كه له بهشى جيا جياوه شوپر دهبنهوهو دهيبهستنهوه به ديوارى سكهوه يان ئيسقانهكانى ههوزهوه.

ھۆكارى دووهم: له رووى ھۆرمۆنهوه:

پزدان بهردهوام ديتهوه يهك و گرژ دهبيت و دهجوليت، ئەگەر له كاتيكدى كورپهلهى تيدايه ههر بهو شيويهيه له گرژبوونهوه و خاوبوونهوه دابيت ئەوا دهيخاته مهترسيديهوه به مراندنى ياخود لهباربردنى، چونكه كاتيک تۆوهكه دهچيته پزدانهوه ريزهى رزاني ھۆرمۆنى پرؤجسترون (progesterone) بهرزدهبيتوه و بهم ھۆرمۆنه پزدان له گرژبوون و خاوبوونهوه دهكهويت و جولەى كهم دهبيت.

ھۆكارى سئيههه: له رووى ميكانيكىيهوه:

دواى مانگى سئيههه پزدان به شيويههكى بهرچاو دهست دهكات به بهرزبوونهوه بهرهو سك و لهژير پاريزگارى ئيسقانهكانى ههوز دهردهچيت، بهلام له برى ئەوه خواى گهوره شلهى ئەمينۆسى (Amniotic fluid) تيدا زياد دهكات و له ههموو لايهكهوه دهرهى كورپهله دهكات و له پيكدادانى دهرهكى دهپاريزيت.

4- ودهده فرموی: ﴿... ثُمَّ خَلَقْنَا الطُّفْلَةَ عَلَقَةً...﴾

واته (ئینجا له تنۆکه ئاوه که خوین پارهیه کمان دروست کردوه).
 (علق): له زمانی عه ره بیدا به (زهروو، زیروو) دهگوتریت، له هه مان کاتیشدا واتای هه لواسین دهگه یه نیت، ئینجا کۆرپه له ش له م قوناغه ییدا هه م له شیوه ی زیروو دهچیت وه هه م خوی به دیواری پزدان هه لده واسیت. ئاشکرایه که زیروو زورجار خوی به قورگ و گهرووی ئه و کهس و ئازهلانه هه لده واسی که له ئاویک دهخونه وه زیرووی تیدا بیت، وه ئه گه ر چاره سه ری خیرای بو نه کری ده که ویته مه ترسی یه وه.

5- ودهده فرموی: ﴿... فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً...﴾

واته: (وه له خوین پاره که گوشت پارهیه کمان دروست کردوه).
 (مُضْغَةً): به پارچه گوشتیک دهگوتریت پارویه ک بیت، چونکه کۆرپه له له م قوناغه ییدا گوشت پارهیه و له هه مان کاتدا له پارووی جورا و دهچیت و گرنج گرنجه، ئه م قوناغه دووباری هه یه:
 باری یه که م: پیی دهوتریت (مضغه غیر مخلقة) که هیشتا گوشت پاره که هیچ شیوه یه کی لی دروست نه کراوه.

باری دووهم: پیی دهوتریت (مضغه مخلقة) که له م حاله ته دا گوشت پاره که سه رجه م ئه ندامه کان و شیوه ی تهواوی مروقی لی دروست ده کریت،

وه کو خوی گه وره ده فرموی: ﴿... مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ...﴾⁽¹⁾

واته: ((ئینجا ده بیته گوشت پاره یه کی تهواو و سه ر و سیمادار یان ناتهواو)).

6- ودهده فرموى: ﴿... فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا...﴾

واته: (له گوشت پارهكەش ئيسقانمان دروست كردوو - واته پهيكەرى ئيسك - ئيسقانهكەشمان به گوشت داپوشيوه). لهه قوناغه دا پهيكەرى ئيسكى كورپه له به تهواوى له گوشت پارهكە دروست دهبيت و ماسولكه و گوشت دهوره ددهن و پيوه دهلکين.

7- ودهده فرموى: ﴿... ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ...﴾

واته: (ئينجا دروست كراويكى ترمان لى پيك هيناوه).

ههتا بهر له ئيستا كورپه له قوناغى دروست بووندا بووه و هيچ جووله و گهشهيهكى بهرچاوى نهبووه، بهلام له سهرهتاي ئهه قوناغه وه كه له كوتايى مانگى سييههه و سهرهتاي مانگى چوارهمهويه كوئهن دامهكانى لاشه به تهواوى دروست دهبن و دهست دهكهن به فرمانى خويان و به شيوهيهكى خيرا كيشى كورپه له زياد دهكات و له سهرهتاي مانگى چوارهمهوه كوئهن دامى ميشك دهبهستريتهوه به سهرجههه كوئهن دامهكانى ترهوه و تيكپرايان جووله و كارى خويان دهست پى دهكهن و به شيوهيهكى بهرچاوه گهشه دهكهن⁽¹⁾. بهلام دهبي ئهوه بزانهه روه له دواى چل (40) روزه ديتته بهر كورپه له.

(كيث. ل. مور) كه پروفيسورى زانستى تويژينهوه و كورپه له ناسييه له زانكوى (تورنتو) كهنه داو خاوهنى كتيبي قوناغهكانى دروستبوونى مروقه (The developing human) كاتي كه كوئنگرهى نوژدارى ههشتهه مى سعودى دا به شدارى كرد و ئهه بهلگانهه بؤ خوينرايهوه كه له قورئانى مهزن و سوننهته دا هاتوون به تايبههه ئهه چهنه نايهتهه ليره دا باسمان كرد

(1) گيان (روح) به بهرهينانى كورپه له له چل ودوو (42) شهوى تهمه نيدا دهبي، نهك وهكو هينديك كهس واده زانهه له چوار (4) مانگى كورپه له گياني ديتته بهر.

گوتی: (بۆم دهرکه وتوووه که ئەم بەلگانه حه تمه ن له لایه ن خواوه بۆ محمد صلی الله علیه وسلم هاتوون، ئەمه ش دهیسه لمینیت که محمد صلی الله علیه وسلم نییراوی خوایه).

له کوئایی ئایه ته كاندا خوی گه وره ده فهرموی: ﴿فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾⁽¹⁾ واته: ((جا پاک و پیت و فه پی و پیروزی بۆ خوا که چاکترینی دروست کارانه)).

نمونه ی دووهم:

حه یز و بن نویری (الحیض):

خوی گه وره ده فهرموی: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾⁽²⁾

واته: (ئهی پیغه مبه ر - صلی الله علیه و سلم- پرسیا رت لی ده که ن دهرباره ی عاده ی مانگانه ی ئافره ت، پییان بلی: ئەوه ئازار و زهره ر، که وابوو له و حاله ته دا خوتان به دوور بگرن له هاوسه ره کانتان و نزیکیان مه که ون تا پاک ده بنه وه، جا کاتیك پاک و خاوین بوونه وه - خویان شوشت⁽³⁾ - بچنه لایان، به و شیوه یه ی که خوا فه رمانی داوه، به راستی خوا ته و به کاران و پاکانی خوش ده ویت).

(1) سورة المؤمنون: (15).

(2) سورة البقرة: (222).

(3) ئەمه رای جه ماوه ری زانایانه که ده بی دوا ی پاک بوونه وه له خوینی حه یز ئافره ت خوی بشوا ئینجا هاوسه ره که ی سه رجییی له گه ل بکا، برونه: صحیح فقه السنه لأبی مالک کمال بن السید سالم . (212/1)

ئەگەر هاتوو له مندالدان پیتین (Fertilization) پرووی نهدا ئەوا له دواى چهند رۆژیک ئافرهتهکه دووچارى عادهى مانگانه (بى نوپژى) دهبيت که ئەمەش به هوى سووربوونهوه و دامالين و خوین بهربوونى دیوى ناوهوهى دیوارى مندالدان دهبى، وه هەر لهم ماوهیهدا چەندان گۆرانیکارى تر به سەر ئافرهتى هیزدار دیت، ئینجا لهم ماوهیهدا بهرگرى (مناعه)ى لهشى ئافرهتهکه کهم دهبيتوه و له هەر کاتیکی تر ئاساتر تووشى نهخۆشى دهبيت به تایبهتى که خوینی هیز شوینیکی زۆر لهبارە بۆ گەشهکردنى میکروب، جا ئەگەر پیاوهکه لهم ماوهیهدا لهگهڵ خیزانهکهى جوت بوو ئەوا ئەویش تووشى نهخۆشى دهبى، بهتایبهتى سوتانهوهى میزهرۆ (التهاب مجرى البول) لهوانهشه ئافرهتهکه زیانى تری پى بگات وهك سوتانهوهى ملی مندالدان (التهاب عنق الرحم) لهبهرئوه باشتري چارهسەر دورکهوتنهوهى پیاوه لهسەر جیئىکردن لهگهڵ خیزانهکهى له کاتى هیزدا، وه ئەم دورکهوتنهوهیه تهنها له جووتبوونه، وهکو پیغهمبهرى خوا -صلى الله عليه و سلم- دهفرموى: ((إصنعوا كل شيء إلا النكاح))⁽¹⁾ واته: (ههموو شتیکی له گهڵدا بکهن جگه له سەر جیئى) ههموو ئەو راستیانهى سهروهه ئافرهتیکی پزیشك له فەرهنسا دواى توپژنهوهیهکی زانستی له بارهى گرنگترین ئەو مهترسیانهى که پیاو و ئافرهت له ئەنجامى کۆبوونهوهیان لهو ماوهیهدا تووشى دهبن باسى کردوه، ئەو ئافرهتهش که له نهخۆشى ئافرهتانداندا پسپوره دواى ئەوهى کهزانی ئەم راستییه له قورئانى مهزندا روون کراوتهوه، بووه مسولمان و گوتى: (بۆم روون بووهوه که قورئان فرمودهى خودایه، چونکه هیچ کهسیک پيش ههزار و چوار سهد (1400) سال له توانایدا نهبووه، ئەو مهترسیانه دیارى بکات که تووشى پیاو و

ئافرهت دهبن له ئه نجامى كۆبونه وهيان له كاتى حهيز ئه گهر زانىارى تويكار زانى (علم التشریح) و پزیشكى نه خویند بیئت).

نمونهى سنیهم:

پیستی مرؤف :

خوای گه وره ده فهرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّبُهُمْ نَارًا كَمَا نُصَلِّبُ جُلُودَهُمْ بَدَلْنَهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ (1)

واته: " بهراستی ئهوانه ی بی پروابوون به ئایه تهکانی ئیمه له مه ولا دهیانخهینه ناو ئاگریك ههر کاتیك که پیستیان برژا بویان به پیستیکی تر دهگۆرین بو ئه وهی سزاکه بچیژن، بهراستی خوا هه میشه زالی کاردرسته".

لهم ئایه ته دا خوای مهزن باس له بارودۆخی کافران دهکا له ناو دۆزهخ که ههر کاتیك پیستیان سووتا ئهوا به پیستیکی تر بویان دهگۆریت تاوهکو بهردهوام سزا بچیژن ئینجا با بزانین بو ههر تهنها پیست؟ وه حکمهت له گۆرینی پیست چییه تاوهکو دۆزهخییهکان سزای پی بچیژن؟

بیگومان یهکیك له ههره کاره گرنگ و فهرمانهکانی پیست بریتییه: له ههست کردن، ههست کردن به ههموو جوړهکانییهوه له بهرکهوتن و ساردی و گهرمی و ئازار. که ئه مهش بههوی ئه وهی له سه رپرووی پیست چهندان خالی ههست کردن هه ن که له گه ل کۆتایی سه ره ریشاله دهمارهکان (الالیاف العصبية) ریکن که ههستهکان لهم خالانهوه بو ریشاله دهمارهکان و لهوانیشهوه پی به پی بو ناوهنده کۆنه نامی دهمار (Central Nervous) دهگوازینهوه و لهوی ساردی و گهرمی و ئازار و بهرکهوتن (اللمس) لیک

(1) سورة النساء (56).

جیاده کرینه وهو لیكدانه وهو ته فسیری خیرای بو ده کری. هه موو ئه مانه كه متر له چاوتر و كانیک ئه نجام ده درین، به جوریک تیژ ره وی و گواستننه وهی ئه م کرداره کاره بایی یانه به ناو دهماره کان له چرکه یه کدا هه شتا مه تره (80م چرکه).

ئینجا له لاشه ی مروّقه ئه وهی له هه موویان زیاتر هه سستی گهرمی تیدابی پیسته. جا ئایا پیغه مبه رمان محمد صلی الله علیه وسلم ئامیری توپکارزانی (التشریح) ی هه بووه تا وه کو ئه وه بزانی؟ یان ئه م ئایه ته یه کیکه له ئایه ته کانی خوا که وا شاهیدی ده دا که قورئان فهرمووده ی خوییه و به زانستی خوی دایبه زاندوه (1).

هه ر بو نمونه ئه و که سانه ی له به شی سووتان له نه خو شخانه کان کاریان کردوه ده زانن ئه گه ر که سیکی سووتاو شوینی سووتانه که ی زور بوو به جوریک پیسته که ی هه موو خواردبوو، واته سووتانه که ی پله (3) سی بوو ئه وا شوینه سووتاوه که ئازاریکی ئه وتوی نییه وه کو ئه و که سه ی سووتانه که ی پله دووه (2) و ته نها پیستی سووتاوه.

بویه هه ر کاتی که دۆزه خیییه کان - خوابمان پاریزی - پیستیان سووتا و نه ما خوی گه وره به پیستیکی تر بویان ده گوپی و نویی ده کاته وه تا وه کو به رده وام له ئه شکه نجه دابن.

﴿... إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ (2)

(1) خوی گه وره ده فهرمووی: ﴿لَئِنْ أَلَّهٗ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَكِ كُتُبُهُ﴾

يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٣١﴾ النساء.

(2) سورة الحديد: (22).

نموونه‌ی چواره‌م:

دوو له‌تبوونی مانگ:

خوای به توانا و دهسه‌لات ده‌فهرموی: ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾
وَأِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ
وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ ﴿٣﴾﴾ (1).

واته: "پوژی دوا‌یی نزیک بووه‌وه، مانگ له‌ت بوو، وه نه‌گه‌ر بی‌پروایان موعجیزه‌و به‌لگه‌ونیشانیه‌که ببینن پشت هه‌لده‌که‌ن، وه ده‌لین ئه‌مه جادوویه‌کی به‌رده‌وامه، وه به‌درۆیان زانی و شوین هه‌وا و ئاره‌زووی خو‌یان که‌وتن، له‌کاتی‌کدا هه‌موو کاریک سه‌ره‌نجامی‌کی هه‌یه".

ئه‌نه‌س ره‌زای خوای لی‌بی‌ده‌لی: (سأل أهل مكة أن يريهم آية، فأراهم إنشقاق القمر) (2).

واته: (بی‌باوه‌رانی مه‌که‌که داوا‌ی به‌لگه و موعجیزه‌یه‌کیان له‌پینغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم کرد - بیسه‌لمینی‌که پینغه‌مبه‌ره - پینغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه وسلم دوو له‌تبوونی مانگی نیشان دان).

له‌ریوایه‌تی تورمزی: ئیتر ئه‌م ئایه‌تانه دابه‌زین: ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَأِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾﴾ (3).

(1) سورة القمر: (1-3).

(2) رواه البخاري (4867).

(3) سورة القمر: (1-2).

بهسه رهاتییکی واقعی:

له دیمانهیهکی ته له فزیوئیدا که له گهله زانای مسولمان دکتور زه غلول نه جبار کراوه، پیشکه شکاری بهرنامه که ده باره ی ئه م ئایه ته: ﴿أَقْرَبَتْ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾⁽¹⁾ پرسیاری لی کرد، ئایا ئه م ئایه ته ئیعبازی قورئانی زانستییه؟

دکتور زه غلول له وهلامدا گوتی: ئه م ئایه ته بهسه رهاتییکی بو من له گهله، ماوهیه که بهر له ئیستا من له زانکوی کاردیف (Cardif) له پوژئاوای بهریتانیا موحازه رهیه کم گوته وه، له موحازه ره که کهسانی مسولمان و نامسولمانی تیدابوو، له و کوره دا گفتوگویییه کی زیندوو ده باره ی ئیعبازی زانستی له قورئانی بهرین له ئارادابوو...⁽¹⁾.

دکتور زه غلول دهلی: دوا ی ئه وه ی قسه کانه ته واکرد گهنجیکی مسولمانی بهریتانی خو ی ناساند و گوتی، من (داوود موسا بیتکوک) م سه روکی حیزی ئیسلامی بهریتانی، ئینجا گوتی: ئه ی گه وره م ئایا پرینگه م ده ده ی به ئیزافه یه که؟

منیش پی م گوت: فه رموو.

گوتی: من - پییش ئه وه ی مسولمان بم - له ئایینه کانه ده گه رام، یه کی که له قوتابییه مسولمانه کانه وه رگی پراویکی قورئانی بهرین کردی دیاری بو م... سوپاسم کرد و بردمه وه ماله وه... له و کاته ی کردمه وه یه که م سوپه تیک که روانیم سوپه تی (القمر) بوو ﴿أَقْرَبَتْ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ م خوینده وه، گوتم: ئایا ئه م قسه یه ده چیته عه قله وه؟ ئایا ده کری مانگ له ت بی ئینجا یه که بگریته وه، چ هیزیک هه یه ئه مه بکا؟

(1) بز دریده ی باسه که بروانه (موسوعة الاعجاز العلمي في القرآن الكريم والسنة المطهرة) ی یوسف الحاج احمد (ل322) بکه.

داوود دەلی: ئەم ئایەتە بوو کۆسپ لە بەردەوام بوونم لە خویندەنەوه، ئیدی سەرقالی کاروباری ژیان بووم، بەلام خوای گەورە دەیزانی چەندە دلسۆزم لە گەران بەدوای راستی دا.

ئەوهبوو پەروردگارم لە پێش تەلەفزیۆنی بەریتانی داینام کە لەو کاتە لە مابەینی پێشکەشکاری بەرنامەکە و سی زانای بۆشایی ئەمریکی گفتوگۆیەک هەبوو، پێشکەشکاری بەرنامەکە رەخنە لە زانایەکان دەگرت بەوهی ئەو هەموو سەرودت و سامانە زۆرە خەرج دەکەن لەپێناو گەشتەکانی بۆشایی ئاسمان لە کاتی کەدا خەلکی زەوی بەدەست هەژاری و برسییەتی و نەخۆشی و دواکەوتوویی دەنالین، وە دەیگوت ئەگەر ئەم پارەیه لە ئاوەدانکردنەوهی زەوی خەرج بکری باشترە.

ئەو سی (3) زانایەش داوکریان لە بۆچوونەکانیان دەکرد و دەیانگوت: ئەم جۆرە خەرج کردنە وەنەبی هەر لەم بوارە دابی، بەلکو لە بوارەکانی تری ژیانیش وەکو پزیشکی و پیشەسازی و کشتوکالی جی بەجی دەکری. وە لە میانە گفتوگۆیەکاندا قسە لەسەر دابەزینی مروۆ بۆ سەر مانگ کرا کە ئەمەیان زۆرترین بری پارەیی دەوی و دەیانگوت: زیاتر لە سەد (100) هەزار ملیۆن دۆلاری تی دەچی. پێشکەشکارە بەریتانییەکە هاواری کرد و گوتی: ئەمە چ گیلییەکە؟ سەد هەزار ملیۆن دۆلار تەنها بۆ ئەوهی زانستی ئەمریکی بگەیهننە سەر مانگ؟

ئەوانیش گوتیان: نەخیر، ئامانج لەمە دانانی زانستی ئەمریکا نەبوو. لەسەر پروی مانگ بەلکو ئیمە پیکهاتەیی ناوهوهی مانگمان دیراسە دەکرد. راستییەکەمان بینی کە ئەگەر چەندەهای ئەو پارەیه سەرف بکەین بۆ پرۆا پیکردنی خەلکی ئەوا کەس بە راستمان نازانی.

پێشکەشکارەکە گوتی: ئەو راستییە چییە؟

گوتیان: ئەو مانگە پوژیک لە پوژان لەت بوو و دوایی نووساوەتە یەک.

پيشکه شکار: چۆن ئەمەتان زانی؟

گوتیان: گورزهيهك له بهردى گوڤراو (الصخور المتحولة) مان بينى كه مانگ له دەرەوہ بۆ ناوہوہ، وە لە ناوہوہ بۆ دەرەوہ كەرت دەكات، كه پراويزمان به زانايانى زەوى و زانايانى جيۆلۆجى كرد، گوتيان: ئەمە نابى پووبدا مەگەر مانگ دوو لەت بووبى و دوايى پيکهوہ نووساييتهوہ.

داوود دەلى: له كورسەيهكەى له سەرى دانيشبووم بازيكم هەلدا و زياتر له تەلەفزيۆنەكە هاتمەپيش و گوتم: موعجيزەيهك پيش (1400) هەزار و چوارسەد سال بۆ محەممەد صلى الله عليه وسلم پوویداوہ، خواى گەورەش ئەمريکاييهكان به سەرف کردنى سەد هەزار مليۆن دۆلار ژيبرار دەکا تاوہكو بۆ مسولمانان بيسەلمينن؟ هەر دەبى ئەم ئايەتە راست بى.

داوود دەلى: گەرامەوہ لای قورئانەكە و سورەتى (القمر)م خویندەوہ.. ئەمە سەرەتايەك بوو بۆ چوونە ناو ئايينى ئيسلام.

قورئانى مەزن و زانستى راستە قينە پيچەوانەى يەكترين

قورئان و فه رمایشته پیروزه کانی پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه وسلم:

ئه گه رچی قورئانی به پریز چهندان پله و ئیمتیازی به سهر سوننه تدا هن و زوربه ی هه ره زوری ئایه ته کانی بی سوننه ت و به سینانی مه به ستیان ده زانری به لام هیچیان به دیلی ئه ویتریان نین، چونکه به بی تیگه یشتن له سوننه تی پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم و له ده رگای ئه و به پریزه وه نه بی ناتوانین به ته وای بچینه نیو جیهانی قورئانه وه، به تایبه تی له حاله تی کرده وهیی و له کاتی گوپین و چاککردنی واقیعدا... فه رمووده و په فتارو په وشت و کار و برپاره کان و ژیان و گوزه رانی پیغه مبه ر - صلی الله علیه وسلم - ته رجه مه و لیكدانه وهی کرده یی و زیندوی قورئانه هه ر بویه ش

خوای په روه ردار پیی فه رموه: ﴿بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْفَكُرُونَ﴾ (1).

واته: (وه قورئانی شمان بو تو نارد بو ئه وهی پوونی بکه یته وه بو خه لکی له وهی بویان نیردرا وه ته وه خواره وه، به لکو بیربکه نه وه و تییی بگه ن).

وه ئیمامی شافعی په حمه تی خوای لی بی ده لی: (جمیع ما تقوله الامه شرح للسنة، وجمیع السنة شرح للقرآن) (2).

واته: (هه موو ئه وانه ی زانایانی ئوممه ت گوتویانه لیكدانه وه یه بو سوننه ت، وه هه موو سوننه تیش لیكدانه وه یه بو قورئان).

بویه سوننه تی پیروزی پیغه مبه ری خواش صلی الله علیه وسلم به به رده وامی له کونه وه تا ئیستا و له مه وداش له لایه ن دووروو و زه ندیقانه وه

(1) سورة النحل: (44).

(2) نقل هذا السيوطي في كتابه الحاوي للفتاوى (286/2).

دووچارى تانه و تهشهر و شك و گومان تى خستن بووه، ههموو ئامانج و نیازيشيان لهم بهد رهفتارييه تهنها لهكارخستننى سوننهت بووه له مهيدانى كردهوه پى كردن و به بهلگه نهژماردن، ئەمەش بو ئەوهى بتوانن به ئارهزوى خوڤيان دهستكارى تهفسىرو واتاكانى قورئانى بهپرز بکهن و به پى ئارهزوى و ههوهسى خوڤيان ليكى بدهنهوه، بهلام خواى گهوره بهلئىنى پاراستنى قورئانى مهزنى داوه، سوننهتيش ليكدانهوه و شهرحى قورئانه، كهواته ئەميش بهر ئەم پاراستنه دهكهويت و پرزگارى دهبيت له دهستى پيس و پوخلى كوفر دۆستان.. زانايانى رهسهن و ئيسلام دۆستيش بو بهرگرى كردن له سوننهت دريغيان نهكردوهو چهندان كتيبيان نوسيوه، كه ئەمانه هينديكيانن:

1- الروض الباسم في الذب عن سنة أبي القاسم صلى الله عليه وسلم لمحمد بن إبراهيم الوزير اليماني 755هـ.

2- مفتاح الجنة في الاحتجاج بالسنة للسيوطي 911هـ.

3- السنة قبل التدوين، د. محمد عجاج الخطيب.

4- دفاعاً عن السنة، د. محمد أبي شهبه

بۆيه ئيمهش له سى (3) خالدا باس لهوه دهكهين و له ههريهكهيان چهند بهلگهيهك لهسهرئوهوه دههينينهوه كه كارکردن به سوننهتى پيروزی پيغه مبهرى خوا صلى الله عليه وسلم وهكو قورئانى مهزن پيوسته و ئەركى سهershانمانه، ئەگه رنا جگه له مال ويرانى دونيا و نههامهتى قيامهت هيچى ترى به دواوه نابى:

خالی یه‌که‌م: به‌لگه‌کان له قورئانی به‌رز:

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ (۱۳۲) ﴿۱﴾ .
 واته: (وه‌فه‌رمانبه‌رداری خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بن بو ئه‌وه‌ی ره‌حم و به‌زه‌بیستان پی بکریت).

وه‌ده‌فه‌رموی: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (۵۹) ﴿۲﴾ .

واته: (ئه‌ی ئه‌وانه‌ی ئیمانتان هیناوه فه‌رمانبه‌رداری خوا و فه‌رمانبه‌رداری پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم بکه‌ن، وه ئه‌وانه‌ی کار به‌ده‌ستن له خودی خوئان، خو ئه‌گه‌ر دووبه‌ره‌کیتان هه‌بوو له شتی‌کدا ئه‌وه بیگیرنه‌وه لای خواو (قورئان) وه پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم (سوننه‌ت) ئه‌گه‌ر ئیوه باوه‌رتان به خوا و به روژی دوایی هه‌یه، ئه‌وه باشتره، وه‌ئا‌کام و نه‌نجامی چاکتره).

وه ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ (۷) ﴿۳﴾ .

واته: (وه ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم پیی دان وه‌ریبگرن، وه ئه‌وه‌ی لیئانی قه‌ده‌غه‌کرد وازی لی بهینن، وه پاریزکاری خوا بکه‌ن ، به‌راستی خوا به توندی توله ده‌ستیئیت).

(1) سورة ال عمران: (132).

(2) سورة النساء : (59).

(3) سورة الحشر: (7).

خالی دووهم:

به لگهکان له فهرمایشتهکانی پیغه مبهبر صلی الله علیه وسلم خوئی:

له نهبو هوپه پیره وه خوا لیئی رازی بیټ که پیغه مبهبر صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: « کُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، إِلَّا مَنْ أَبِي ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَا أَبِي؟ قَالَ: « مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبِي »⁽¹⁾.

واته: (هه موو ئوممه تم ده چنه به هه شت جگه له وه که سهی نهیه وئی).

گوتیان نهی پیغه مبهبری خوا: جا که س ههیه نهیه وئی؟

فهرمووی: (ئه وهی فهرمان بهریم بکات ده چینه به هه شت، وه نه وهی سه رپیچیم بکات نه وه بی گومان نایه وئی).

عَنِ الْمُقَدَّامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَنَّهُ قَالَ: « أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلَا يُوشِكُ رَجُلٌ شَبَعَانٌ عَلَيَّ أُرِيكْتَهُ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ »⁽²⁾.

واته: له مقدا ده وه رهزای خوای لی بی له پیغه مبهبری خوا وه صلی الله علیه وسلم که فهرموویه تی: ((ئاگادار بن! بی گومان من کتیب - قورئان - و هاوشیوهی نهوم - که سوننه ته - پی دراوه ووریا بن! نزیکه پیاو یکی تیرو پر که له سه ر قه نه فه که شخه که یه تی بلی: ته نها ده ست به و قورئانه وه بگرن، وه هرچی له هه لالتان تییدا بینی هه لالی بکهن، وه هرچی له هه رامتان تییدا بینی هه رامی بکهن)).

(1) رواه البخاری (6737).

(2) رواه أحمد (131/4)، وأبو داود (4604) وإسناده جيد، والترمذی (2664)، والحاکم بأسناد

ههروهها پیغه مبهه ر صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: ((تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا، كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ))⁽¹⁾.

واته: (دوو کارو فهرمانم له نیو ئیوه دا جی هیشتوو، هه رگیز گومراو سه رگهردان نابن نه گه ر دهستی پیوه بگرن: کتیبی خواو سوننه تی پیغه مبهه رکه ی صلی الله علیه وسلم).

خالی سۆیه م: قسه ی نهسته قی زانایانی ئوممهت و شوین که وتوانی پیغه مبهه ری خوا صلی الله علیه و سلم:

* عبدالله ی کوری عه باس خوا لییان رازی بی دهیگوت: (إذا سمعنا أحداً يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إبتدرته أبصارنا).

واته: (نه گه ر گوی بیست باین که یه کیگوت بای پیغه مبهه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی له خوشیان چاومان مؤله ق ده بوو).

* له ئه یوبی سه ختیان یه وه رهحه ته تی خوی لی بی گوتویه تی: (إذا حدثت الرجل بسنة فقال دعنا من هذا، وأنبئنا عن القرآن فاعلم أنه ضال).

واته: (نه گه ر باسی سوننه تت بو پیاویک کرد و ئه ویش گوتی وان له مه بهینه و باسی قورئانمان بو بکه نه وه بزانه نه و پیاوه گومرا بووه).

* شافعی رهحه ته تی خوی لی بی ده لی: (متی رویت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثاً صحيحاً فلم أخذ به فاشهدكم أن عقلي قد ذهب).

وقال أيضاً: (إذا قلت قولاً وجاء الحديث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم بخلافه فاضربوا بقولي الحائط).

واته: (هه ر کاتیک له پیغه مبهه ری خواوه صلی الله علیه وسلم فهرمووده یه کی سه حیح بو گیپرانه وه و خوم وه رم نه گرت و به به لگه م نه ژمارد نه و شاهید بن ژیریم له دهست داوه)،

(1) رواه مالك في الموطأ، وصحح أسناده الألباني في سلسلة الصحيحة (1761).

وههروهها دهلی: (ئهگهر قسهیه کم گوت به لام له گهل فهرموودهی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم تیک گهرا و پیچه وانه بوو ئهوا قسه کهی من به دیوار بکیشن).

* مسولمانیک بوی گهرامه وه گوتی: دواي ئه وهی له نیوهی شهو وهکو جاران چه ند پرکاتیکم شه ونویژ کرد حاله تیکی ئیمانئ زور سهیر و سه رسورهینه رم به سهر داهات، ته نانهت به هیئانی ناوی پیغه مبهر محمد - صلی الله علیه وسلم - به سهر زوبانم ته زوو به له ش و گیانم دادهات و ههستم به شیرینی ئیمان ده کرد.

حهوتهم: قورئان و ئیمان

ئیمان راستییهکی دامهزراوه، نرخیکی ههره مهزنه.. تام و چیژیکی له بن نههاتووی خوشه... گهوههریکی ساف و پېرشنگذاره.. نوریکی پۆشنی رینموونی کاره... زینهتیکی جوان و رازاوهیه.. پله و پاییهکی بهرزو مهزنه.. بهخششیکی خوی خوشهویسته.. دهیبهخشی به ههرکهسیک خوا خوشی بوی... نیعمهتیکی شیرین و نهبراوویه، نیعمهتیکه ههر کهسیک نهیچهشتبی ههستی پی ناکاو نازانی چۆنه، لهگهڵدا ژيانی ژيانه، به بی ئیمان ژيان ژانه، ژانی مردن نهوهکو بوون.

بههوی ئیمانوه مروّف سهنگی خوی دهبینتهوه و دهزانی نهینی بوونی لهم بوونه چیه و چ ئهرك و کاریکی پی سپیردراوه، مروّف به هوی ئیمان ههموو شتیکه و به بی ئیمانیش هیچ، ئهگه ر ئیمانی دۆزیهوه ههموو شتیك دودۆزیتهوه.. وه ئهگه ر وونیشی کرد ههموو شتیك وون دهکات و هیچ شتیك سوود و قازانجی پی ناگهیهنیت، بهراستی ئیبراهیمی کوری ئهدهم راستی فهرمووه که دهلی: (لو علم الملوك و أبناء الملوك ما نحن فيه لجالدونا عليه بالسیوف)⁽¹⁾.

واته: (ئهگه ر پادشاو پادشازادهکان بهو حاله ی ئیمه یان زانیبایه که تئیدان بو ئهستاندن ئهو حاله شه ره شیریان له گه ل ده کردین).

بویه خوی گه وره به هوی ئه و ئیمانیه پی به خشیوین منه تمان به سه ردا ده کاو ده فهرمو ی: ﴿يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَمْتُ بِلِ اللَّهِ يَمُنُ

عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَيْتُمْ لِلْإِيمَانِ أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾⁽²⁾

(1) الزهد الكبير للبيهقي (92/1).

(2) سورة الحجرات: (17).

واته: (ئهو کهسانه منته دهکهن به سهر تۆدا ئه‌ی محمد صلی الله علیه وسلم چونکه مسولمان بوون، تۆش بلی: منته‌ی مسولمان بوونی خۆتان به‌سهر مندا مه‌که‌ن به‌لکو خوا منته دهکات به سهر ئیوه‌دا چونکه پینموونی کردوون بو ئیمان و باوهر هینان ئه‌گهر ئیوه راستگۆن -که ئیمان دارن-).

ئه‌گهر سهرنجی قورئانی پایهدار بدهین ده‌بینین وشه‌ی ئیمان به هه‌موو جوړه‌کانی‌یه‌وه هه‌شت سه‌د و دوانزه (812) جار هاتووه، ته‌نانه‌ت پیغه‌مبهری خوا صلی الله علیه وسلم له فیئکردنی دۆست و هاوه‌لانییدا ئیمانی پیش قورئان خستووه، وه‌کو له‌م فه‌رمایشته‌دا:

عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَنَحْنُ فِتْيَانٌ حَزَاوِرَةٌ فَتَعَلَّمْنَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ ثُمَّ تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ فَارْزَدْنَا بِهِ إِيْمَانًا ⁽¹⁾.

واته: (له جوندبی کوپی عبداللهوه په‌زای خوای له سهر بی ده‌لی: ئیمه له‌گه‌ل پیغه‌مبهر صلی الله علیه وسلم دابووین و گه‌نج و جه‌حیل بووین، جا ئیمه ئیمان فیئبووین پیش ئه‌وه‌ی قورئان فیئین ئینجا که قورئان فیئبووین به هۆیه‌وه ئیمان‌ه‌که‌مان زیادی ده‌کرد).

(1) رواه البيهقي في الكبرى (120/3)، والشعب (76/1)، وابن منده في الايمان (370/1)، وصحيح ابن ماجة للألباني (52 ، 170).

پرسیارینگی گرنک

باشه حکمهت جیهه پیغه مبهری خوا صلی الله علیه و سلم ناسین و پرواندنی ئیمانی پیش فیئرکردنی قورئان خستوه؟

له وه لامدا ده لئین: ئه گهر سه رنج بدهین و پرابمینین ده بینین پرواندنی ئیمان و ته زکیه و پاک کردنه وهی دل و دهر وون یه کیکه له و چوار ئه رکه هه ره گه و ره گرن گانهی که خوی گه و ره فه رمانی به پیغه مبه ره کهی محمد صلی الله علیه و سلم کردو وه ههستی به ئه نجامدان و پرواندنی له دل و دهر وونی یارو ییا وهرانی و بلا و کردنه وهی به ناو ئوممه ته کهی، وه کو له م سی ئایه ته دا: -

1- خوی گه و ره ده فه رموی: ﴿ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴾ (1)

واته: (هه ره وه کو - بو ته و او کردنی نازو نیعمه تم - له نیوتاندا پیغه مبه ری کم له خو تان بو ره وانه کردوون که ئایه ته کانی منتان به سه ردا ده خوینی ته وه - دل و دهر وون و پروالهت و ئاشکراتان - خاوین ده کاته وه و فیری قورئان و حکمهت و داناییتان ده کات، ئه و شتانه تان فیئر ده کات که هه رگیز خو تان نه تان ده زانی).

2- وه ده فه رموی: ﴿ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾ (2)

(1) سورة البقرة: (151).

(2) سورة آل عمران: (164).

واته: (سویند بیټ بی گومان خوا منتهی ناوخته سهر ئیمانداران کاتیك پیغه مبهریکی بو رهوانه کردوون له خویمان ئایه ته کانی ئهویان به سهردا ده خوینیته وه و دل و دهر و نیان پاک و پوخت ده کاته وه، ههروهها فییری قورئان و دانایان دهکات، بهراستی پیشتتر له گومپراییهکی ئاشکرادا پوچوو بوون).

3- وه ده فهرموی: ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِ رُسُلًا مِمَّنْ يَسْأَلُونَ عَلَيْهِمْ عَائِيَهُمْ وَيُرَكَّبُ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ (1).

واته: (ئهو خوایهی له ناو خه لکیکی نه خوینده وار پیغه مبهریکی له خویمان رهوانه کرد، ئایه ته کانی ئهویان به سهردا ده خوینیته وه و دل و دهر و نیان پوخته و ئاشکراو نادیاران پوخته دهکات و فییری قورئان و دانایی و شه ریه تیان دهکات، بهراستی ئهوانه پیشتتر له گومپراییی و سهر لیشتیواوویهکی ئاشکرادا پوچوو بوون).

ئهه سئ ئایه ته مهزنه ئامازه به بهرنامهیهکی پهروه دهیی سهر راست و سه رکهتوو دهکات، بانگه وازی بانگخواز و ماموستا و بهرنامه پریژ و پهروه ده کاران دهکات که ئاگاداری ئهه ئامازه قورئانییه بن و له فییرکردن و پیگه یاندنی ده ور به ریان تیبینی بکهن، چونکه پهروه ده و فییرکردن به بی ریزکردنی ئهوله و بییات (اولویات) دوو چاری گه لیک ههله و پهله و لادانمان دهکات.

به لئ هه ر کام له: -

* خویندنه وهی ئایه ته کانی خوا به سه ریاندا بو خو سازدان و بو پری خوشکردن.

* ته زکیه کردن و پاککردنه وهی نه فس و چاککردن و گه شه پییدان و به ره و پیش بردنی.

* فيركردنى بهرنامه‌ى خوا كه قورئانه.

* فيركردنى ليئزانى و كارامه‌يى بو جى به جى كردنى بهرنامه‌ى خوا كه سوننه‌تى پيغهمبهره صلى الله عليه وسلم يه كيكي تره له ئهركه گه و ره و بنه‌ره‌تى يه كانى پيغهمبهرى خوا صلى الله عليه وسلم و هه موو ئه وانه‌ى شوين كه وتوى ئه ون له ناو ئوممه ته كه يدا.

چونكه به هوئى ته زكيه وه مروؤ سهر فرازو به خته وه رى راسته قينه‌ى دونياو قيامهت ده بى، ئه وه تا خواى گه و ره دواى ئه وه‌ى له سوپه‌تى (الشمس) سويند به كوئمه ليك شتى گرنگ ده خوات ده فهرموى: ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّهَا ﴿١٠﴾﴾.

واته: (به پاستى سهر فرازو پرزگارى بوو ئه و كه سه‌ى دهروونى خوئى پاك و پوخت كرده وه، وه بى گومان نائوميد بوو ئه و كه سه‌ى نهفس و دهروونى خوئى نا پوخت ئالووده‌ى گوناوه و تاوان كرد).

وه له سوپه‌تى (الاعلى) ده فهرموى: ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿١٥﴾﴾ كه ته زكيه‌ى پيش كاره كانى تر خستوه.

وه ههروه‌ها به هوئى ته زكيه وه له شوين كه وتنى شهيتان و خراپه و تاوان دور و پاريزراو ده بيت، خواى گه و ره ده فهرموى: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ أَحَدٌ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١١﴾﴾ (1).

واته: (ئهى ئه وانه‌ى ئيماننان هيناوه شوين ههنگاو و نه خشه و پيلانه كانى شهيتان مه كه ون، ههركهس شوينى ههنگاو ده كانى شهيتان بكهوى ئه وا

بهراستی شهیتان فهردان دهکات به کاری زور ناشیرین و (زینا) و خراپه، وهئهگهر بههره و میهره بانی خوا نه بوايه به سهرتانه وه هه رگیز کهسی له ئیوه پوخت و پاک نه ده بوه وه، به لام خوا ههر کهسی بوی (شیاو بی) پاکي دهکاته وه، وه خوا بیسه ر و زانایه).

کهواته: نهگهر هاتوو به بی ته زکیه و ئیمان فیبری قورئانی مه زن بووین نهوا هیچ تام و چیژ و خوشی یه که له فیربوون و خویندنه وه و له بهر کردنی قورئانی مه زن یان ههر خوا په رستی یه کی تر ناکهین، بویه زور به مان له کاتی خویندنه وه و موتالا کردنی چه ند لاپه ریه که له قورئانی مه زن هه ست به ماندوو بوون و بیزاری ده کهین، فه رموده که ی ئیمامی عوسمانیش ده قا و ده ق دیته جی که ده لی: (لو أن قلوبنا طهرت ما شعبنا من کلام ربنا...).

(قال عبد الله بن عمر يقول: لقد عشنا برهة من دهرنا وأحدنا يؤتى الإيمان قبل القرآن، وتنزل السورة على محمد - صلى الله عليه وسلم - فيتعلم حلالها، وحرامها، وأمرها، وزجرها، وما ينبغي أن يقف عنده منها. كما تعلمون أنتم اليوم القرآن، ثم لقد رأيت اليوم رجلاً يؤتى أحدهم القرآن قبل الإيمان فيقرأ ما بين فاتحته إلى خاتمته ما يدرى ما أمره ولا زجره ولا ما ينبغي أن يقف عنده منه فينثره نثر الدقل)⁽¹⁾.

واته: (عبداللهی کوپی عومهر خوا له خوئی و باوکی رازی بی ده لی:) بهراستی ئیمه ماوه یه کی زور ژیا یین، وه ههر یه که مان ئیمان پییش قورئان فیبر بووین، که سوپه تی که بو سهر محمد صلی الله علیه وسلم داده به زی نهوا فیبری چه لال و چه رام و فه رمانه کاندی و سهر زه نشه ته کانی نهو سوپه ته ده بوو، وهئه وه ی پیویست ده بوو له لای بوهستی ده وه ستا، ئینجا بی گومان

(1) حسن غریب ، رواه الحاكم في المستدرک (91/1) وقال صحيح على شرط الشيخين ولا أعرف له علة. سنن البيهقي (5496)، وابن منده في الايمان (369/1)، وابن عساكر في التاريخ (160/31)، وإحياء علوم الدين للغزالي (500/1).

پیاوانیکم دیت قورئانیاں پئیش ئیمان وهرگرت، له سهرهتای قورئانهوه تا کوئاییهکهی دهخوینئتهوه نازانی فهرمانی به چی پی دهکاو له چی سهرزنشتی دهکات، وه له کوی پیویسته لهلای بوهستی، لهدهمی ههلهدهوی ههروهکو ههلهوهی خراپترین جوړی خورما).

کهواته: باخاوهنی ئه و ئیمان به بین که له کاتی خویندنهوهی قورئان و ئه نجام دانی ههر خوا په رستهکی تر تام و شیرینی ئیمان بکهین و دل و دهروونمان پیی ئاسوده بی و بیته مایه ی دورخستنه وه مان له ههر کاریکی بهد و خراپ.

زیاد و بهرزبوونی ئیمان به هوی قورئان:

خوای گهوره ئیمانی وا گیراوه بکهویته ژیر کاریگهری ژینگه و هۆکارهکانی دهووبهر چ به کاری چاک وهیان خراپ، به هوی ئه نجامدانی کاری چاک زیاد دهکات و به هی خراپیش کهم دهکات، بویه بهردهوام ئه و ئیمان داوا له خاوهنهکهی دهکات له گهلی بی و ههر بو ئه و بی.. وه ژیان و گوزهران له سایه ی ئه ودا بباته سهر، وه داوای لی دهکات خزمهتی بکاو یارمهتی بدات.. وه داوای لی دهکات ژینگه و کهش و ههوایهکی له بارو گونجاو و چهندان هۆکاری چاک و نایابی بو دایین و دهسته بهر بکات، هه موو ئه مهش بو ئه وهی ئه و ئیمان به هیز بی و دابمه زری و به ره و به رزی و زیاد ی بچی، ههروه ها ئیمان داوای ئه وهش له خاوهنهکهی دهکات چاودیری و پاسه وانی بکات و له ههرچی نه خویشی و کاری زیانبه خش و گونا و تاوان و کهم و کوپی و سه ریچی ههیه دووری بخاته وه و بیپاریزی.

جا یه کی که له و هۆکارانه ی ئیمانی پی زیاد ده بی بریتی یه: له خویندنه وه و

موتالا کردنی قورئانی مهزن، خوای گهوره ده فه رموی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ

يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ (1).

واته: (بیگومان برواداران تهنه که سانیکن کاتی که باسی خوا کرا و ناوی هیئرا دلیان دهرسیت و دهه ژیت، وه نه گهر ئایه ته کانی خویان به سهردا بخوینریته وه ئیمان و برویان زیاد ده بییت و هر پشت به په روهردگاری خویمان ده بهستن، ئه واننه که به راستی نویره کانیان به جی ده هیئن، وه هندی که له و رزق و پوزیهی پیمان داوون ده بیه خشن، هر ئه واننه برواداران راسته قینهن.. پلهی به رزیان بو هیه لای په روهردگاریان و ژیان و لی خوش بوونی تاوانه کانیان و پوزی په سند و چاکیان بو هیه).

وهه روهها ده فهرموی: ﴿وَإِذَا مَا أَنْزَلْنَا سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ (124) (2).

واته: (نه گهر سوپه تیک - له قورئان - بنیردریته خواره وه - دوپروه کان - هی وایان هیه ده لی: کام له ئیوه بهم سوپه ته ئیمانی زیادی کرد، جا ئه واننه که باوه ریان هیئاوه ئیمانیان زیاد ده کات و به هیتر ده بی، وه ئه وان مرژده به خشن و خوش حالن).

هه روهها ئه وه فهرمایشتهی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم له بابتهی قورئان و ئیمان که جوندب بو مانی گپرایه وه به لگه یه کی تری زور پوون و ئاشکرایه له سهر زیاد بوونی ئیمان به هوئی قورئان.

(1) سورة الانفال: (2-4).

(2) سورة التوبة: (124).

هه شتەم: حوكم كردن به قورئانى به ريز له فهريمانه وايه تيدا

تاكه دهستور و دوا بهرنامهى خوا بو سه زهوى بو پيغه مبه ره كهى محمد صلى الله عليه وسلم و شوينكه وتوانى بريتييه له شهريعه تى خوا كه خوى له قورئان و سوننه تى پيروزي پيغه مبه رى خوا صلى الله عليه وسلم ده بيني ته وه، بويه په پرهوى كردن و ئى لانه دان له م شهريعه ته كاريكى پيوسته و ئهركى سه رانى هه موو لايهك و يهكه به يهكهى موسلمانانه، خواى گه وه ده فه رموى: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ

أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ (1).

واته: (له پاشان تو مان - ئهى محمد صلى الله عليه وسلم خستوته سه ر بهرنامه و شهريعه تىكى راست و ره وان له بارهى كاروبارى ئايينه وه، ده جا توش شويني بكه وه، وه شوين ئاره زوى ئه وان ه مه كه وه كه نازان).

كه واته هه ر لادان و ترازانيك له قورئانى مه زن و حوكم پى نه كردنى له فهريمانه وايه تيدا بريتييه له فهريمانه بر دار نه بوون بو خوا و شوين كه وتنى ئاره زوو و پاشانيش ميلله ت به ره وه هه لدير بردن.

شاهوى شاعيريش جوانى گوتوه كه ده لى:

موتيعى حوكمى قورئانم

نه بابى و نه زه رده شتى، نه مولحيدم نه ماسوئى

نه ماركسيم، نه لادينم، موتيعى حوكمى قورئانم

هه روه ها كاك فه رهاد برادوستى ده لى:

ئهى ئه وهى كه وا ژيرو و شياره حوكم به قورئان باشتريه كاره

هه ر كه سى حوكم به قورئان نه كا كافر و فاسقه هه روا زورداره

نويه م: دوعاو چاره سهري به قورئاني مه زن

له م چهند ساله ي دوايدا کتیبخانه کانمان له م باره يه وه چهندان ناميلکه و کتیبی له خو گرت و چنده ها نو سه ر ئه رکیان کیشاو کتیبیان نووسی، بویه من زور به پیویستم نه زانی لیروه وه همان بابه ت به شیوه دارشتنیکی تر باسی لیوه بکه م ته نیا ئه وه نه بیته که بلیم خوی میهره بان به هوی قورئانه وه شیفا دهنیری و کردوویه تی به چاره سه ر بو نه خوشییه جهسته یی و دهروونی یه کان وه کو ده فرموی: ﴿ وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾ (۸۲) ^(۱) ... وه ههروه ها ئامازه به هیندیک له و کتیبانه بکه م که ئه گه ر خوینه ر بیانخوینیته وه ده توانی سوودیکی زوریان لی وه ربگریته، له وانه :-

- 1- (الاذکار المنتخب من کلام سید الابرار) ئیمامی نه وه وی.
- 2- (الوابل الصیب ورافع الکلم الطیب) ئیبنولقه ییم.
- 3- (وقایة الإنسان من الجن والشیطان) وه حید عبدالسلام البالی.
- 4- (حصن المسلم) و(الدعاء من الکتاب والسنة ویلیه العلاج بالرقی) سه عید علی قه حتانی.
- 5- (قه لغانی موسلمان بو خو پاراستن له پیلاننه کانی جنوکه و شهیتان) تاریق محمدا مین.
- 6- (قه لغانی موسلمان له زیکره کانی پوژانه و شهوانه له قورئان و سوننه تدا) حه مزه به رزنجی.

بەشى دووم

گەورەيى و فەزلى فيربوونى قورئانى بەرپىز و بە پىز

لەم بەشەدا:

★ چەند بابەتتىكى پەيوەست.

بابەتى يەكەم: ھەول و تىكۆشانى پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم - و ھاوئە

بەرپىزەكانى و شوپن كەوتوانيان بۇ فيربوونى قورئان و فيرکردنى دەوروبەريان

بابەتى دووم: قورئان و شەھىدى

بابەتى سىيەم: بە ھەلە فيربوون و خوئندنەھى قورئان و فيرکردنى بەرامبەر بە

ھەلە، ھەلەيەكى گەورەيە

بابەتى چوارەم: سەرھەراي فيربوونى قورئان، گەلئىك ئەرك و پىويستى تىرىش ھەن كە

پىويستە مسولمان فيرى بىي و دەوربەرىشى فيربكات، كە ئەم تەوھرانە لەخۆ

دەگرئ:

تەوھرى يەكەم: بەلگەكان لەسەر ھەبوونى ئەركى سەرپەرشتيار لە فيرکردن و

شارەزاكردنى خاوخيزانى

بەلگەكان لە قورئانى مەزن

بەلگەكان لە فەرمايشتە پىرۆزەكانى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم)

بەلگەكان لە قەسى نەستەقى زانايان رەحمەتى خويان لى بى

تەوھرى دووم: ھۆكار و شىوازەكانى فيرکردنى خاوخيزان

رېگەو شىوازى يەكەم: بۇ خۆى ھەلېستى بە فيرکردن

رېگەو شىوازى دووم: بۇ خۆى بچى يان يەكئىك بنىرى بۇيان لە زانايان پرسىيارىكا

رېگەو شىوازى سىيەم: سەرپەرشتيار ھەستى بە دابىن كردن و جىبەجىي كردنى

كەرەستەو پىداويستىيەكانى پەرورەدە و فيربوون بۇ خاوخيزانەكەى و رېگەدانىان بۇ

چوونە مزگەوت و كۆرەكانى زانست و زانيارى

تەوھرى سىيەم: ئەرك و پىويستى يەكان

تەوھرى چوارەم: كات و ساتى گونجاو بۇ پەرورەدە و فيرکردنى مندال

ناشکرایه گهر که سیک یه کیکی خوش بوی ئه واه به وپه پری توانا هه ول
دهدات فرمان و پږنموونییه کانی جی به جی بکا و له بواره کانی ژیانیددا
بیانهینیتته دی، بویه گهر چاویک به میژووی زیږینی ئیسلامی دا بخشینین
دهبینین ئه و که سانهی خوی پهره دگاریان له نه فسی خویان زیاتر خوش
ویستوو زور به په روش و به دلکی پر له شه و قه وه پرویان کردوته قورئانی
مهن و به جهسته و گیان له گه لی تیکه لاه بوون، هه ولی زور و بی و وچانیان
داوه بو فیږبوون و خویندنه وه و پاشان فیږکردن و له بهرکردنی و کار
پی کردنی، چونکه قورئانی مهن که لام و فهرموودهی خوییه، په پره و کردنی
فهرموودهی خواش نیشانهی خوشویستنی خوییه.

جا به ویستی خوا به چهند به لگه یه که له قورئان و فهرمایشته پیروژه کانی
پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم دهر باره ی فه زل و پیروزی فیږبوونی
قورئانی به پږیز و چهند بابه تیکی په یوه ست به هیوای سوود لی وهرگرتن و
پیاده کردنی باسیان لیوه ده که یین.

له عوسمانی کوری عه فغان په زای خوی له سهر بی له پیغه مبهره وه
صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: ((خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ))⁽¹⁾.
واته: ((چاکترینتان ئه و که سه یه هه ول ددها خوی فیږی قورئان بی و پاشان
که سانی تریش فیږ بکات)).

عن أبي أمارة الباهلي رضي الله عنه أن رجلاً قال: يا رسول الله أشتريت
مقسم بنى فلان فربحت فيه كذا وكذا، قال: (ألا أنبئك بما هو أكثر منه ربحاً)؟
قال: وهل يوجد؟ قال: (رجل تعلم عشر آيات)، فذهب الرجل فتعلم عشر
آيات، فأتى النبي صلى الله عليه وسلم فأخبره⁽²⁾.

(1) رواه البخاري (5027).

(2) قال الهيثمي في مجمع الزوائد (165/7): رواه الطبراني في الأوسط (2872) والكبير (8012) ورجاله رجال الصحيح.

واته: (له ئه بو ئومامه ی باهلییه وه ره زای خوای ئی بئ پیاویک گوتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا! ئه و به شه ی فلانه تیره م کریوه و ئه وه نده و ئه وه نده م ئی قازانج کردوه.

پیغه مبه ر فه رمووی: ((ئایا هه وائت پی بده م به وه ی که له وه زیاتری قازانج بی؟)).

گوتی: جا هه یه؟

فه رمووی: ((پیاویک فیری⁽¹⁾ ده ئایه ت بی)). ئیدی پیاوه که پویشتم و چوو فیری ده ئایه ت بو، دوایی هاته وه لای پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم و هه وائی فیربوونی ده ئایه ته که ی پییدا).

شافعی په حمه تی خوای له سه ر بی ده ئی: (من تعلم القرآن عظمت قيمته، ومن نظر في الفقه أو من تفقه نبل قدره، ومن كتب الحديث قويت حجته، ومن نظر في اللغة رق طبعه، ومن نظر في الحساب جزل رأيه، ومن لم يصن نفسه لم ينفعه علمه)⁽²⁾.

واته: (هه ر که سیك فیری قورئان بی ت مه زن ده بی و سه نگ و نرخ ی زیاد ده بی....).

كك فرهاد برادوستی ده ئی:

سلأوی لیبئ سه روه ری خو مان
له ده می پاکی هاتوه بو مان
خویندنی قورئان به سوودو به که لکه
که سیکی ئاوا چاکترین خه لکه
قورئانی پیرو ز هه رده م بخوینئ
خه لکیش فیربکا و تیبگه یه نی

(1) فیربوون: له به رکردن و لی شاره زا بوونی قورئانیش ده گریته وه.

(2) صفة الصفوة لابن الجوزي (169/2)، وطبقات الشافعية للسبكي (99/2).

چەند بابە تیکلی پریوه ست

بابه تی یه کهم: ههول و تیکوشانی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه و سلم و هاوه له به پیزه کانی و شوینکه وتوانیان بو فیربوونی قورنان و فییرکردنی دهووبه ریان:

ئه وهتا خوای گه وره له چه ندان نایهت باسی ههول و تیکوشانی پیغه مبهره کهی صلی الله علیه و سلم دهکات، که چهنده داکوکی کردوه له فییرکردنی هاوه له به پیزه کانی و خه لکی دهووبه ری، وهکو دهفه رموی: ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ (1).

واته: ((ههروهکو - بو ته و او کردنی نازو نیعمه تم - له نیوتاندا پیغه مبهری که له خووتان بو په وانه کردوون که نایه ته کانی منتان به سه ردا ده خوینیته وه - دل و دهروون و پوآلهت و ئاشکراتان - خاوین دهکاته وه و فییری قورنان و حیکمهت و داناییتان دهکات، ئه و شتانه تان فییر دهکات که هه رگیز خووتان نه تانده زانی).

له جابری کوپی عبدالله په زای خوای لی بی دهلی: ((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُ أَصْحَابَهُ الْإِسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا، كَمَا يُعَلِّمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ ...)) (2).

واته: (پیغه مبهری خوا صلی الله علیه و سلم وهک چون سوپه تیکلی قورنانی مه زنی فییره کردین ئاواش ئیستیخاره ی له هه موو کاروباریکدا فییر ده کردین...). دیاره له فییرکردنی ئیستیخاره دا نمونه به فییرکردنی قورنانی

(1) سورة البقرة: (151).

(2) رواه البخاري (7390).

مهزن هينراوه تهوه كه نيشانهى زور گرنگى دانى پيغهمبهرى خوا بووه بؤ فيركردنى هاوه له كانى و شاره زاكردنيان به قورئانى مهزن، وه ههروهها لهم فهرمووده يه شدا: ((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ « قُولُوا اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ »))⁽¹⁾.

وههروهها دهر بارهى هاوه لانى پيغهمبهرى خوا و شوينكه وتوانيان سه بارهت به گرنگى دانيان به فيربوون و فيركردنى قورئانى بهرز چهند نمونه يه كه دههينينه وه: -

له بهرائى كورى عازهبه وه خوا لى رازى بيت دهلى: ((أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَجَعَلَا يُقْرَأُنَا الْقُرْآنَ))⁽²⁾.

واته: (يه كه كه سانيك له هاوه لانى پيغهمبهرى خوا له مهدينه هاتنه لامان: موضعهى كورى عومه يير و عبداللهى كورى ئوم مهكتوم بوو، كه فيرى قورئانيان دهكردين).

عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه أنه مر ذات يوم في موضع من نواحي الكوفة فإذا فتیان فساق قد اجتمعوا يشربون وفيهم مغن يقال له: زاذان يضرب ويغني وكان له صوت حسن فلما سمع ذلك عبد الله قال: ما أحسن هذا الصوت لو كان بقراءة كتاب الله! وجعل الرداء على رأسه ومضى فسمع زاذان قوله فقال: من كان هذا؟ قالوا: عبد الله بن مسعود صاحب رسول الله - صلى الله عليه وسلم - قال: وأي شيء قال؟ قالوا: إنه قال: ما أحسن هذا

(1) رواه مسلم (590)، وابن حبان (999).

(2) رواه البخاري (4941).

الصوت لو كان بقراءة كتاب الله تعالى. فقام وضرب بالعود على الأرض فكسره ثم أسرع فأدركه وجعل المنديل في عنق نفسه وجعل يبكي بين يدي عبد الله بن مسعود فاعتنقه عبد الله بن مسعود وجعل يبكي كل واحد منهما ثم قال عبد الله: كيف لا أحب من قد أحبه الله - عز وجل - فتاب إلى الله - عز وجل - من ذنوبه ولازم عبد الله بن مسعود حتى تعلم القرآن وأخذ حظاً من العلم حتى صار إماماً في العلم.

واته: (له عبداللهی کورپی مهسعودهوه پهزای خوای لی بی که پوژئیکیان به ناوچهیهک له دهوروبهری کوفه دا تیډهپهړی.. هیندیک له فاسیقهکانی تیډا کوږووبونهوه و له ناویشیاندا گوړانی بیژیک هه بوو.. پپی دهگوترا زاذان که دهفهی دهکوتاو گوړانی دهگوت.. دهنگیکي زور خوشی هه بوو، کاتیک عبدالله به لایاندا تیډهپهړی.. گوړانی زاذان دهبیستی و دهلی: ئەم دهنگه چهند خوشه نهگهر بو خویندنهوهی قورئان بوايه، ئیدی چاروکه کهی بهسهر سهری دا بهردایهوه و رویششت.

(زاذان) یش قسه کهی عبداللهی بیست و گوتی: ئەمه کی بوو؟

گوتیان: عبداللهی کورپی مهسعود، هاوهلی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم.

گوتی: چی گوت؟

گوتیان: گوتی: ئەم دهنگه چهند خوشه نهگهر بو خویندنهوهی قورئان بوايه. بهمه گه ورهیی و ههیبهت چوه ناو دلې و ههستایه سهر پی و سازه کهی به زهوی دادا و شکاندی، پاشان به پهله رویششت و خوئی گه یانده عبدالله و له بهرده میدا دهستی کرده گریان.. ئیدی باوهشیان کرده یهکتر و ههردوکیان گریان.

ئینجا عبدالله گوتی: چۆن که سیکم خۆش نهوی که خوا خۆشی دهوی⁽¹⁾.
 زانان گه پرایه وه و وازی له گونا هینا و خوی په یه وه ست کرد به عبدالله ..
 ههتا فییری قورئان بوو، وه ههتا پشک و بهشیکی زۆری له زانست و زانیاری
 قورئان وهرگرت و بووه پیئشهنگ له زانیاری).

محمدی کوری عبدالباقی کوری محمدی به زازی ئه نسااری دهلی: من له
 مهکه بووم.. رۆژیک له رۆژان دوو چاری برسیدی بهتی و ههژاری بهکی توند
 هاتم و هیچ شتی کم دهست نه کهوت برسیه تی به که می پی نه هیلم.. له پێگادا
 کیسیکی ئاوریشم دۆزی به وه که سه ره که ی به داوی ئاوریشم قایم کرابوو..
 ههلم گرت وه و هینامه وه مالی، که کردم وه و سه یرم کرد ملوانکه به کی له
 مرواری دروست کراوی تیدایه.. هه رگیز شتی وا جوان و قه شهنگ و نایابم
 نه بینبوو که چومه دهر وه پیاویکی پیر بانگی ده کرد و کیسه به کی له لا
 بوو پینج سه د (500) دیناری زیپی تیدا بوو دهیگوت ئه مه بو ئه و که سه به
 کیسه مرواری به که بگیریتته وه.

منیش گوتم: من پیویستم و زۆریشم برسیدی، وا چاکه ئه و پاره به ی لی
 وهرگرم و کیسه مرواری به که ی بو بگیرمه وه.

پیم گوت: وهره لام.. ئه وه بوو پیکه وه چوینه وه ماله وه و هه موو
 نیشانه کانی گوت، هه ر له جووری کیسه که و ژماره ی مرواری به کان و ئه و
 داوه ی پیی به ستره بوو، بو م هینا و دامه وه دهستی.. ئه ویش له پادا شتی دا
 پینج سه د (500) دیناره که ی دایه دهستم، منیش وهرم نه گرت و گوتم: له
 سه رم پیویسته بیگیرمه وه و هیچ له پادا شتی وهر نه گرم.

ئه ویش پیی گوتم: هه ر ده بی وهری گری .. زۆری لی کردم .. به لام من
 هه ر وهرم نه گرت.. ئیدی وازی لی هینام و رۆیشت.

(1) تاماژه به بو ئه م ئایه ته: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ ﴿٣٣٢﴾ البقرة.

بەلام حال و گوزەرائی من وای ئی کردم له مهککه دەرچم.. سەفەرم کرد و سواری کەشتی بووم.. له سەفەرەکەدا کەشتی یەکه شکا و خەلکەکه نقوم بوون.. سەرۆت و سامانیان لەناوچوو.. منیش بە هۆی پارچە یەکه له داری کەشتی یەکه ماوہ یەکه له ناو دەریا مامەوہ، نەمدەزانی بەرەو کوی و چی بکەم.. دوایی خوای گەورە بە هۆی شەپۆلەکانی دەریا بەرەو دوورگە یەکی ئاوەدانی بردم، لەوی له یەکیک له مزگەوتەکانی دوورگەکه نیشتەجی بووم، که بیستیان قورئان دەخوینمەوہ کەسیک له دوورگەکه نەما نەیتە بۆ لام و گوتیان: دەبی فیری قورئانمان بکە ی.. ئەوہ بوو بە هۆی ئەمەوہ سامانیکی زۆریان بۆ کوکردمەوہ و یارمەتی یەکی زۆریان دام. ئینجا هەندیک لاپەرە ی قورئانم له مزگەوتەکەدا بەرچاو کەوت منیش هەلم گرتن و له سەرم خویند. خەلکەکه گوتیان: باش دەزانی بنووسی؟ منیش گوتم: بەلی. گوتیان: فیری نووسینمان بکە.. منداڵ و گەنجەکانی خویان هیئا و منیش فیرم دەکردن، لەمەشدا پارە و سامانیکی زۆرم دەست کەوت و یارمەتی یان دام.

دوای ماوہ یەکه پییان گوتم: کچیک هەیه دایک و باوکی نەماوہ هەندیک له سامانی دونیاشی هەیه.. دەمانەوی خوازینی بکەین و ببیتە خیزانت. منیش رازی نەبووم! گوتیان: هەر دەبی خوازینی بکە ی! زۆریان ئی کردم و منیش رازی بووم، کاتیک رازاندیانەوہ و بویان هینام .. بۆیم پروانی و سەیرم کرد چاوم کەوت بەو ملوانکە یەکی کاتی خو ی دوزیبومەوہ.. زۆر سەرسامی کردم و چاوم له پروانیی ملوانکەکه لانه دا.

ئەوانیش گوتیان: ئە ی مامۆستا! دل ی کچەت شکاند بە سەیرکردنت بۆ ملوانکەکه نەوہ کو کچەکه! منیش بەسەرھاتی ئەو ملوانکە یەم بۆ گێرانهوہ.. هەموویان بە (لا إله إلا الله) و (الله أكبر) کردن دەنگیان هەلپری..

منیش گوتم: ئەوہ چیتانە بۆ وادەکن؟

گوتیان: ئەو پیاوه پیره‌ی کاتی خۆی ئەو ملوانکه‌یه‌ی له تو وه‌رگرت‌وه باوکی ئەو کچه‌یه.. ده‌یگوت: له دونیادا که‌سی مسوڵمانی وام نه‌بینیوه وه‌کو ئەو پیاوه‌ی کیسه‌ مرورای‌یه‌که‌ی دایه‌وه ده‌ستم.. وه‌ نزای ده‌کرد و ده‌یگوت: خوای په‌روه‌ردگارم من و ئەو پیاوه‌ پیکه‌وه کو بکه‌یت‌وه تاوه‌کو کچه‌که‌می لێ ماره‌پر بکه‌م! وه‌ گوتیان: ئەوه ئیستاش نزاکه‌ی هاته‌ دی. ئیدی له‌گه‌ڵ خیزانه‌که‌م ماوه‌یه‌ک ژیاين.. خوای میهره‌بان و به‌ به‌زه‌یی دوو منالی پی به‌خشین.

دوایی خیزانه‌که‌م مرد.. مرورایه‌کانی بو من و دوو منداله‌که‌م جئ هیشت.. پاشان ئەوانیش مردن و مرورایه‌کان بو من مایه‌وه و منیش دوایی به (100) سه‌د هه‌زار دینار فرۆشتم، ئەو پاره‌یه‌ی ئیستا له‌به‌رده‌ستمه و ئیوه ده‌بینین ئەوه له‌ پاشماوه‌ی ئەو سامانه‌یه⁽¹⁾.

* گه‌نجیکی نه‌خوینده‌وار به‌ یارمه‌تی ئیمانداریک له‌ مزگه‌وت هه‌ولی دا فی‌ری قورئانی مه‌زن بی، دواى ماندوو‌بوون و هه‌ول و تیکۆشانی زۆر سوپاس بو خوا توانی فی‌ری خوینده‌واری ببی و ئیستا ئەوه‌ی من ئاگاداریم قورئانیشی خه‌تم کردووه و به‌ ئەندازه‌یه‌کی زۆر چاکیش په‌یوه‌سته به‌ ئیسلامه‌وه.

که‌واته: دواى یارمه‌تی و ته‌وفیقی خوای گه‌وره هه‌ر که‌سیک با نه‌خوینده‌واریش بی هه‌ول بدا فی‌ری قورئانی مه‌زن بی فی‌رده‌بی، وه‌نه‌گه‌ر فی‌ربوونی قورئان لای مامۆستایه‌ک نه‌کرا و نه‌ره‌خسا ئەوا ده‌توانی له‌ ریگه‌ی کاسی و ته‌سجیله‌وه فی‌ربی و له‌سه‌ری بخوینی.

(1) ذكره الحافظ ابن رجب الحنبلى في ذيل الطبقات الحنابلة (196/1) كه له (روائع وطرائف)ى ابراهيم نعمة (جزء 2 / 69) نه‌قلم کردووه.

پرسیار⁽¹⁾: ئایا ریگه دراوه مروقی کافر فیبری قورئانی به رز بکری؟
 وهلام: نه وهوی رحمه تی خوی لی بی دهلی: هاویرانمان گوتیانه: نه گهر
 ئومید له مسولمان بوونی نه دهکرا فیبرکردنی جائیز نیه، به لام نه گهر ئومید
 له مسولمان بوونی دهکرا نهوا دوو پرووی ههیه:
 پرووی یه کهم: که راستینیانه، جائیزه فیبری قورئان بکریت به ئومیدی
 مسولمان بوونی.
 پرووی دووهم: فیبرکردنی جائیز نییه، ههروهکو چون قورئان پی فروشتنی
 جائیز نییه با ئومید له مسولمان بوونیشی بکری.
 به لام نه گهر بینیمان ههولی فیربوون و شاره زابوونی قورئانی دهدا ئایا
 قه دهغه دهکری؟
 وهلام: نه مه شیان وهکو نه مهی رابردوو دوو پرووی ههیه.

بابه تی دووهم: قورئان و شه هیدی:

له بهر تامه زروییان بو قورئانی به رز و پاک و گرنگی فیبرکردنی دهو ربه
 مسولمانان هی وایان هه بووه له م پیناوه دا به پلهی شه هادته و شه ربه
 گه یشتون:

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ جَاءَ نَاسٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا أَنْ
 ابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا يُعَلِّمُنَا الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ. فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ
 يُقَالُ لَهُمُ الْقُرَاءُ فِيهِمْ خَالِي حَرَامٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ وَيَنْدَارِسُونَ بِاللَّيْلِ يَتَعَلَّمُونَ
 وَكَانُوا بِالنَّهَارِ يَجِيئُونَ بِالْمَاءِ فَيَضَعُونَهُ فِي الْمَسْجِدِ وَيَحْتَضِبُونَ فَيَبِيعُونَهُ
 وَيَشْتَرُونَ بِهِ الطَّعَامَ لِأَهْلِ الصُّفَّةِ وَالْفُقَرَاءِ فَبَعَثَهُمُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ - إِلَيْهِمْ فَعَرَضُوا لَهُمْ فَقَتَلُوهُمْ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغُوا الْمَكَانَ. فَقَالُوا اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا
 نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَلَيْكَ وَرَضِيَتْ عَنَّا - قَالَ - وَآتَى رَجُلٌ حَرَامًا خَالَ

(1) بروانه: التبيان في آداب حملة القرآن للنووي (ص 126).

أَنَسٍ مِنْ خَلْفِهِ فَطَعَنَهُ بِرُمْحٍ حَتَّى أَثَقَدَهُ. فَقَالَ حَرَامٌ فَرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ « إِنَّ إِخْوَانَكُمْ قَدْ قُتِلُوا وَإِنَّهُمْ قَالُوا اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ وَرَضِيتَ عَنَّا»⁽¹⁾.

وفي رواية البخارى (2801) فَدَعَا عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، عَلَى رِغْلٍ وَذَكَوَانٍ وَبَنِي لِحْيَانَ وَبَنِي عُصَيَّةَ الَّذِينَ عَصَوْا اللَّهَ وَرَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

واته: (ئه نه سى كوپرى مالك رهزای خواى لى بى دهلى: چه ند كه سيك هاتنه خزمهت پيغه مبه ر صلى الله عليه وسلم گوتيان: پياوانيكمان له گهل بنيره تا قورئان و سوننه تمان فيربكه ن، پيغه مبه ريش صلى الله عليه وسلم چه فتا كه س له پشتيوانانى بو ناردن كه پييان ده گوترا (قورئان له به ره كان)، چه رامى خالميانى تييدا بوو، قورئانيان ده خويند و به شهو ده وريان ده كرده وه و فيرى ده بوون، به روتيش ئاويان بو مزگه وت ده هينا و داين ده نا.. داريان ده كرد و ده يان فروشت و خواردنيان پي ده كرى بو نه هلى صوففه، پيغه مبه ريش صلى الله عليه وسلم ناردنى و نه وانيش ريگه يان پيگرتن و هه موويان كوشتن پيش نه وهى بگه نه نه شوينه، گوتيان: خوايه به پيغه مبه ره كه مان رابگه يه نه كه ئيمه به خزمهت تو شادبووين و لي مان رازى بويت ئيمه ش له تو رازى بووين.

دهلى: پياويك ديت بو چه رامى خالى نه نه س له پشته وه لييده دا تا وه كو ديوه ده رى ده كات، ئينجا چه رام دهلى: سويند به په روه ردگارى كه عبه سه رفران بووم.

پيغه مبه ريش صلى الله عليه وسلم به ها وه لانى راده گه يه نييت و ده فه رموى: "براكانتان كوژران و گوتيان: خوايه به پيغه مبه ره كه مان رابگه يه نه كه ئيمه به خزمهت تو شادبووين و لي مان رازى بوويت و ئيمه ش له تو رازى بووين".

(1) رواه مسلم (677).

وهله ږیواپه تی بوخاریدا: (پیغهمبهری خوا صلی الله علیه وسلم چل (40) ږوژ له نویژئی بهیاناندا دعای له (ږیعل و زهکوان و بهنی لیحیان و بهنی عوصهییه کرد، ئهوانه ی له خوا و پیغهمبهره که ی یاخی بوون).

ږهزاو ږهحمه تی خوا له هاوه له به پږیزهکانی پیغهمبهری خوا صلی الله علیه وسلم و شوین که وتوانیان، به پراستی تا دوا دلوی پی خوینیان بو به رزکردنه وهی ووشه ی خوا له زهوی و بلاوکردنه وهی به هممو شوینهکان کوئیان نه دا، وه هممو کاتیک ئاماده و گیان له سهر دست بوون بو ږزگارکردنی بهندهکان له بهندایه تی بهنده و شهیتانهکان بو تهنها بهندایه تی کردنی خوی بهندهکان.

وهله وهفاداری ئیمه یه بو ئهوان دست بگرین بهم ئایینه پاکه ی که ئهوان له پیناویدا بوونه قوربانی و گیانی خویان بو خوا بهخت کرد، ئه مهش بو ئه وهی تهنها ووشه ی خوا به رز بیټ له زهوی.

جا نایا دهرهق به ئهوان وهفادار دهین؟ وه نایا دهینه چاکترین دواين بو چاکترین پیشین؟

بابه تی سیهم: به هله خویندنه وه و فیږبوونی قورئان و فیږکردنی بهرامبهر به هله، هله یه کی گه وره یه:

دهبی له وه ئاگادارین فیږکردنی بهرامبهر لهم فهرمووده یه دا که پیغهمبهری خوا دهفرموی: (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ) کاتیک ده بیټ که خوت چاک فیږ بو بیټ، ههروهکو له فهرمووده که دا ئامازه ی پی کراوه (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ) ئینجا (وَعَلَّمَهُ) چونکه به هله فیږبوون و خویندنه وهی قورئان و فیږکردنی بهرامبهر بهم شیوه یه هله یه کی گه وره یه، وهکو له م به سه رها ته دا:

قورټوبی ږهحمه تی خوی لی بی دهگیریته وه: عن ابن أبي مليكة قال: قدم أعرابي في زمان عمر بن الخطاب رضي الله عنه فقال: من يقرئني مما أنزل

على محمد صلى الله عليه وسلم؟ قال: فأقرأه رجل "براءة"، فقال: " أن الله برئ من المشركين ورسوله " بالجر. فقال الأعرابي: أو قد برئ الله من رسوله؟ فإن يكن الله برئ من رسوله له فأنا أبرأ منه، فبلغ عمر مقالة الأعرابي: فدعاه فقال: يا أعرابي أتبرأ من رسول الله -صلى الله عليه وسلم-؟ فقال يا أمير المؤمنين، إني قدمت المدينة ولا علم لي بالقرآن، فسألت من يقرئني، فاقرائني هذا سورة "براءة" فقال: " إن الله برئ من المشركين ورسوله "، فقلت أو قد برئ الله من رسوله، إن يكن الله برئ من رسوله فأنا أبرأ منه، فقال عمر: ليس هكذا يا أعرابي، قال: فكيف هي يا أمير المؤمنين؟ قال ﴿أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ﴾⁽¹⁾، فقال الأعرابي: وأنا أبرأ مما برئ الله ورسوله منه، فأمر عمر ابن الخطاب رضى الله عنه ألا يقرئ الناس إلا عالم باللغة⁽²⁾.

واته: (دهشته كى يهك هاته مهدينه ي پوئن، گوتى: كى ههيه له وهى بو محمد صلى الله عليه وسلم دابه زيوه بوئم بخوينيته وه و فيرم بكا؟ پياويوكيش سوپه تى به پرائه تى بو خوينده وه تا گه يشته نه م نايه ته ﴿أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ﴾ كه ووشه ي ﴿وَرَسُولُهُ﴾ به (رسوله) بو خوينده وه كه ماناى ده گورپى و ده بيته: خوا له هاوبه ش په رستان و پيغه مبه ره كه ي به رى يه). دهشته كى يه كه ش گوتى: وه ههروه ها منيش له پيغه مبه ره كه ي به رى ده بم..

نه مه له لاي خه لك دهنگى دايه وه و مه سه له كه گه يشته نه ميرى ئيمان داران عومه ر په زاي خواى لى بى. نه ويش بانگى دهشته كى يه كه ي كرد و پيى گوت: نه ي نه عربى نايه له پيغه مبه رى خوا به رى ده بيت؟ دهشته كه يه كه ش گوتى:

(1) سورة التوبة: (3).

(2) أحكام القرآن للقرطبي (24/1).

ئهی پیشهوای ئیمانداران، هاتمه مه دینه پیاویک سورپه تی تهوبه ی بۆ خویندمه وه، منیش گوتم نه گهر خوا له پیغه مبه ره که ی بهری بی ئه وا منیش بهری ده بم. عومهر گو تی: ئه و ئایه ته به م شیوه یه زییه؟! گو تی: ئهی چونه ئهی ئه میری ئیمانداران؟! ئه ویش به شیوه ی ﴿وَرَسُولُهُ﴾ بۆی خویندمه وه. ئه عرابی یه که ش گو تی: سویند به خوا منیش به ریم له وه ی خوا و پیغه مبه ره که ی لی ی به رین.

ئیتتر عومهر بریاری دا و فره مان ی کرد که له مه ودوا جگه له زانایان به واتاو زمانی قورئان که سیکی تر نابی قورئان فیری خه لکی بکات).

* ئه و ساله ی له پۆلی شه شه می زانستی ده م خویند.. کاتی که له وانهی

په روه ده ی ئیسلامی گه یشتینه ئه م ده قه قورئانی یه که به ئایه تی ﴿لَیْسَ الْاٰیْرَ اَنْ تُوْلُوْا وُجُوْهُكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْاٰیْرَ مَنْ ءَامَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِیْنَ وَعٰتٰی اَمْاَلٍ عَلٰی حُجَّتِهِ ذٰوِ الْفُرْبِ وَالْتَمَعِ وَالْمَسْكِیْنَ وَاَبْنَ السَّبِیْلِ وَالسَّآیِلِیْنَ وِفِی الرِّقَابِ وَاَقَامَ الصَّلٰوَةَ وَعٰتٰی الزَّكٰوَةَ وَالْمُوْفُوْكَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا وَالصَّٰبِرِیْنَ فِی الْبَاسِءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِیْنَ الْاُبْسِ اُولٰٓئِكَ الَّذِیْنَ صَدَقُوْا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ﴾⁽¹⁾ ده ست پی ده کات، ماموستا که مان

گو تی: نابی به م شیوه یه ﴿لَیْسَ الْاٰیْرَ﴾ بخویندریته وه به لکو ده بی (لیس البر) بخویندریته وه، ئیمه ی قوتابیش گوتمان: بۆچی ماموستا؟! گو تی: له بهر لایه نی ریزمانی یه که ی ئاوا راسته، گوتمان ئاخر ماموستا! ئایه ته که به م شیوه یه راست زییه که تو ده لی ی، به لکو به م شیوه یه یه که له کتیبه که دا هاتوو، به لام ماموستا ههر نه یسه لماند و دانی به هه له ی خو ی نه نا.

* وهله مزگهوت له چهندان خه لکی تریش گوی بیستی خویندنه وهی قورئانه که یان بووم که به هه له قوتابیه کانیان فیڕکردوه.

* وه قوتابخانهی وا هه یه ماموستای پهروه دهی ئیسلامی یان گاوره (نه سرائی یه)!

بابه تی چواره م: سه ره رای فیڕبوونی قورئان گه لیک ئه رک و پیووستی تریش هه ن که پیووسته مسولمان فیڕی بی و دهو روبه ریشی فیڕ بکات:

سه ره ریشتیاریان - له پیاوان و ئافره تان - له سه ریانه ههستن به فیڕبوون و خو شاره زا کردن لهو ئه رک و پیووستی یانهی خوا و پیغه مبه ره که یان صلی الله علیه وسلم له سه ریان داناون ئینجا دوا به دوا ی ئه مه ده بی هه ریبه که یان دهست بکه ن به فیڕکردن و شاره زا کردنی خاوخیزانی: (واته: هاوسه ره که ی، کوپ و کچه کانی، هه موو ئه وانهی له ژیر به رپر سیاریه تی ئه ودان)، جا تو یژینه وهو باس کردنی ئه م بابه ته دابهش ده که یان به سه ر چوار ته وه ره دا:

تهوهری یه که م: به لگه کان له سه ره هه بوونی ئه رکی سه ره ریشتیاریان له فیڕکردن و شاره زا کردنی خاوخیزانی:

به لگه کان له قورئانی به رزو بلاند:

1- خوا ی گه و ره ده فه رموی: ﴿وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبَنِيهِۦٓ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَبْنِيۦٓ لَا شَرِيكَ بِاللَّهِۦٓ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهَنَا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفَصَلَّهُۥ فِي عَمَامِينَۦٓ إِنَّ الشُّكْرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَىٰ الصَّيْرِ ﴿١٤﴾ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦٓ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۗ وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًاۗ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىٰٓ إِلَهِۦٓ ثُمَّ إِلَىٰٓ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ

تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَبْنِيْ اِيْمَانًا اِنْ تَكَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمَوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿١٦﴾ يَبْنِيْ اَقْرِبَ الصَّلٰوةِ وَاَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلٰى مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرْحًا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ﴿١٨﴾ وَاَقْصِدْ فِي مَسِيْكِكَ وَاَعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ﴿١٩﴾ ﴿١﴾

واته: (وه لوقمان به كوره كهی خوی گوت له كاتیكدا ئاموژگاری ده كرد: كوره شیرینه كهم، نه كهی شتیك یان كه سیك به هاوتا و هاوبه شی خوا بریار بدهیت، چونكه به راستی هاوتا و هاوبه ش بریاردان سته میکی زور گه وره و نارهاویه. لیله دا خوی گه وره خوی ئاموژگاریمان دهكا و ده فهرموی: ئیمه فهرانمان داوه به ئاده میزاد به چاك رهفتار بكات له گهل دایك و باوكی، دایکی به ئیش و نازار و لاوازی و بی تاقه تی به کی زوره وه به پیستی سکی نو مانگ هلی گرتووه، برینه وه شی دوی دوو (2) ساله، فهرانمان پیدا كه ئهی مرؤف سوپاسگوزاری من و دایك و باوكت به، دنلیا بن گه رانه وه تان ههر بو لای منه. نه گهر دایك و باوكت كو ششیان له گه لئا كرد، تا به بی هیچ به لگه و زانیاریهك هاوهل بو من بریار بدهیت - ههر چهنده هیچ به لگه و زانیاریه کیشی له سهر نیه - ئه وه فهرانبهرداریان مه به و به قسه یان مه كه، له دونیا شدا هاوړی و هاوهل و خزمه تگوزاریکی چاك به بو یان، شوین ریباری ئه وانه بكه وه كه بو لای من گه راونه ته وه، له وه ودوا گه رانه وه تان ههر بو لای منه، جا هه والتان دده می به و كار و كرده وانه ی كه ده تان كرد.

پاشان خوی گه وره له سهر زمانی لوقمان ده فهرموی: ئهی كوری ئازیزم، به راستی نه گهر گونا هیك به قه در تووی خه رته له یهك - كه زور و ورده -

هه بیّت و له ناو بهردی کدا له ئاسمانه کان یان له زهوی دا حه شار درابیت لای خوا شاراوه نیهو دهیینهیته مهیدان، به راستی خوی گه وره زور به لوتف و شاره زایه. کوری شیرینم، نویژه کانت به چاکی ئه نجام ده، فه رمان به چاکه و قه دهغه له گونا و خراپه بکه، به ئارام به له به رامبه ر ئه و ناخوشیانهی تووشت ده بیّت، به راستی ئه وانهی باس کران هه ندیکن له وانهی هه ر ده بیّت بکرین. ههروه ها پروت وهرمه گی ره له خه لکی و- لووت به رز مه به، به چاوی سووک سهیریان مه که- به سه ر زه ویدا به ناز و فیزه وه مه پو، به راستی خوا ئه و که سانهی خوش ناویّت که خو هه لکیش و فه خر فروش و فیزا وین، هه ول بده له رویشتندا مام ناوه ندیانه برۆ، به ره و ئامانجیکی چاک هه نگاو بنی، وه به دهنگی هیواش و له بار گفتوگو بکه و بدوی، به راستی بیزارترین و ناخوشتترینی دهنگه کان دهنگی گوی دریژه کانه).

2- خوی بالادهست ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾⁽¹⁾.

واته: (ئهی ئه وانهی ئیماننان هیناوه خوئان و کهس و کارتان بیاریزن له ئاگریک که سوته مه نزی یه کهی خه لک و به رده، له سه ر ئه و دوزه خ و ئاگره جو ره فریشه ته یه که هه ن که زور دل ره ق و توند و تیژن، نا فه رمانی خوا ناکه ن له هیه چ شتی کدا که فه رمانیان پی بدات، وه هه رچی فه رمانیکیان پی بدریّت ئه نجامی ده دن).

ئیبینو کثیر ره حمه تی خوی لی بی ده لی: (قال سفیان الثوری، عن منصور، عن رجل، عن علي رضي الله عنه في قوله تعالى: ﴿قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ

نَارًا ﴿يقول: ادبوهم، علموهم. وقال علي بن أبي طلحة، عن ابن عباس: يقول: ﴿قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ ﴿عملوا بطاعة الله، واتقوا معاصي الله، ومروا أهليكم بالذكر، ينجيكم الله من النار. وقال مجاهد: ﴿قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ قال: اتقوا الله، وأوصوا أهليكم بتقوى الله. .
وقال قتادة: يأمرهم بطاعة الله، وينهاهم عن معصية الله، وأن يقوم عليهم بأمر الله، ويأمرهم به ويساعدهم عليه، فإذا رأيت لله معصية، فدعتهم عنها وزجرتهم عنها.
وهكذا قال الضحاك ومقاتل: حق على المسلم أن يعلم أهله، من قرابته وإمائه وعبيده، ما فرض الله عليهم، وما نهاهم الله عنه).

ئه گهر سه رنج بدهيته قسه ی هر یهک له و سه حابه و پیاو چاکانه ده بینین هه موو قسه کانیان ئه گهرچی له روالهت جیان به لام له ناوه رۆک هه موویان یهک واتایان هه یه که بریتیی هه له وهی ده بی سه رپه رشتیار خو ی بیاریزی له ئاگری دۆزهخ به خو شاره زاکردن و فیربوون و فه رمانبه رداری کردنی خوا و خو دوورگرتن له سه رپیچی کردنی، پاشان پیویسته له سه ری هه ستی به په روه ده کردنی خاوخیزانی و هه موو ئه وانهی له ژیر به رپرسیاریتی ئه ودان و فیرکردن و شاره زاکردنیان به شه ریه تی خوا و هه موو ئه و کارو کرده وانهی ده بیته مایه ی پاراستنیان له ئاگری دۆزهخ.

به لگه کان له فه رمایشته پیروژهکانی پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه وسلم:

((حَدَّثَنَا مَالِكٌ أَتَيْنَا إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَنَحْنُ شَبَابَةٌ مُتَقَارِبُونَ ، فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَحِيمًا رَفِيقًا ، فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا قَدِ اشْتَهَيْنَا أَهْلَنَا أَوْ قَدِ اشْتَقْنَا سَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرَنَاهُ قَالَ « ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ

وَمَرُوهُمْ - وَذَكَرَ أَشْيَاءَ أَحْفَظَهَا أَوْ لَا أَحْفَظَهَا - وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي،
فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّنْ لَكُمْ أَحَدَكُمْ وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرَكُمْ⁽¹⁾.

واته: له مالکی کوپی حویرتهوه پهزای خوی لی بی دهلی: بهسهردان
هاتینه لای پیغهمبهر صلی الله علیه وسلم که ئیمه لهو کاتهدا هاوتهمهو
جهحیل بووین.. بیست (20) شهو و روژ له لای ماینهوه، پیغهمبهری خوا
صلی الله علیه وسلم زور به بهزهیی و میهره بان و دل نهرم و بههاورپییه تی
بوو، ئیدی که زانی ئیمه چه زمان له گه رانه وهیه بولای خاوخیزان و
ناره زوویان دهکهین، پرسیری نهوهی کرد که له دوی خو مان جیمان
هیشتوون. ئیمه ش حال و حیسابه که مان پی گوت.

فهرمووی: ((بگه پینه وه لای که سو و کارو خیزانتان و له لایان بمینه وه،
وه فیریان بکن و پییان بلین له وهی که زانیوتانه، وه نویژ بکن هره وه کو چون
بینیتان من نویژ ده که م، وه نه گه کاتی نویژ هات با یه کیکتان بانگ بداو
نه وهی له هه مووتان گه وره تره⁽²⁾ پیش بکه وی)).

به لگه کان له قسهی نهسته قی زانیان - ره حمه تی خویان لی بی :-

نه وه وی ره حمه تی خوی لی بی دهلی: (قال الشافعي والاصحاب رحمهم الله
على الآباء والامهات تعليم اولادهم الصغار ما سيتعين عليهم بعد البلوغ
فيعلمه الولي الطهارة والصلاة والصوم ونحوها ويعرفه تحريم الزنا واللواط
والسرقة وشرب المسكر والكذب والغيبة وشبهها: و يعرفه أن بالبلوغ يدخل
في التكليف ويعرفه ما يبلغ به: وقيل هذا التعليم مستحب والصحيح وجوبه
وهو ظاهر نصه و كما يجب عليه النظر في ماله و هذا أولى وانما المستحب ما
زاد على هذا من تعليم القرآن و فقه و ادب: و يعرفه ما يصلح به معاشه و دليل
وجوب تعليم الولد الصغير و المملوك قول الله عزوجل: (يا أيها الذين آمنوا

(1) رواه البخاري (631).

(2) له بهرگی دووهم - إنشاء الله - به تیروته سه لی باسی نه وه ده کهین که کی شاهه نتره ئیمامه تی بکات.

گه ورهیی و فه زلی فیربوونی قورئانی به پیز و به پیز

قوا أنفسکم وأهلیکم نارا). قال علی بن ابی طالب رضی الله عنه ومجاهد وقتادة معناه علموهم ما ینجون به من النار وهذا ظاهر: وثبت فی الصحیحین عن ابن عمر رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: کلکم راع ومسئول عن رعیتة⁽¹⁾.

واته: شافیعی و هاوه لآن رهحمه تی خویان لی بی ده لئین: له سهر باوکان و دایکان پیویسته منداله بچووکه کانیاں فیری ئه وانه بکهن که بو دواى بالغ بوون بویان ده بیته پالپشت و یارمه تیده، وهله سه ریانه مندال فیری پاک و خاوینی و نویژ و پوژوو و هاوشیوهی ئه مانه بکهن، وهحه پامی زیناو نیربازی و دزی و خواردنه وهی نارهق و درو و غه یبهت و هاوشیوهی ئه مانه ی پی بناسینی، وه پیی رابگه یه نی که به بالغ بوون ده چیته ناو ئه و ئه رک و پیویستیانه و ده بی هه موو ئه و ریگایانه ی پی بناسینی که ده یگه یه نیته ئه مه. وه گوتراوه ئه م فیبرکردنه له سهر دایک و باوک سوننه ته و واجب ذییه، به لام ئه وهی راست و دروست بی واجب، وه ئه مهش پوآله تی ده قه که یه، به لکو ئه وهی سوننه ته و واجب ذییه بریتی یه له زیاد له مانه ی له سهر وه باس کران: له فیبرکردنی قورئان و فیه و ئه دهب و ئه وهی باشه بو بژیوی ژیا نی، وه به لگه ی واجب بوونی فیبرکردنی مندال و ئه وهی له ژیر دهستی دایه فهرمووده ی خوی گه وره یه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾⁽²⁾.

عه لی کوپی ئه بو تالب و مواهید و قه تاده ده لئین: فیریان بکهن له وهی ده بیته هو ی پزگار بوونیاں له ناگر. ئه مهش ئاشکرا و دیاره، له سه حیچی بوخاری و موسلیم دا هاتوو که پیغه مبه ری خوا فهرموویه تی: ((هه مووتان چاودیرن وهه مووتان به رپرسن له وهی له بهر ده ستان دایه)).

(1) المجموع شرح المذهب للنووي (26/1).

(2) سورة التحريم: (6).

2- ئیبن قودامه په حمهتی خوی لی بی دهلی: (قَالَ الْقَاضِي: يَجِبُ عَلَى وَلِيِّ الصَّبِيِّ أَنْ يُعَلِّمَهُ الطَّهَارَةَ وَالصَّلَاةَ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ وَيَأْمُرُهُ بِهَا، وَيَلْزِمُهُ أَنْ يُؤَدِّبَهُ عَلَيْهَا إِذَا بَلَغَ عَشْرَ سِنِينَ. وَالْأَصْلُ فِي ذَلِكَ قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: { عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ ابْنَ سَبْعَ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عَشْرِ } رَوَاهُ الْأَثَرَمُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ. وَهَذَا لَفْظُ رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ، وَلَفْظُ حَدِيثِ غَيْرِهِ: { مُرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلَاةِ لِسَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا لِعَشْرِ، وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ }. وَهَذَا الْأَمْرُ وَالتَّنَادِيْبُ الْمَشْرُوعُ فِي حَقِّ الصَّبِيِّ لِتَمْرِينِهِ عَلَى الصَّلَاةِ، كَيْ يَأْلِفَهَا وَيَعْتَادَهَا، وَلَا يَتْرُكَهَا عِنْدَ الْبُلُوغِ، وَلَيْسَتْ وَاجِبَةً عَلَيْهِ فِي ظَاهِرِ الْمَذْهَبِ (1).

واته: (قازی عیاض په حمهتی خوی لی بی دهلی: واجب و پیویسته له سهر سه په رشتیاری مندال نه گهر پوله که ی ته مهنی گه یشته حهوت (7) سال فیری پاک و خاوینی و نویژی بکا. وه نه گهر ته مهنی گه یشته ده (10) سال فه رمانی پی بکا به کردنی نویژ و پییه وه په یوه سستی بکات، نه گهر جی به جیی نه کرد لیی بدا، به لگهش له سهر نه مهنی فه رموده ی پیغه مبه ره صلی الله علیه وسلم: "پوله کانتان له حهوت سالی فیری نویژ بکن، وه نه گهر له ده سالی جی به جیی نه کرد لیی بده" (*) وه هه روه ها فه رموویه تی "... له ده سالی جی گای نوستنیان له یه کتر جیا بکه نه وه" وه نه مهنی په روه رده و فی رکردنهش دهره ق به مندال بو نه وه یه مه شق له سهر نویژه که بکا و پییه وه هوگر بی تاوه کو له کاتی بالغ بوونی وازی لی نه هینی، هه رچه نده نه مه ش له قسه ی دیاری مه زه بدا به واجب و پیویست دانانری له سهر منداله که).

(1) المغنی والشرح الکبیر لابن قدامة الحنبلی (647/1).

(*) صحیح الجامع للالبانی (5868).

ته وهری دووهم: هوکار و شیوازهکانی فیگردنی خاوخیزان:

به یه کیك لهه سی (3) ریگهیهی باسیان دهکهین سه ریه رشتیار ده توانی^۶ ههستی^۶ به تیگه یاندن و شاره زاگردنی خیزان و هه موو ئه وانهی له ژیر بهرپرسیاریتی ئه ودان:

ریگه یه کهم: بو خوی ههستی به فیگردنیان:

((حَدَّثَنَا مَالِكٌ أَتَيْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ شَبَابَةٌ مُتَقَارِبُونَ ، فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحِيمًا رَفِيقًا ، فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا قَدْ اشْتَهَيْنَا أَهْلَنَا أَوْ قَدْ اشْتَقْنَا سَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرْنَاهُ قَالَ « ارجعوا إلى أهليكم فأقيموا فيهم وعلموهم ومروهم - وذكر أشياء أحفظها أو لا أحفظها - وصلوا كما رأيتموني أصلي ، فإذا حضرت الصلاة فليؤدّن لكم أحدكم وليؤمكم أكبركم »⁽¹⁾ .

واته: له مالیکی کوری حویره وه - رهزای خوی لی بی - دهلی: به سهردان هاتینه لای پیغه مبهه - صلى الله عليه وسلم - که ئیمه له وکاته دا هاوته من و جهیل بووین.. بیست (20) شهو و پوژ له لای ماینه وه، پیغه مبهه ری خوا - صلى الله عليه وسلم - زور به به زهیی و میهره بان و دل نهرم و به هاوړییه تی بوو، ئیدی که زانی ئیمه چه زمان له گه رانه وهیه بولای خاوخیزان و ئاره زوویان دهکهین پرسیری ئه وهی کرد که له دوی خومان جیمان هیشتوون. ئیمه ش حال و حیسابه که مان پی گوت.

فهرمووی: ((بگه ریښه وه لای کهس وکار و خیزانتان و له لایان بمیینه وه، وه فیریان بکهن و فه رمانیان پی بکهن و پیمان بلین له وهی که زانیوتانه، وه نویژ بکهن ههروه کو چوون بینیتان من نویژ ده کهم، وه ئه گه کاتی نویژ هات با یه کیکتان بانگ بدا و ئه وهی له هه مووتان گه وره تره پیش بکه وی)).

(1) رواه البخاري (631).

رېگه‌ی دووهم: بۆ خوی بچی یان یه کیتک بنیری بۆیان له زانایان پرسیار بکا:

((عَنْ عَلِيٍّ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا مَدَّاءً وَكُنْتُ أَسْتَحْيِي أَنْ أَسْأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَكَانِ ابْنَتِهِ فَأَمَرْتُ الْمَقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ فَسَأَلَهُ فَقَالَ «يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وَيَتَوَضَّأُ»⁽¹⁾).

واته: (له عه‌لی‌یه‌وه په‌زا و په‌حمه‌تی خوی لی بی ده‌لی: من پیاویکی زور ئاشقاو بووم و له بهر کچه‌که‌یشی که له‌لام بوو شه‌رم ده‌کرد که له پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم ده‌باره‌ی ئه‌مه‌ بپرسم، جا به (مقدام گوت) ئه‌ویش لیی پرسی ئه‌و - پیغه‌مبه‌ر-یش فه‌رمووی: "با چووکی بشوات و ده‌ست نویژ بگری".

رېگه‌ی سێ‌یه‌م: سه‌ر په‌رشتیار هه‌ستی به‌ دابین کردن و چی به‌چی‌کردنی که‌ره‌سته‌و پێداویستی‌یه‌کانی په‌روه‌رده‌و فیربوون بۆ خاوخیزانه‌که‌ی ورېگه‌دانیان بۆ چوونه مزگه‌وت و کۆره‌کانی زانست و زانیاری:

عن أبي سعيد الخدري: قَالَتِ النِّسَاءُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَلَبَنَا عَلَيْكَ الرَّجَالُ، فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ. فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ، فَوَعظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ، فَكَانَ فِيمَا قَالَ لَهُنَّ « مَا مِنْكُمْ أَمْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلَاثَةً مِنْ وَلَدِهَا إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ ». فَقَالَتِ أَمْرَأَةٌ وَاثْنَيْنِ فَقَالَ « وَاثْنَيْنِ »⁽²⁾.

قال ابن حجر رحمه الله: (ووقع في رواية سهل بن ابي صلاح عن ابيه عن ابي هريرة بنحو هذه القصة فقال: (موعدكن بيت فلانة) فأتاهن فحدثهن - الى ان

(1) رواه مسلم (303)، ورواه البخاري بلفظ آخر في باب (من استحياء فأمر غيره بالسؤال) من كتاب العلم في صحيحه (132).

(2) رواه البخاري باب: (هل يجعل للنساء يوم على حدة في العلم) (101)، ومسلم (2634).

قال ابن حجر- وفي الحديث ما كان عليه نساء الصحابة من الحرص على تعلم أمور الدين⁽¹⁾.

واته: (له ئه بو سه عیدی خودرییه وه ره زای خوای له سه ربی ده لی: ئا فره تان به پیغه مبه ریان گوت: پیاوان زال بوون به سه رماندا له باره ی تو وه، که واته ئه ی پیغه مبه ری خوا رۆژی کمان له لای خو ت بو دیاری بکه، ئه ویش به لینی رۆژیکی پیدان که له و رۆژهدا ئامۆزگاری یان بکات، پیغه مبه ریش ئامۆزگاری کردن و فه رمانی پیدان، ئینجا له وه ی پیی فه رموون: (هه ر ئا فره تی ک له ئی وه سی مندال پییش بخات و لیی بمری ئه وا بو ی ده بی به حیجاب و په رده و به ره ه لست له ئا گر).

ئا فره تی کیش گوتی: دوانیش هه روایه؟

ئه ویش فه رمووی: (دوانیش هه ر وایه).

ئین حه جه ره حمه تی خوای له سه ربی ده لی: له گپرا نه وه ی سه هلی کو ری ئه بو صالح له باوکی یه وه له ئه بو هو ره په ره وه وه کو ئه و روودا وه ی باسکرا هاتو وه، وه پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم فه رمووی: (شوینی کو بو نه وه و چاوپیکه و تنمان مالی فلانه ئا فره ت بی) ئیتر هات و قسه ی بو کردن.. وه ئین حه جه ره ده لی: له م فه رمایشته دا ئه وه مان بو به دیار ده که وه ی که ئا فره تانی سه حابی چه نده دا کوکیان کردو وه له فی ربوونی کاروباره کانی (ئاین).

که واته: (بو ئا فره تان دروست و په وایه بچه مزگه وت و به شداری نو یژی به کو مه ل و له وی و له غه یری ئه ویشدا فی ری زانست و زانیاری بن، به لام ده بی پاریز بکه ن له هه ر شتی ک و کاری ک که مایه ی فیتنه و ووروژاندنی

(1) فتح الباری لابن حجر (196/1).

ئارەزووی پیاوان بی، وهک پۆشینى بهرگ و پۆشاکى سەرنج راکیش و خو بۆن خووش کردن و زرينگه و خرینگه و لهنجه و لار کردن⁽¹⁾.

وه سه ره پهرشتيار ده توانی بۆ پالپشتى کردنى کردارى پهروه ده و فيرکردن جوړه ها کاسيى ووتار و قورئانى مهزن و سرود و سى دى "CD" جوړاو جوړى به کهک بۆ خاوخيژانه کهى بکړی و دابینی بکات، وه ههروه ها دانانى کتیبخانه یه کی خنجیلانه له ماله وه که رازابیتته وه به جوړه ها کتیبى به کهک و به سوود له بواری ئایینی و زانستی و پزیشکی و پۆشنیبری گشتى و... هتد. هه موو ئەمانه یارمه تیدهرن بۆ پهروه ده کردن.

تهوه رى سئیه م؛ ئهرك و پيويستى يه كان:

هيئيدىك له و كاروكرده وانهى پيويسته سه ره پهرشتيار فيرى خاوخيژانى بکات ئەمانه ن:

- 1- زانين و ناسينى پينج پايه كانى ئيسلام.
- 2- زانين و ناسينى شهش پايه كانى ئيمان.
- 3- زانين و ناسينى به شه كانى خوا به يه ك کردن (اقسام التوحيد).
- 4- زانين و ناسينى هه لوه شين ره وه كانى ئيسلام و ئيمان، واته زانين و ناسينى كوفر و ئه وهى مروقه پيى كافر ده بى.
- 5- زانين و ناسينى ئه و خوا په رستى يانهى به دل ئەنجام دهرين، وه كو: دلسوزى (الإخلاص) و زور ترسان (الخشية) و خوشويستن (المحبة) و ترس وهيو (الخوف و الرجاء) و پشت به خوا بهستن (التوكل على الله).. هتد.

6- زانينى ئە حکامه كانى پاك بوونه وه (أحكام الطهارة).

7- له بهر کردنى سوپه تى (الفاحة) به شيويه کی راست و دروست و په وان.

(1) مسولمانى كامل بهرگى دوهم ماموستا عهلى باپير.

گه ورهیی و فه زلی فیربوونی قورئانی به ریژ و به پیژ

- 8- زانینی ئە حکامه کانی نو یژ (أحكام الصلاة).
- 9- زانینی ئە حکامه کانی زه کات، بۆ که سیك زه کاتی له سه ر بیّت.
- 10- زانینی ئە حکامه کانی پوژوو (أحكام الصيام).
- 11- زانینی ئە حکامه کانی هه جی مائی خوا، بۆ که سیك له توانایدا بیّ بچیت.
- 12- زانینی ئە حکامه کانی شوشتن و ناشتنی مردوو.
- 13- زانینی ئە حکامه کانی جهنگ و جههاد.
- 14- زانینی ئاداب و رهوشته فه رزه کان، وهکو چاکه له گه لّ دایک و باوک ، په روه رده و فی رکردنی خاوخیزان، مافه کانی درواسی.. هتد.
- 15- زانینی چۆنیه تی ته وبه و گه رانه وه له تاوان ومه رجه کانی قبول بوونی.

ته وهری چوارهم؛ کات و ساتی گونجاو بۆ په روه رده و فی رکردنی مندال⁽¹⁾؛

مندالانی ئە مرۆ نه وهی دواپوژن، وه به ئە ندازه ی په روه رده و فی رکردن و ئاگا ئی بوون و چاودیری کردنیان پو له ی به خزمهت و به وه فایان بۆ ژین و دین ئی دهرده چی.

(قال عمرو بن العاص رضي الله عنه لحلقة قد جلسوا الى جانب الكعبة بعد أن قضى طوافه و جلس اليهم وقد نحوا الفتیان عن مجلسهم: (لا تفعلوا، أوسعوا لهم وأدنوهم والهمومهم، فانهم اليوم صغار قوم يوشك أن يكونوا كبار قوم آخرين، قد كنا صغار قوم أصبحنا كبار آخرين)⁽²⁾.

واته: (عه مری کوپی عاص په زای خوای له سه ر بیّ به کو مه لیکی گوت له خه لکی که له ته نیشته که عبه دا دانیشته بوون، پاش ئە وهی ته و افه که ی جی به جی کرد و له لایان دانیشته، ئە وانیشته گه نج و جه حیللیان له کو ره که یان

(1) ئەم بابته - إنشاء الله- له بهرگی دووه می ئەم زنجیره یه له باسی فهزل و گه و ره یی له بهر کردنی قورئانی مهزن زیاتر تاوتوی ده که یین.

(2) الاداب الشرعية والمنح المرعية لأبن قدامة المقدسي (1/244).

دور خستبووه؛ پیی گوتن: (دوریان مهخه نه وه.. کوره کهیان بو فراوان بکهن، وه نزیکیان بخه نه وه و فیریان بکهن و بخه نه ناو دلیان .. راسته ئه وانه ئه مرۆ بچووکى ناو خه لکین به لام له وانه یه به یانی گه و ره ی خه لک بن، به راستی ئیمه له وه و پییش بچوکی خه لک بوین که چی ئیستا گه و ره ی خه لکین).

وه بو دیاری کردنی ئه و ته مه نه ی پیویسته مندال هه ولی له گه ل بدری و سه ره پهرشتیار و باوکان ده ست بکهن به فییرکردنی رۆله کانیان بریتیی ه له و کاته ی ئه گه ر ئه و منداله گه فگوگۆی له گه ل کرا وه لامی دایه وه و ته میز و جیاوازی له مابه ینی چاک و خراپ و قسه کان کرد، وه کو نه وه وی ره حمه تی خوی لی بی ده لی: (ونقل القاضي عياض رحمه الله أن اهل الصنعة حدّوا أول زمن يصح فيه السماع بخمس سنين، وعلى هذا استقر العمل، والصواب اعتبار التمييز، فان فهم الخطاب ورد الجواب كان مميزا صحيح السماع والا فلا، وروي نحو هذا عن موسى بن هارون واحمد بن حنبل)⁽¹⁾.

که واته: ته میز کردن و ئاستی تیگه یشتنی منداله که گرنگه نه وه کو سال و ته مه ن.

فهزل و گه ورهیی خویندنه وهی قورئانی مهزن

خوای گه وره ده‌فه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوفِيَهُمْ
أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾﴾⁽¹⁾.

واته: (به راستی نه‌وانه‌ی کتیبی خوا که -قورئانه- ده‌خویننه‌وه و
نویره‌کانیان به چاکی نه‌جامداوه و له‌و پزق و پوزی و سامانه
جوراوجورانه‌ی پیمان به‌خشیون به‌خشیوویانه، به نهینی و ئاشکرا نه‌وانه
به ئومیدی بازرگانیه‌ک نه‌و کاره ده‌که‌ن که هه‌رگیز نائومید و زه‌ره‌رمه‌ند
نابن، بو نه‌وه‌ی خوای میهره‌بانیش وه‌فا بکات به‌به‌خشینی پاداشت بویان و
له‌خه‌لات و به‌خششی زیاتریش به‌هره‌مه‌ندیان بکات، به‌راستی نه‌و -خوا-
لیخوشبوو و سوپاسگوزاره).

له‌نه‌بو موسای نه‌شعهرییه‌وه ره‌زای خوای لی بی ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا
صلی الله علیه وسلم فه‌رموویه‌تی: ((مَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَأَلَّا تُرْجَاةٍ طَعْمُهَا
طَيِّبٌ وَرِيحُهَا طَيِّبٌ وَالَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالْتَّمْرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلَا رِيحَ لَهَا،
وَمَثَلُ الْفَاجِرِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الرِّيحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ، وَمَثَلُ
الْفَاجِرِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ وَلَا رِيحَ لَهَا))⁽²⁾.

واته: ((وینه‌ی نه‌و ئیمانداره‌ی که قورئان ده‌خویننی وه‌ک لیمو وایه هه‌م
بوئی خوشه و هه‌م تامی خوشه، وه وینه‌ی نه‌و ئیمانداره‌ی که قورئان

(1) سورة فاطر: (29-30).

(2) رواه البخاري (5020).

ناخوینی وەکو خورما وایە هەر چەندە بۆن و بەرامی نیە بەلام تامی خۆشە،
وہ وینەہی دوو پوووی قورئان خوین وەکو رەیحانە وایە ہەرچەندە بۆنی خۆشە
بەلام تامی تالە! وہ وینەہی دوو پوووی قورئان نەخوینیش وەکو گوزالک وایە،
بۆنی نیە و تامیشی تالە)).

لە عائیشەہی دایکمانەوہ رەزای خوای لی بئ لە پیغەمبەرەوہ صلی اللہ
علیہ وسلم فەرموویەتی: ((الماهر بالقرآن مع السفارة الکرام البررة، والذي یقرأ
القرآن ویبتتعت فیہ وهو علیہ شاق لہ اجران))⁽¹⁾.

واتە: "ئەو کەسەہی قورئان دەخوینی و بی ھەلە و پەلە و بەرەوانی
دەخوینی لەگەل ئەو فریشتە گەرۆکە بەرپزۆ چاکەکارانە دایە کە لە جیہانی
بالادان، وەئەوہی قورئان دەخوینی و بە گران بۆی دەخوینری و زەحمەتە لە
سەری ئەوا دوو پاداشتی⁽²⁾ ھەیە".

لە عبداللہ ی کوپی مەسعودەوہ خوا لیی پازی بی لە پیغەمبەرەوہ صلی
اللہ علیہ وسلم فەرموویەتی: ((مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ
وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلاَمٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ
حَرْفٌ))⁽³⁾.

واتە: ((ھەر کەسیک پیتییک لە قورئان بخوینی بەو پیتە چاکەییەکی بۆ ھەیە،
پاداشتی چاکەش یەک (1) بە دە (10) یە، دەی من نالییم ﴿آلَمْ﴾ یەک پیتە
بەلکو ئەلیف پیتییکە، وہ لام پیتییکە، وہ میم پیتییکە)).

(1) رواه البخاري (4937)، ومسلم (798).

(2) پاداشتییک بۆ خویندەنەوہ کەہی وەپاداشتییک بۆ زەحمەتیە کەہی، بەلام کۆمەل و دەستەہی یە کەم لە ھە
دووم بەرز و پاداشت زیاترن. بروانە: شرح رياض الصالحين للعثيمين (102/3).

(3) رواه الترمذي (2912) وقال حديث حسن صحيح، والدارمي (3311)، وصحيح الجامع الصغير
(340/5).

جا ئه گهر ووردبینه وه ده بینین ئیمه له ههر جارێک خویندنه وهی قورئاندا به ههزاران پیت ده خوینین، به راستی - ئه گهر خوای میهره بان لیمان وه برگرێ- پاداشتیکی گه لی زۆره، مهرد و جوامیر و سهرفراز ئه وه که سهیه ئه مه له دهست خوی نه دا، وه با دلنیا بین چی بجینین ههر ئه وه دروینه ده کهین، وه ههر پوژیکیش به سهرماندا پروات گه رانه وهی بو ئییه.

له ئه بو هه وره پیره وه خوا لیی رازی بی ده لی: پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم فه رموویه تی: ((إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السُّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَبْكِي يَقُولُ يَا وَيْلَهُ - وَفِي رَوَايَةٍ أَبِي كُرَيْبٍ يَا وَيْلِي - أَمَرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَأَمَرْتُ بِالسُّجُودِ فَأَبَيْتُ فَلِيَ النَّارُ)) (1).

واته: "کاتی که ئاده میزاد ئایه تی سه جده ده خوینی و سه جده ده بات، شهیتان که نار ده گری و ده گریه ت، ده لی، داخ و خه فه ت بو من، ئاده میزاد فه رمانی پی کرا سوژده به ری و سوژده ی برد و به هه شتی پی ده بری، منیش فه رمانم پی کرا سوژده به رم سه ریچیم کرد و ئاگری - دۆزه خ- م پی برا".

هه مو ئه مانه ی تا ئیستا باس کران گه وره یی و به رزی خویندنه وهی قورئانی مه زن بو، ئینجا با بزانی پێشینی چاکمان په زاو په حمه تی خویان لی بی چون گرنگیان به خویندنه وهی قورئانی مه زن داوه و چه نده دا کوکیان له سه ر کردووه؟! وه چه نده هه ولیان داوه کاته نایه به کانیان داین بکه ن بو خویندنه وهی قورئانی مه زن و ههر گیز ئاماده نه بن ئه و پینچ و دوو پوژهی ماویانه له ژیان به فیرو بجی؟! وه سه ر مه شق و چاوساگی هه مووشمان پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم که زیاتر قورئان خویندنه وه که ی له ناو نویره سوننه ته کان بووه، ئیستاش ئیوه و چه نده نمونه یه که له ژیانی شوینکه وتوانی:

(1) رواه مسلم (81)، وابن ماجه (1052)، وابن حبان (2759).

عوسمانی کوری عهفان خوا لیی رازی بی دهلی: (لو ان قلوبنا طهرت ما شعبنا من كلام ربنا، واني لأكره أن يأتي علي يوم لا أنظر في المصحف. وما مات عثمان حتى خرق مصحفه من كثرة ما كان يديم النظر فيه)⁽¹⁾.
 واته: (ئهگه ر ده کانه مان پاک و خاوین و بی خهوش بن ئهوا هه رگیز له قسه و فهرموده ی پهروه ر دگار مان تی ر نایین، وهمن به په سندی نازانم و لام ناخوشه رۆژیک بیته سه رم و سهیری قورئانی مهزن نه که م و نه یخوینمه وه).
 وه خیزانه که ی دهلی: عوسمان شهید نه بوو هه تا قورئانه که ی پارچه پارچه بوو بوو له بهر زور له سه ر خویندنه وه ی.

بو یه هه ر کاتی ک ئیمان دار له قورئان جوو دابوه وه ئه گه ر له بهر پیویستی و پشوو دانی ش بی په ژاره دایده گری و واده زانی وه کو ماسی له خوشه ویستری ن شتی که ئاوه دابراوه.

عبدالله ی کوری مه سعود خوا لیی رازی بی دهلی: "أدیموا النظر في المصحف"⁽²⁾.

واته: (به رده وام سهیری قورئان بکه ن و له سه ری بخویننه وه).

حه بی بی کوری شهید دهلی: به نافع گو ترا: (ما كان يصنع ابن عمر رضي الله عنهما في منزله؟ قال: لا يطيقونه، الوضوء لكل صلاة والمصحف فيما بينهما)⁽³⁾.

واته: (ئایا عبدالله ی کوری عومه ر خوا لییان رازی بی له ماله وه چی ده کرد؟ گو تی: له توانایاندا نی یه بی که ن، بو هه ر نو یژیک ده ست نو یژیک و له مابه ی نیشیان قورئانی ده خویند).

(1) الأسماء والصفات للبيهقي (182) وفي سنده ضعف.

(2) رواه عبدالرزاق في مصنفه (5988)، وابن أبي شيبة (531/10)، والطبراني في الكبير (8696)، وفي الكنز (226/1)، وقال ابن حجر: إسناده صحيح (فتح الباري 78/9).

(3) أخرجه ابن سعد في الطبقات (170/4).

(وكان عروة يقرأ ربيع القرآن كل يوم نظراً في المصحف ويقوم به الليل، فما تركه إلا ليلة قطعت رجله ثم عاود من الليلة المقبلة)⁽¹⁾.

واته: (عوروهی کوری زوبهیر خوا له ههردووکیان پازی بی ههموو پوژئیک چارهکیکی قورئانی دهخویند، وه شهو له شهونویژدا دووبارهی دهکردهوه، بهردهوام ئەم کارهی ئەنجام دەدا تهنهئا ئەو شهوه نهبی که قاجی براوه ئینجا شهوی دوایی دهستی پی کردهوه).

له ئیمامی ئەحمهدهوه رهحمهتی خوی لی بی دهگیرنهوه که چهندان جار له خودا به خزمهت خوا گهیشتوووه و قسهی لهگهڵ دا کردوووه، جاریکیان دهلی: سویند به خوا ئەگهر ئەمجاره له خودا بیبینم پیی دهلیم که چ کاریک باشه تاوهکو بهنده به هویهوه له خوی خوی به نزیکت بکهوی، ئەوهبوو کاتیکی خوی گهورهی له خودا بینی پرسیارهکهی ئاراسته کرد. خوی گهرهش فهرمووی: ئەهی ئەحمهه! به خویندن و موتالا کردنی قورئان که فهرمووده و کهلامی خوومه.

ئیمامی ئەحمهه گوتی: خودایه تی بگا و تی نهگا؟

فهرمووی: بهلی له واتاکهی تی بگا یان نا.

قال عبدالله: (رأيت أبي إذا أختفى أكثر ذلك يقرأ القرآن)⁽²⁾.

واته: (عبداللهی کوری ئەحمهه کوری ههنبهله رهحمهتی خویان لی بی دهلی: ئەگهر باوکه له بهر چاوان بز بوايه ئەوا زۆربهی جار قورئانی دهخویند).

(1) صفة الصفوة لابن الجوزي (62/2).

(2) الآداب الشرعية والمنح المرعية لأبن قدامة (30/2).

پرسیار: ئایا فهزل و گهورهی خویندنه وهی قورئانی مهزن زیاتره یان زیکری (سبحان الله) و (لا إله إلا الله) و باقی زیکره کانی تر؟

وهلام: زانایانی باوهر پیکراو وهکو نه وهوی لییان دهگیړیته وه⁽¹⁾، دهلین: (واعلم أن المذهب الصحيح المختار الذي عليه من يعتمد من العلماء إن قراءة القرآن أفضل من التسييح والتهليل وغيرهما من الأذكار، وقد تظاهرت الأدلة على ذلك، والله أعلم).

واته: (خویندنه وهی قورئانی مهزن له زیکری (سبحان الله) و (لا إله إلا الله) و باقی زیکره کانی تر گهوره تره و فهزل و پاداشتی زیاتره ، بیگومان بو پالپشتی ئه مهش چه ندان به لگه ی دیارو ئاشکرا هه ن).
کاک فرهاد برادوستی دهلی:

ئه وان ه ی که و ا قورئان ده خوینن
خیرو پاداشتی زور و ده دست دینن
خوزگه م به و که سه ی له قورئان فی ره
خویندنه وهی پی تیک راست به (10) خیره

داوا له خوای گهوره ده که م دلمان ئاوه دان بکاو پوومان به پووی خو ی شاد بکاو له تام و چیژو زور خویندنه وهی قورئانی مهزن بی به شمان نه کات.

(1) التبيان في آداب حملة القرآن للنووي (ص 21).

بەشى چوارەم

ئادابەكانى خويندەنەۋەى قورئانى مەزن

لەم بەشەدا:

1. دلسۆزى و ئامادەكردنى نىيەتئىكى ساغ و ساف بۇ خوا
2. رېزگرتن و بە مەزن سەيركردنى قورئان
3. بەتال و خالى كردنى دل و دەروون و بىروھۇش لە سەرقالى و ھەركارىكى دونيا
4. پاككردنەۋەى كەرستە و پىداۋىستىەكان
5. پاك و خاۋىنى لەش
6. ھەلبىزاردنى كاتىكى گونجاو
7. ھەلبىزاردنى شوپىنىكى گونجاو
8. ھەلبىزاردنى شىۋە دانىشتنىكى شايستەۋە رىك و پىك
9. ئەو كاتانەى پەسەند نىە قورئان بە دەنگ بخويندرئ
10. مروقى كافر نابى لە بىستنى قورئان قەدەغە بكرئ
11. چاك خويندەنەۋەى قورئان
12. خو بە خوا پەناگرتن
13. بە ناوى خوا دەست پى كردن
14. ھىدى ھىدى خويندەنەۋەى قورئانى مەزن
15. دەنگ خوشى لە قورئان خويندن
16. ئايەتەكان و ووشەكانى قورئان؛ قورئان خوپن دەدوئىن
17. رامان و ووردبوونەۋە لە ئايەتەكانى قورئان
18. كەوتنە ژپىر كاريگەرى ئايەتەكانى قورئانى مەزن
19. گريان و فرمىسك رزاندىن لەكاتى قورئان خويندن
20. حوكمى گوتنى (صدق الله العظيم) چى يە؟
21. قورئان خوپن دەبى خەتمى بەردەۋامى ھەبى و نابى ھىجرەت لە قورئان بكات

ئاداب یاخود ئەدەب: بریتییە لە جوړه هەلس و کەوتییکی تاییبەت بەرامبەر یه‌کیک، کەسیک، وه یان هەر شتیکی تر، کەواته مه‌به‌ستمان له ئادابەکانی خویندنه‌وهی قورئان ئەوه‌یه که ئیمه‌ به‌رامبەر قورئانی مه‌زن به‌ له خویندنه‌وی یان له کاتی خویندنه‌وهی هەلس و کەوتییکی تاییبەت و په‌چاوی چه‌ند په‌هوشتیکی چاک بکه‌ین و پێیه‌وه پابه‌ند بین و جیای بکه‌ینه‌وه له هەر کتییکی تر، ئەمه‌ش له‌به‌رئه‌وهی قورئانی به‌رز که‌لام و فه‌رمووده‌ی خوایه، خوی گه‌وره‌ش شایه‌نی پێزیکی جیایه‌ له هەر یه‌کیکی تر، وه‌ک خوی ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (1).

واته: (وهه‌ر بۆ ئەوه - خوایه - نمونه‌و سیفه‌تی هه‌ره‌ بڵند له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا، وهه‌ر ئەوه‌ زالی کار دروست).

ئاداب و په‌هوشتی یه‌که‌م: د‌ئسوزی و ئاماده‌کردنی نیه‌تیکی ساغ و ساف بۆ خوا:

وه‌رگرتن و قبول بوونی کرده‌وه‌کان له‌لای خوی گه‌وره‌ به‌ گشتی دوو(2) مه‌رجی پێویسته، ئەوانیش:

مه‌رجی یه‌که‌م: ئیخلاص.

مه‌رجی دووهم: به‌پێوه‌چوونی کاره‌که‌ به‌پێی سونه‌تی پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم.

جا ئیمه‌ مه‌رجی یه‌که‌م زیاتر باس ده‌که‌ین:

(عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ لَهُ نَاتِلْ أَهْلَ الشَّامِ أَيُّهَا الشَّيْخُ حَدِّثْنَا حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى

يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ فَأَتَى بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ. قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ. فَقَدْ قِيلَ. ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَتَى بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ. قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ. وَقَرَأْتُ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ. فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأَتَى بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ. فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ» (1).

ورواه بلفظ آخر - وفيه قصة معاوية - الترمذي (2382) وحسنه، وصححه ابن حبان (408) أن معاوية دخل عليه رجل فأخبره بهذا عن أبي هريرة فقال معاوية قد فعل بهؤلاء هذا فكيف بمن بقي من الناس ثم بكى معاوية بكاءً شديداً حتى ظننا أنه هالك وقلنا قد جاءنا هذا الرجل بشر ثم أفاق معاوية ومسح عن وجهه وقال صدق الله ورسوله ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (2).

واته: سولهيماني كورى يه سار دهلى: خهلكى دهورى نه بو هورهيرهيان چول كرد، ناتل ناويكى خهلكى شام پيى گوت: نهى ماموستا، شتيكمان بو باس بکه که له پيغهمبهرت بيستبيت، نهویش گوتى: بهلى، له پيغهمبهرم بيستوه فهرموويهتى: ((يهکه مين کهسى دادگايى دهکريت له روژى دواييدا پياويکه شهيد بووه، دههينريت و خواى گه ورهش ناز و نيعمهتهکانى خوى

(1) رواه مسلم (1905)، وأحمد (322/2)، والنسائي (23/6) بهذا اللفظ.

(2) سورة هود: (15-16).

پى دەناسىنى ۋ ئەويش دانى پىدا دەنى، دەفەرموى: دەى باشە چىت تىدا كىرەوۋە؟ ئەويش دەلى: جەنگم كىرەوۋە لە پىناۋ تۇدا تاۋەكو شەھىد بووم. دەفەرموى: درۆ دەكەيت، بەلكو تۇ بۇ ئەوۋە جەنگت كىرەوۋە پىت بلىن ئازايە، ئەوۋەشت پى گوترا، ئىنجا فەرمانى پى دەدرى دەمەۋرەۋو كىش دەكرى تا فرى دەدرىتە ناۋ ئاگرەۋە.

ھەرۋەھا پىاۋيىكىش فىرە جۆرە زاستىك بوۋە ۋ خەلكىشى فىركىرەوۋە ۋ قورئانى خويندەۋە، ئەويش دەھىنرىت ۋ باسى ناز ۋ نىعمەتى خۇيى بۇ دەكات ۋ پى دەناسىنى.. ئەويش دانى پىدا دەنىت، دەفەرموىت: دەى باشە چىت تىدا كىرەوۋە؟

ئەويش دەلى: فىرى زانست بووم خەلكىشم فىركىرەوۋە⁽¹⁾ ۋ لەبەرخاترى تۇش قورئانم خويندەۋە. دەفەرموى: درۆت كىرە بەلكو بۇ ئەوۋە فىرى بویت تا پىت بلىن زانايە، قورئانىشت خويندەۋە تا پىت بلىن قورئان خوينە، ئەوۋەشت - لە دونىادا- پى گوترا، پاشان فەرمان دەدات دەمەۋرەۋو كىش دەكرىت، تا فرى دەدرىتە ناۋ ئاگرەۋە.

پىاۋيىكىش خوا دەروۋى خىرى لى كىرەۋتەۋە ۋ لە ھەموو جۆرە مالىكى پى بەخشيۋە، دەھىنرىت ۋ ناز ۋ نىعمەتى خۇي پى دەناسىنى ۋ ئەويش دانى پىدا دەنى، دەفەرموى: باشە چىت پى كىرەوۋە؟

(1) لەكاتى نووسىنەۋەى ئەم بابەتە... ۋە لەم بىرگەيەدا لەگەل ھاۋسەرەكەمدا كە لەلام دانىشتىبوۋ باسەم لەۋەكرد: كە بەپراستى زۆر ناخۇشە لەۋ رۆژەدا خۋاى گەۋرە لەبەردەم ئەم ھەموو خەلكەدا پىت بلى: درۆت كىرە، پىم گوت: گرىمان ئەۋ كەسە مەن بىم ۋ خۋاى گەۋرە بىفەرموى: ناز ۋ نىعمەت ۋ زانستەم پىبەخشى، تۇ چىت تىدا كىرە؟ مەنىش بلىم: خۋايە كىتەيىكەم لەبارەى كەلام ۋ فەرموۋدەكەى تۇ نووسى ۋ بلاۋم كىرەۋە ۋ زىراتر خەلكىم پىيى ئاشنا كىرە ۋ زۆر پىيەۋە ماندوۋ بووم. خۋاى گەۋرەش بىفەرموى: (درۆت كىرە). ئىنجا دەمەۋرەۋو بۇ ناۋ ئاگر پام كىشەن. ھاۋسەرەكەشم گوتى: خوا نەكا.

مەنىش گوتم: انشا اللہ ھەموو ھەۋلىك دەخەمەكار بۇ ئەۋەى ئەم نووسىنە بە دىلسۆزى بۇ خوا بى.

ئەویش دەلی: هیچ پێگهیهکم نههیشتۆتهوه که تۆ پیتت خوش بیتت مالی
تیدا بهخت بکریت و نهم گرتبیتته بهر له پیناوی تۆدا.

ئەویش دەفهرموی: درۆ دهکهیت، بهلکو تۆ بۆیه وات کردوو تا پیتت
بلین: کهسیکی بهخشنده و ناندهره، ئەوهشت پێ گوترا، پاشان فهومان
دهکریت دەمه و پروو کییش دهکریت ئینجا فری دەدریتته ناو ئاگرهوه ((.

عوقبهی کوری عامیری جوهرنی رهزای خوی لی بی له پیغه مبه رهوه
صلی الله علیه وسلم که فهرموویهتی: "المسر بالقران کالمسر بالصدقة،
والجاهر بالقرآن کالجاهر بالصدقة"⁽¹⁾.

واته: "خویندنی قورئان به نهینی وهکو بهخشینی خیر و خیرات وایه به
نهینی، وه خویندنی قورئان به ئاشکرا وهکو بهخشینی خیر و خیرات وایه
به ئاشکرا".

کهواته: ئەگەر قورئانی به ئاشکرا خویند ئەوه کاریکی باشه، بهلام به
نهینی زۆر باشتره بۆی، ئەمهش وهکو ئەو ئایهتهیه که خوی گهوره
دهبارهی (صدقه) دهفهرموی: ﴿إِنْ تَبَدُّوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا

وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٧٦﴾⁽²⁾. واته: ((ئەگەر خیر و چاکه و بهخشینه کانتان به

ئاشکرا ئەنجام بدن ئەوه شتیکی چاکه، خو ئەگەر بیشارنهوه و به نهینی
بیدهن به ههژاران ئەوه چاکتره بۆتان، جا -بهو بهخشینه- خوا هیندیک له
گوناهه کانتان دەسپیتتهوه، وه خوا شارهزا و ناگایه بهو کاروکردهوانه که
ئەنجامی دهن)).

(1) رواه أحمد (17128)، والطبراني في الكبير (4336)، وفي الاوسط (3363)، و ابو يعلى في مسنده

(1697)، والبخاري في خلق افعال العباد (254)، والالباني في صحيح الجامع (3105).

(2) سورة البقرة: (271).

عن الاعمش قال: كنت عند ابراهيم النخعي وهو يقرأ في المصحف واستأذن عليه رجل، فغطى المصحف وقال: (لا يرى هذا أننى اقرأ فيه كل ساعة)⁽¹⁾.

واته: له ئهعمهشهوه رهحهتهى خواى لى بى دهلى: لهلاى ئىبراهيمى نهخهعى بووم لهو كاتهى قورئانى دهخویند پیاویك ماوهى خواست بیته لای، ئهویش قورئانهكهى داپوشت و گوتى: "با وا نهبینى من ههموو كاتىك قورئان دهخوینم".

خواناسیك دهلى: "شهویکیان لهكاتى بهرهبهیان له ژورهكهمدا -كه بهسه رینگاكهى بهردهم مالممان دهپروانى- سوپهتى (طه)م دهخویند.. دواى كوئایى هاتنى سوپهتهكه كهمیك بوژرام.. له خهونمدا كهسیكم بینى وا له ئاسمانهوه دادهبهزیتته لام.. پهراویكى بهدهستهوه بوو ولهبهردهمدا كریدییهوه.. كه تهماشام كرد سوپهتى (طه)یه.. وه لهژیر ههر پیتیكداه ده (10) چاكه توامار كرابوو جگه له وشهیهکیان نهبى كه هیچی لهژیر نهووسرابوو.

منیش گوتم: سویند به خوا ئهه وشهیهشم خویندووتهوه كه چى نابینم پاداشتهكهى نووسراییت!

كهسهكه گوتى: راست دهلیى، ئیمهش نووسیمان، بهلام له لایهن عهرشهوه⁽²⁾ بانگ كراین و پیمان گوترا: پاداشتهكهى بسپرنهوهو لایبهرن، ئیدی سپیمانوه.

دهلى: لهخهونهكهمدا گریام و گوتم: لهبهرچى؟

(1) صفة الصفوة لابن الجوزي (55/3).

(2) مهبهست له خواى گهورهیه كه بهرز بوتهوه بو سهه عهرش، بهرزبوونهوهیهكه كه لایهقه به خوى و ئیمه چۆنیتهتهكهى نازانین.

کهسهکه گوتی: لهو کاتهدا پیاویک بهلاتدا تیپهپی و تۆش له پیناوی ئەودا لهم وشهیه دهنگت بهرز کردهوه، بۆیه پاداشتهکهی پڕۆیشت⁽¹⁾.

دهگیرنهوه:(جاریکیان پیاویک نویژیکی زۆر جوانی دهکرد، گوتیان: بهپاستی نویژیکی زۆر جوان و پیک وپیک دهکا، ئیدی ههر له نویژهکه ئاوپرێکی دایهوهو گوتی: وهللأ دهنأ به پۆژووشم).

تیپینی:خویندنهوهو لهبهرکردنی قورئانی بهپرز یهکیکه لهو بهندایهتییانهی که به ئاشکرا ئەنجام دهدرین، جا ئەگەر قورئان خوین زانی بههوی خویندنهوهو لهبهرکردنی قورئان بهئاشکرا خهڵکانیک هاندهدا بۆ پروکردنه قورئان ئەوا -إنشاء الله- ئەمەش یهکیکه له کاره چاکهکان، بهههرحال بهئاشکرا یان به نهیینی دهبی ئەو کهسه ووریا بی و نههیلی دووچاری نهخۆشی ریایی و عوجب بی.

ئاداب و رهوشتی دووهم: پزگرتن و به مهزن سهیرکردنی قورئان:

زانایانی ئیسلام یهك دهنگن لهسهه ئهوهی که دهبی قورئانی مهزن به گهوره سهیر بکری و زۆر پززی لی بگیری و به پاک و خاوین و بی لهکه و خهوش دابنری. وه یهك دهنگن لهسهه ئهوهی که ههر کهسیک پیتیکی لی زیاد یان کهم بکات، یان گومانی تییدا ههبییت و بپوای پی نهبییت و نکۆلی لی بکات، وه زانا و ئاگاداریش بی بهمه ئهوه کافره.

قازی عهیاض پهحمهتی خوای لی بی دهلی: (بزانه! ههر کهسیک قورئانی بهپرز یان هیندیکی به سووک سهیر بکا و به کهمی بزانی، یان جوین و قسهی ناشیرین و بیجیی پی بدا و لهعنهت و نهفرینی لی بکا، یان نکۆلی له پیتیکی بکا، یان کاریک به درۆ بزانی که بهپاشکاوی و بی پهرده لهبارهی حوکمیکی یان ههوالیک باسی کردوه، یان کاریکی بۆ دابنی نهریی کردبی

(1) تنوير الازهان من تفسير روح البيان للبروسوي (27 / 2).

يان نه‌رىي كارئك بكا دانى پيا دانابى وه به‌مه‌ش زانا بئيت، يان گومانى له يه‌كئك له‌مانه‌دا هه‌بئيت كه باسمان كرد ئه‌وه به يه‌ك ده‌نگى مسولمانان ئه‌و كه‌سه‌ كافر..(1).

ئيبن عه‌بدول قه‌وى په‌حمه‌تى خواى لى بى له‌ كئيبه‌كه‌يدا (مجمع البحرين) ده‌لى: (انه يحرم الاتكاء على المصحف وعلى كتب الحديث وما فيه شيء من القرآن اتفاقاً)(2).

واته: (بيگومان به يه‌ك ده‌نگى زانايان چه‌رامه و قه‌ده‌غه‌ كراوه مروقه به‌سه‌ر قورئان، يان كئيبه‌كانى فه‌رمووده ياخود كئيبئك كه شتئكى له‌ قورئان تئدابى پال بكه‌وى). واته: بيكا به‌ سه‌رىنى خوى و ئانىشكى به‌ سه‌ردا بدا.

ئاداب و ره‌وشتى سه‌يه‌م: به‌تال و خالى كردنى دل و ده‌روون و بپروهوش له سه‌رقالى و هه‌ر كارئكى دونيا:

پيش رووكرده خويندنه‌وى قورئان پئويسته هه‌ستين به‌ جئ به‌جئ كردنى پئويستيه‌كان و به‌دوا داچوونى داواكاريه‌كانى ده‌روون و جه‌سته، چونكه ئه‌م پئويستى و داواكارينه زورى له نه‌فس و ده‌روون و جه‌سته ده‌كهن و له دلدا ده‌ميينه‌وه و ده‌بنه‌ په‌رچ له رپئ تئگه‌يشتن و ووردبوونه‌وه له قورئان. وه با خوينه‌رى قورئان هه‌ولبدا – له كاتى خويندنه‌وه‌دا – برسى و تينوو نه‌بئ، يان غه‌مبارو په‌ژاره‌و له دلله‌ راوكئدا نه‌بئ، چونكه ده‌بئته هوى بئزارى له خويندنه‌وه‌دا، يان له شوئنيئكى زور سارد يان گه‌رميئكى هه‌راسانكه‌ر، يان له شوئنيئكى گشتى و سه‌ره‌رپئ، يان دانئيشتن به‌رامبه‌ر ته‌له‌فزيون كه به‌ رواه‌ت چاوى له قورئانه كه‌چى له پاستيدا گوئى له ته‌له‌فزيونه، وه ياخود هه‌ر هو‌كارئكى تر كه ببئته سه‌رقالى.

(1) التبيان في آداب حملة القرآن للنووي (ص165).

(2) الاداب الشرعية والمنح المرعية لابن قدامة المقدسي (275/2).

ئاداب و رهوشتی چوارهم: پاك كردنه وهی كه رسته و پیداو یستی یه كان:

پاك كردنه وهی ئه و كه رسته و پیداو یستی یانهی كه به هویانه وه یان له رییانه وه هه لّس و كهوت له گه لّ قورئانی مه زن ده كهین له ژهنگ و ژاری تاوان و ئه و سه رپیچی یانهی پییانه وه لكاوه كاریکی پیویسته، چونكه خویندنه وهی قورئان به چاویك چۆن چاك ده بی و تیگه یشتن له رییانه وه ده بیّت كه چه نده ها سه یركردنی چه رام و كاری پیس و بوگه نی پی كردوه؟! یان گوئی یه كه كه چه نده ها دهنگی گلاو و قسه ی به د و خراپی پی بیستوه؟! یان به زار و زمانیک كه پیشه ی سه ره کی بریتی بووه له قسه ی پاش مله و بوهتان و درۆ و سیخوپی و قسه ی نابه جی؟! یا خود- له هه موویان گه وره تر- به دلّك داپۆشراوه و ده وره دراوه و داخراوه به گومان و ئاره زووه كان؟! دلّیكی به د به خت و چاره رهش كه جوړه ها نه خووشی وه كو ئاره زوو بازی و گومان و به رچاوی و له خو بایی و خو به زل زانی تیداییت؟! كه واته: پاك كردنه وهی هه موو ئه و شوینانه ی باس كران، وه یان ئه و كه رسته و پیداو یستی یانه ی په یوه ندیان هه یه و باس نه كران، مه رجن بوّ سوود وه رگرتن له قورئان و گه یشتن به ئامانج.

ئاداب و رهوشتی پینجه م: پاك و خاوینی له ش:

پاك و خاوینی له ش له هه موو ئه و پیسی یانه ی قه ده غه كران له كاتی خویندنه وه و ده ست لیّدانی قورئان پیویسته، وه نابیّ پیاو له و كاته دا له (جه نابهت و له ش گرانی) دابی، وه ئافره تیش له (جه نابهت و چه یزو زه یستانی) * دابی.

* هه ندیک له زانایانی ئوممەت - له بهرته وهی نایه تی: ﴿لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ ﴿٧٨﴾ لای ئه وان ته فسیره كه ی (لوح المحفوظ) ده گرتیه وه و ئه و فه رموودانه ی قه ده غه ی قورئان خویندن ده كه ن له م حاله تانه دا بئ هیز (ضعیف) ن - رپگه یان داوه له هه ندیک كاتی پیویست قورئان بچویندیری و ده ستی لیّ

وه‌كه‌سێك له‌م حاڵه‌تانه‌ی له‌ سه‌ره‌وه‌ باس كراون خاوینه‌ به‌لام ده‌ست نوێژی نیه‌ ئه‌وا بۆی هه‌یه‌ قورئان بخوینێ و هه‌یج په‌رچ و له‌مپه‌ریك له‌ ئارادا نیه‌. هه‌رچه‌نده‌ هه‌ندیك له‌ زانایان پێگه‌یان داوه‌ كاتێك ئافره‌ت له‌ حاڵه‌تی چه‌یزو زه‌یستانی دایه‌ قورئان بخوینێ، به‌تایبه‌تی ئه‌وانه‌ی خه‌ریکی له‌به‌ركردن و پێداچوونه‌وه‌ی قورئانن.

نه‌وه‌وی په‌رحمه‌تی خوای لی بی ده‌لی: (ویستحب أن یقرأ القرآن وهو على الطهارة، فان قرأ محدثا جاز بأجماع المسلمین، والاحادیث فیه کثیرة معروفة، قال امام الحرمین: ولا یقال ارتكب مکروها، بل هو تارك للافضل)⁽¹⁾.
واته: (وا به‌ باش ده‌زانری كه‌ قورئان له‌ كاتی هه‌بوونی ده‌ست نوێژدا بخوینری، به‌لام ئه‌گه‌ر بی ده‌ست نوێژ -به‌بی ده‌ست لی‌دان- خویندی‌یه‌وه‌ جائیزه‌ به‌رای تیك‌رای زانایانی مسوڵمان، وه‌ چه‌ندان فه‌رمووده‌ی ئاشكرا و دیار له‌م باره‌یه‌وه‌ هه‌ن، ئیمامی چه‌رهمه‌ین ده‌لی: ئه‌و كه‌سه‌ی بی ده‌ست نوێژ قورئان ده‌خوینێ ناگوتری كاریکی ناپه‌سه‌ندی كردووه‌، به‌لكو ئه‌و ته‌نها كاریکی چاکی كردووه‌ نه‌وه‌كو چاكت).

بدری. جا بۆ زیاتر زانیاری و به‌رچا‌و‌پوونێو به‌لگه‌ی ئه‌وانه‌ی پێگه‌یان داوه‌ ئه‌وانه‌ی به‌ جائیزی نازانن پروه‌نه‌:

1- صحیح فقه‌ السنه‌ وادلته‌ وتوضیح مذاهب‌ الائمه‌ لایو مالک کمال بن‌ السید سالم (1/147/144).

2- مجموع الفتاوی الکبری لابن تیمیة (152/21، 259).

3- فضائل القرآن لأبي عبید القاسم ابن سلام اله‌روي (ص400).

4- فضائل القرآن لأبي عباس بن جعفر المستغفري (ص212-222).

(1) التبیان فی آداب حملة القرآن للنووي (ص70).

وأورد الامام المالك في الموطأ قول محمد بن سيرين رحمه الله أن عمر بن الخطاب رضى الله عنه كان في قوم يقرأون القرآن، فذهب لحاجته، ثم رجع وهو يقرأ القرآن، فقال رجل: يا أمير المؤمنين، أتقرأ القرآن ولست على وضوء؟ فقال له عمر: (من أفتاك بهذا؟! أمسيمة؟!)(1).

واته: (له موحه ممدى كورپى سيرين په حمه تى خواى لى بى كه جاريكيان عومهرى كورپى خه تتاب په زاي خواى لى بى له گهل كومه ليك دا قورئانيان ده خویند، ئیدی عومهر بو پيوستى چوو ه سهر ئاو، ئینجا كه گه پراهه وه له و كاته دا قورئانى ده خویند پياويكيش -كه ئیياسى كورپى صوبه یحه و له هوزى موسه یله مهى دروزن بوو- گوتى: ئه ی ئه میرى ئیمانداران! ئایا به بى هه بوونى دهست نويژ قورئان ده خوینى؟ عومهریش پى گوت: كى ئه م فهتوايهى بو داوى؟ ئایا موسه یله مه؟!).

ئاداب و رهوشتى شه شه م: هه ئبژاردنى كاتيكي گونجاو:

هه موو كاريك ئان و كات و ساتى خوى هه يه، دياره خویندنه وهى قورئانیش يه كيكه له و كارانهى وا چاكتره له كات و ساتيكي له بار و گونجاوتر ئه نجام بدرى، مه به ستمان له كات و ساتى گونجاوتر ئه و كات و ساتانه يه كه په روه دگار زياتر لى خوش بوون و به زه يى خوى ده نييرى.

جا بزانه چاكترين و باشترين كاتى قورئان خویندن ئه وه يه له نويژدا بى، مه زه به بى شافعى و غه ييرى ئه ويش دريژكردنه وهى راوه ستان له نويژدا به هوى قورئان به چاكترو باشترو ده زانن له دريژكردنه وهى سوژده، به لام خویندنه وهى قورئان له غه ييرى نويژدا له نيوهى شه و يان سى يه كى كوئايى يه كه ي چاكتره له سه ره تايه كه ي. ئینجا به ره به يانيكى زور زوو (الفجر) پاشان به يانيان (الصبح)، ئینجا باقى كاته كانى تر له رۆژدا.

(1) موطأ مالك، باب الرخصة في قراءة القرآن على غير وضوء (420)، وفي مصنف ابن ابي شيبة مختصراً (127/1)، ومصنف عبدالرزاق (1318).

وه‌له مانگ و رۆژه‌كانيشدا مانگى رهمه‌زان به گشتى و ده (10) شه‌وو رۆژى كۆتايى يه‌كه‌ى به تايبه‌تى.

ئاداب و ره‌وشتى جه‌وته‌م: هه‌لبژارنى شوينىكى گونجاو:

هه‌لبژاردنى شوينىكى له‌بار و گونجاو و پاك و خاوين و دوور له هه‌موو كارو ژاوه‌ژاو و غه‌لبه‌ غه‌لب و هات و هاوارو قسه و گه‌مه‌و گالته‌و يارى يه‌كه‌ى مندالان بۆ خويندنه‌وى قورئان پيويسته، هه‌ر چه‌نده له شوينى قه‌ره‌بالغ و يارى مندالان و ژاوه‌ژاو و له‌كاتى ليخوپرينى ئۆتۆمبيل و هه‌ر شوينىكى تر به مه‌رجيک پاك و خاوين بى جايژه و ريگه‌ى پيڊراوه، ئه‌گه‌ر چى له‌م حاله‌ته‌دا رامان و تيگه‌يشتن له قورئان كه‌متر ده‌بى، وه نايى و جايژ نى يه له شوينىك قورئان به ده‌نگ بخويندرى خه‌لك نه‌توانى ياخود نه‌يه‌وى گوىى بۆ بگرى، چونكه ئه‌مه شايه‌ن نى يه به قورئانى به‌رپيز و نزيكه له‌وه‌ى سوکايه‌تى پى بگرى، خواى گه‌وره ده‌فه‌رموى: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا

لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٤﴾ (1).

واته: ((وه‌كاتىك كه قورئان خويندرا ده‌بى گوىى لى بگرن و بى ده‌نگيش بن بۆ نه‌وه‌ى ميهره‌بانيتان له‌گه‌ل دا بکات)).

وه‌به هيج جوړيک خويندنه‌وى قورئان له هه‌ر يه‌كه له ئاوده‌ست و شوينى ميز کردن و پيسايى جايژ نى يه‌وه ده‌بيته سوکايه‌تى کردن به قورئانى مه‌زن.

ئاداب و رهوشتی هه شتەم: هه لئبژاردنی شیوه دانیشتنیکی شایسته وریک و پیک:

هه لئبژاردنی دانیشتنیکی تایبەت وریک و پیک و مل که چی بو خوا پیوه دیار بوون یه کیکه له رهوشته زور جوانهکان، چونکه ئەو کهسهی قورئان دهخوینی له و کاته دا له خواپهرستی دایه و خوی گه وره قسه و گفتوگویی له گه لدا دهکات.

وه چاکترین جووری دانیشتن که له وپه پری جوانی و ته وای دایه له شیوهی ته حیات دانیشتنه وهکو بو نوێژ، وه ئەگه ره له م جوړه دانیشتنه ماندوو بوو، یا خود ناره زووی نه کرد ئەوا بوی ههیه و جائیزه به هه ره شیوهیه که دابنیشی با پروه و قیبله ش نه بی. ههروه ها بوی ههیه و دهتوانی و ئاسایی به پاره و دهستان، یان پال کهوتن، یان له ناو جیگای نوشتن، وه یان به هه ره شیوهیه کی تری لایه ق و گونجاو قورئان بخوینی و پاداشتی ههیه، ئەم دهقانهی خواره وهش چند به لگه یه کن له قورئان و سوننه ت له سه ره چو نیه تی هه لئس و کهوت و دانیشتنی پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هیئدی که له هاوه له به ریزه کانی خوا لییان رازی بی و رازیشیان بکات به رامبه ره قورئان خویندن و یادکردنی خوا:

خوای گه وره ده فهرموی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ أَلْوَانِ
وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ قَنَّا
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾﴾⁽¹⁾.

واته: (به راستی له دروست کردنی ئاسمانهکان و زه ویدا و له جیاوازی و گوپانی شه و ورژ دا چهنده ها به لگه ههیه بو هوشمهند و خاوه ن ژیرهکان، ئەوانه ییادی خوا دهکن به پیوه و به دانیشتن و به راکشان، وه بیرده که نه وه

(1) سورة ال عمران: (190، 191).

له دروست كردني ناسمانهكان و زهوي و دهليْن ئهْي پهروهردگارمان ئهْمهت به بيْ هوده و به بيْ ئامانج دروست نهكردوه، پاك و بيْگهردى بوْ توْ، وه توْش بمانپاريْزه له سزاي ناْگري دوْزهخ).

(حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَرَأْسُهُ فِي حَجْرِي وَأَنَا حَائِضٌ⁽¹⁾ .
واته: (له عائشهوى دايكمانهوه خوا لى ي رازى بيْ دهلى: پيْغهمبهرى خوا صلى الله عليه وسلم سهري دهكرده سهر كوْشم و منيش لهو كاته له حهيز دابووم، ئينجا قورئانى دهخويند).

له عائشهوه پهزاي خواى له سهر بيت دهلى: (إِنِّي لَأَقْرَأُ حَزْبِي أَوْ عَامَةَ حَزْبِي وَأَنَا مُضْطَجِعَةٌ عَلَى فِرَاشِي)⁽²⁾ .
واته: (بهراستى من ههنديك جار له پشكى پوْژانهم دهخوينم لهو كاته دا له سهر جيْگهكه م پال كهوتوم).

تِيْبِيْنِي:

دهبىْ ناْگادارى ئهْوه بين كه جياوازي ههيه له نيوان كوْپو مهجليسى فهرمووده وهرگرتن و فيْربوونى زانست و زانيارى بهكاني قورئان و سوننهت كه له بهر حالهت و باره كوْمه لايه تيهكهى پيويست بهوه دهكات پهوشت و ئادابى ريْك و جوان دانيشتنى تيْدا پهچاو بكرى وهله نيوان كارو په رستشى تايبه تىو شهخسى كه بوارو مهوداي زياترى ههيه له بهر داواكرانى به بهردهوامى و زووزوو بهجى گهياندى، وهكو ئهْم نمونه هيه: (عن سعيد بن

(1) رواه البخاري (7549)، ومسلم (301)، وأبو داود (260)، والنسائي (191/1)، وابن ماجه (634)، وأحمد (96/6).

(2) مصنف ابن ابي شيبة (384/2)، وعبدالرزاق (340/1)، والفريابي (154).

المسیب رحمه الله أنه سئل عن حديث وهو متكيء، فاستوى جالساً وقال: أكره أن أحدث عن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وأنا متكيء⁽¹⁾.

واته: (له سه عیدی کوری موسه ییب په حمه تی خوی لی بی که ده رباره ی فهرمووده یه کی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم پرسیاری لیkra و له و کاته دا شانی دادابوو یه کسه ر راست بوه وه و دانیشته، گوتی: به په سه ندی نازانم ده رباره ی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم قسه بکه م و شانیشتم دادابی و پال که وتبم).

ناداب و رهوشتی نویه م: نه و کاتانه ی په سندی یه قورئان به دهنگ بخوینری:

بابای قورئان خوین له کاتی قورئان خویندندا پیویسته دهنگ بهرز نه کاته وه به سه ر که سانی تر دا نه گه ر نه و که سانه خه ریکی کاری تایبه تین وه کو نویژ و قورئان خویندن، وه با له یه کتری تیك نه دن و به وه به رابه رکی دروست نه بی.

به لی؛ له رهوشت جوانی قورئان خوینه به قورئانه که ی دهنگ بهرز نه کاته وه له لای نویژ خوینیک⁽²⁾، یان نووستویک⁽³⁾، یا خود قورئان خوینیکی ترو بیته هو ی نازار پی گه یاندنیان.

(1) الاداب الشرعية والمنح المرعية لابن مفلح المقدسي الحنبلي (400/2).

(2) وه کو له پیش ووتاری هه بنی بۆ ماو دیه که به دهنگه وهر (مایکرۆفۆن) تیك قورئان ده خویندري که هیچ به لگه یه کی له سه ر نییه و کاریکی زیاده یه، وه له م کاته دا خه لکان له کاتی هاتنیان بۆ مزگه وت نویژی (تحیه المسجد) ده که م و هی وا هه یه لیی تیك ده چی و نازاری پی ده گات، وه هی واهه یه خه ریکی خویندنه وه ی قورئان و زیکر و سه له وات لیدانه.

(3) وه کو له سی یه کی کوتایی شه و له مزگه وته کان - به تایبه تی له مانگی ره مه زان - قورئان ده خوینری و که بار ده کری که چهنده ها جار بیستومانه مندالی ساوا له خه و بوه ترساوه.

(عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْتَكَفَ وَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: «أَمَا إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ فَلْيَعْلَمْ أَحَدُكُمْ مَا يُنَاجِي رَبَّهُ وَلَا يَجْهَرُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ بِالْقِرَاءَةِ فِي الصَّلَاةِ»⁽¹⁾).

واته: (له عبداللهی کوپری عمر په زای خویان له سهر بی که پیغه مبهه صلی الله علیه وسلم ئیعتیکافی کرد و ووتاری بو خه لک خوینده وه و فه رموی: ((گهر یه کیک له ئیوه نویژی نه جامدا نهوا با چاک بزانیته له گهل خوی خوی قسه دهکا، که واته کهس له ئیوه له خوینده وهی قورنانداندا دهنگی خوی به سهر نه ویتر بهر نه کاته وه له نویژدا)).

جا نه گهر له نویژدا- جگه له ئیمام- دهنگ بهر زکردنه وه به قورنانه قه دهغه کرابی بو نه وهی نازار به مسولمانانی تر نه گات نهوا له حاله ته کانی تر زیاتر.

نَادَاب و پوهشتی دهیهم: مروقی کافر نابی له بیستنی قورنانه قه دهغه بکری:

خوای گه وره ده فه رموی: ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلِمَةَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ﴾⁽²⁾.

واته: (وه نه گهر که سیک له هاوبهش پهیدا کاره کان داوای هاوسی یه تی و په نادانی لیت کرد نه وه په نای بده، هه تا قسه ی خوا ببیستی له پاشان بیگه یه نه جیگای هیمنی خوی...).

به لام قه دهغه ی دهست لیدانی قورنانی مه زنی لی ده کری و نادریته دهستی.

(1) رواه أحمد (2/36، 6، 129)، وابن أبي شيبة (2/488)، وابن خزيمة (2237)، والطبراني (13527)

بسنده صحیح.

(2) سورة التوبة: (6).

ئاداب و رهوشتی یانزهههم: چاک خویندنهوهی قورئان:

قورئان خوین دهبی بایهخیکی چاک بدات به تهجوید و چاک خویندنهوهی قورئان تا ههموو پییتیک به راست و رهوانی بلی و پاداشتی تهواوی دهست بکهوی.

ئاداب و رهوشتی دوانزهههم: خوبه خوا پهنا گرتن:

له سهههتادا پییش نهوهی دهست بکهین به خویندنهوهی قورئانی بهپرز وا باشه خویمان به خوای گهوره پهنا بگرین. خوای گهوره دههفرموی: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾⁽¹⁾.
واته: (ئهگهر ویستت قورئان بخوینیت نهوا خووت به خوا پهنا بگره له شهیتانی نهفرهت لی کراو).

ئیین کثیر رهحهتی خوای لی بیئت له تهفسیری ئەم ئایهتهدا دهلی: (هَذَا أَمْرٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى لِعِبَادِهِ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادُوا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ أَنْ يَسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَهَذَا أَمْرٌ نَدْبٌ لَيْسَ بِوَاجِبٍ حَكَى الْإِجْمَاعُ عَلَى ذَلِكَ أَبُو جَعْفَرِ بْنِ جَرِيرٍ وَغَيْرُهُ مِنَ الْأُمَّةِ).

واته: ((ئهمه فههمانیکه له خوای بهرزوه بو بهندهکانی لهسهه زمانی پیغهمبههکهی محمد صلی الله علیه وسلم که نهگهر ویستتان قورئان بخوینن نهوا خویمان به خوا پهنا بگرن له شهیتانی نهفرهت لی کراو، ئەم فههمانه سوننهته نهوهکو واجب، ئەمه به کوپرای زانایانی ئیسلام که نهبو جهعهفری کوپری جههیری تهبهری و غهیری نهویش له زانایان گپراویتیانهوه)).

(1) سورة النحل: (98).

نَادَاب وَرَهوشْتِي سيانزههم: به ناوي خوا دهست پيٰ كردن:

له كاتي دهست پيٰ كردن و خويندنه وهي سهرهتاي هر سورهتيك وا چاكه مسولمان بليٰ (بسم الله الرحمن الرحيم) نهمهش بو سهرهتاي هممو سورتهكان جگه له سورهتي (التوبة).

تبييني: گوتني (بسم الله الرحمن الرحيم) بو سهرهتاي سورهتي (الفاتحة) له هر ركاتيكي نويزدا واجب و پيوستهو به نهكردني نويزهكه بهتال دهبيت.

نَادَاب وَرَهوشْتِي چواردههم: هيدي هيدي خويندنه وهي قورناني بهريز:

خوای گه وره دهفهرموي: ﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾⁽¹⁾

واته: (وه بهكاوهخو و هيدي هيدي قورناني مهزن بخوينهوه).

خويندنه وهي قورناني مهزن به تهرتيل و لهسهرهخو و به هيواشي كاريكي زور چاكه و زانايان كوكن لهسهر به باشتر زانيني، بو نهمهش چهند بهلگهيهك - جگه لهم نايهتهي كه له سهرهوه باس كرا - دهينينهوه:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتَّلْ كَمَا كُنْتَ تُرْتَلُّ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَأُ بِهَا »⁽²⁾.

واته: له عبداللهي كوري عهمرهوه خوا له هردووكيان رازي بيٰ له پيغهمبهرهوه صلى الله عليه وسلم فهرموويهتي: (به هاورياني قورناني دهگوتري: هيدي هيدي بخوينهوه و به پلهكاني بههشتت سهركهوه ههروهكو

(1) سورة المزمل: (4).

(2) رواه الترمذي (2915)، وأبو داود (1464)، والنسائي في فضائل (81)، وأحمد في المسند (192/2)، وابن حبان في موارد (1789)، وابن أبي شيبة (498/10)، والبيهقي في سننه (53/2)، وصححه الحاكم (552/1 - 553) ووافقه الذهبي. وفي صحيح الجامع للالباني (7978).

چون له دونيادا به هيواشى و لهسه ره خو ده تخوينده وه، چونكه بى گومان پله و پايه ي تو له و شوينه يه كه تو كوتا ثايه ت له بهر ده خويني).

((حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ كَانَتْ مَدًّا. ثُمَّ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، يَمْدُ بِبِسْمِ اللَّهِ، وَيَمْدُ بِالرَّحْمَنِ، وَيَمْدُ بِالرَّحِيمِ))⁽¹⁾.

واته: قه تاده ده لي: له نه نه سى كورى ماليك پرسيار كرا: خويندنه وه ي پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم چون بووه؟

گوته: خویندنه وه ی به شیوه ی مه دد بووه واته: نه و شوینانه ی پیوستیان به دريژکردنه وه ده بوو دريژى ده کردنه وه - ئینجا نه نه س: (بسم الله الرحمن الرحيم) ی خویندنه وه، لامی (الله) و ئه ليفی (الرحمن) و یی (الرحيم) ی دريژ ده کرده وه، واته: به قه د مه ددی ئاسایى وه کو له نه حکامی ته جوید و چاک خویندنه وه ی قورئان روون کرا وه ته وه.

(عن أبي جمره الضبعي رحمه الله قال: قلت لأبن عباس إني سريع القراءة، و إني أقرأ القرآن في ثلاث، فقال: لأن أقرأ البقرة في ليلة فأدبرها وارتلها، أحب إلي من أن أقرأ كما تقول)⁽²⁾.

واته: (له نه بو جو مپه وه په حمه تی خوا ی لی بى ده لي: به عبدالله ی كورى عه باسم گوت: به راستی من زور خيرام له خویندنه وه دا، هه موو قورئانی مه زن له سى⁽³⁾ پوژدا ده خوینمه وه.

(1) رواه البخاري (5045)، واخرجه ايضا في خلق الافعال (296-297).

(2) أبو عبيد في فضائل القرآن (ص74)، واخرجه البخاري في خلق الأفعال (260)، وابن ابي شيبة

(520/2)، وابن سعد (90/6)، وابن نصر في قيام الليل (ص121)، والطبراني في الكبير (ج

8695/9)، وابو نعيم في الحلية (99/2) والبيهقي (54/2) وفي الشعب (ج 1973/5)، وابن

الأعرابي (ج 3/47 / 1)، وابن كثير في فضائل القرآن (ص 236) بسند صحيح.

ئەۋىش لە ۋەلامدا گوتى: گەر سوپەتى (البقرة) لە شەۋىكدا بخويىنمەۋە و چاك لىي وورد بىمەۋە و ھىدى ھىدى بىخويىنمەۋە لام خۇشترە لەۋەى بەۋ شىۋەيەى كە تۆ باسى دەكەى).

ئاداب و پەروەشتى پانزەھەم: دەنگ خۇشى لە قورئان خويىندن:

ھەموو جوانى و پازاۋەيەكى شەرعىانە لە ئىسلام دا پەسندە، چونكە دەبىتتە ھۆى خۇشى و ھەسانەۋەى دل و دەروون، جا بۇ ئەۋەى قورئانى مەزن زۆر خۇشەۋىست بىرى و دلان چاكتەر دەرگاي بۇ بخەنە سەر پشت و پروناكىيەكەى باشتەر بچىتتە ژوورەۋە، سوننەتتە بە دەنگىكى خۇش بخويىرى.

بۇيە ئەگەر پروانين و سەرنج بەدەينە سپرەۋ ژيانى پىغەمبەر صلى الله عليه وسلم دەبىنين لە سەرەتادا خۆى لە خويىندنەۋەى قورئاندا بى وىنە بوە لە دەنگ خۇشى، ۋە لە چەندان فەرموودەدا مسولمانانىشى بۇ ھانداۋە:

لە بەپرائى كورى عازەبەۋە پەزاي خۋاي لى بى دەلى: پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وسلم فەرموويەتى: (زينوا القرآن بأصواتكم)⁽¹⁾.
واتە: (بە دەنگەكانتتان قورئان پرازيننەۋە)..

خەطابى پەحمەتى خۋاي لى بى دەلى: (معناه زينوا أصواتكم بالقرآن)⁽²⁾.
واتاكەى ئەۋەيە: (دەنگەكانتتان بە قورئان پرازيننەۋە).

(1) رواه البخاري في صحيحه معلقا (518/13) وموصولاً في خلق أفعال العباد (250، 253، 254، 256)، وأبو داود (1468)، والنسائي (179/2-180)، وأحمد (283/4، 285، 296، 304)، وابن ماجه (1342) والدارمي (474/2) وابن حبان في الاحسان (65/2)، والحاكم (571/1)، وصحيح الجامع للألباني (3574).

(2) عون المعبود شرح سنن أبي داود (3/402).

له سهعدی کورپی ئه بی وه ققاسه وه خوا لی بی رازی بی دلئی: پیغه مبهری
 صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: ((لیس منا من لم یتغن بالقرآن))⁽¹⁾.
 واته: ((له ئیمه نیه نهو کهسهی قورئان به ئاواز و دهنگیکی خوش و
 دلرپین نه خوینی و بایه خی پی نه دات)) وه به نه بو موله یکه گوترا: (یا ابا
 محمد: رأیت إن لم یکن حسن الصوت؟ قال: یحسنه ما استطاع)⁽²⁾.
 واته: (ئهی باوکی موحه ممه د: ئهی نه گهر دهنگی خوش نه بوو؟
 گوتی: دهنگی خوش دهکات نه وهندهی بو ی کرا) .

عَنْ ابْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (لَمْ يَأْذَنْ اللَّهُ لِشَيْءٍ مَا أْذِنَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَنَّي بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ)⁽³⁾

واته: له عبدالرحمانی کورپی سه خره وه رهزای خوی لی بی له پیغه مبهری
 خوا صلی الله علیه وسلم م بیست دهیغه رموو: (خوا له هیچ کاریک وا به
 چاکی گوی ناگری وه گوی دهگری له پیغه مبهریکی دهنگ خوش یان له
 قورئان خوینیکی دهنگ خوش که به ئاوازیکی جوان و خوش قورئان
 بخوینی و به شه و قه وه دهنگی لی هه لپری).

عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَشَدُّ
 أَدْنًا لِلرَّجُلِ الْحَسَنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ مِنْ صَاحِبِ الْقَيْنَةِ إِلَى قَيْنَتِهِ)⁽⁴⁾.

(1) رواه أبو داود في سننه (1469، 1470) بسند صحيح.

(2) السنن البيهقي (54/2).

(3) رواه البخاري (7544) وفي خلق الأفعال (242)، ومسلم (972).

(4) اخرجه احمد (19/6)، والحاكم (574/1) وقال: صحيح على شرط الشيخين ولم يوافق الذهبي بل قال: (منقطع) قال: وأنتطاعه بين اسماعيل بن عبيدالله وفضالة بن عبيد وقد وصله أحمد (20/6)، وابن ماجه (1340)، والبخاري في التاريخ الكبير (124/1/4)، وابن نصر في قيام الليل (ص 58)، والسمعاني في أدب الاملاء (ص 93-94)، وابن حبان (الاحسان 66/2)، والطبراني في الكبير (ج

واته: له فوضاله ی کوپی عوبهید له پیغهمبهروهه صلی الله علیه وسلم
فهرموویه تی: (خوای گه وره نه وهنده به چاکی گوئی بو پیاویکی دهنگ خوش
له قورنآن دهگری زیاتر له گورانی بیژیک له گورانی به که ی).

(عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْعِشَاءِ (وَالثَّيْنِ
وَالزَّيْتُونِ) فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا أَوْ قِرَاءَةً مِنْهُ (1).

واته: (له به پرائی کوپی عازبه وهه خوای لی پازنی بی دهلی: گویم له
پیغهمبهری خوا بوو صلی الله علیه وسلم له نویژی خه وتناندا سورپه تی
(والتين والزيتون) ده خویند، نه م بیستوه که سیك دهنگی له و خوشتر بییت).

(عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: أَبْطَأْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ بَعْدَ الْعِشَاءِ ثُمَّ جِئْتُ فَقَالَ « أَيْنَ كُنْتُ ». قُلْتُ
كُنْتُ أَسْتَمِعُ قِرَاءَةَ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِكَ لَمْ أَسْمَعْ مِثْلَ قِرَاءَتِهِ وَصَوْتِهِ مِنْ أَحَدٍ.
قَالَتْ فَقَامَ وَقُمْتُ مَعَهُ حَتَّى اسْتَمَعَ لَهُ ثُمَّ التَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ « هَذَا سَالِمٌ مَوْلَى
أَبِي حُدَيْفَةَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي أُمَّتِي مِثْلَ هَذَا (2).

واته: له عائشه وهه خوا لی پازنی بی دهلی شه ویکیان دوا ی نویژی عیशा
که میك له پیغهمبهری خوا صلی الله علیه وسلم دوا که وتم ئینجا هاتم.

نه و - پیغهمبهر - یش گوتی: (له کوئی بویت)؟

گوتم: گوئی بیستی - قورنآن - خویندنه وهی پیاویک له هاوه لانت بووم که
ههرگیز وهک خویندنه وهی دهنگی نهوم له کهس نه بیستوه !

772/18)، والبيهقي في السنن (230/10) ما بين اسماعيل وفضالة ذكر: (ميسرة) مولى فضالة
و(ميسرة) قاله عنه الحافظ ابن حجر: مقبول (إذا توبع وإلا فلين)، والحديث كما قال البوصيري في
الزوائد (1/436): هذا اسناد حسن.

(1) رواه البخاري (7546)، ومسلم (464).

(2) رواه ابن ماجه (1338)، وقال البوصيري في الزوائد (435/1) هذا اسناد صحيح رجاله ثقات.
واحمد (165/6)، وابو نعيم في الحلية (371/1)، انظر فضائل القرآن لأبن كثير (ص 193، 192)

عائشه دهلی: پیغهمبهری خوا صلی الله علیه وسلم هستاو منیش لهگهلی هستام تاوه کو گوئی لی بگرین.

ئینجا ئاوریکی لی دامه وه و فهرمووی: (ئه وه سالمی پیش خزمه تی ئه بو حوزیفهیه، سوپاس بو ئه و خواجه ی که که سیکی وای له ناو ئوممه تم گپراوه).
عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: (يَا أَبَا مُوسَى لَقَدْ أُوتِيتَ مَرْمَارًا مِنْ مَرَامِيرِ آلِ دَاوُدَ)⁽¹⁾.

واته: له ئه بو موسای ئه شعهرییه وه رهزای خوی لی بی له پیغهمبهره وه صلی الله علیه وسلم پیی ده فهرموو: (ئهی ئه بو موسا به راستی له دهنگ و ئاوازه خو شه که هی داود پیغهمبهر سه لامی خوی لی بی به شت دراوه).

وفي رواية مسلم: (لَوْ رَأَيْتَنِي وَأَنَا أَسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِكَ الْبَارِحَةَ لَقَدْ أُوتِيتَ مَرْمَارًا مِنْ مَرَامِيرِ آلِ دَاوُدَ).

واته: پیغهمبهر پیی ده فهرموو: (ئه گهر دوینی چاوت لیم بوایه چون گویم بو قورئان خویندنه که ت گرتبوو زورت پی خوش ده بو، به راستی له دهنگ و ئاوازه خو شه که هی داود پیغهمبهر سه لامی خوی لی بی به شت دراوه).

عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِنِّي لَأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الْأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ وَمِنْهُمْ حَكِيمٌ إِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ - أَوْ قَالَ الْعَدُوَّ - قَالَ لَهُمْ إِنَّ أَصْحَابِي يَأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْظُرُوهُمْ »⁽²⁾.

واته: (له ئه بو موسای ئه شعهرییه وه رهزای خوی لی بی له پیغهمبهره وه صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: ((دهنگی کاروانی هاوریانی ئه شعهری له شه ودا که دهرونه وه بو ماله وه، به هوئی خویندنی قورئانه وه دهنا سمه وه،

(1) رواه البخاري (5048).

(2) رواه البخاري (4232)، ورواه مسلم (2499).

گه‌رچی به پوژیش ماله‌کانیانم نه‌بینیوه و نازانم له کوی داده‌نیشن، که‌سی دانای وایان تئیدایه کاتی ده‌گا به ئەسپ سواره‌کان یان فه‌رموی: کاتی ده‌گا به له‌شکری دوژمن به‌بی په‌روا پییان ده‌لی هاورپیکانم فه‌رمانتان پی ده‌که‌ن که چاوه‌روانیان بکه‌ن).

((عن حبيب بن ابي مرزوق قال: بلغنا أنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ إِذَا رَأَى أَبَا مُوسَى قَالَ: نَكَّرْنَا رَبَّنَا يَا أَبَا مُوسَى. فَيَقْرَأُ عِنْدَهُ))⁽¹⁾.
 و فی روایه: (وكان حسن الصوت بالقران).

واته: له‌هه‌بیبی کورپی ئەبو مه‌رزوقه‌وه ده‌لی: پیمان گه‌یشتوه که عومه‌ری کورپی خه‌تتاب جار جاره به ئەبو موسای ئەشعه‌ری ده‌گوت: (په‌روه‌ردگارمان بیر به‌ینه‌وه! ئەبو موساش که له‌ خویندنه‌وهی قورئاندا ده‌نگیکی زور خووشی هه‌بوو بو‌ی ده‌خوینده‌وه).

(عن أنس بن مالك رضى الله عنه أن أبا موسى قام ليلة يصلى فسمع أزواج النبي صلى الله عليه وسلم صوته وكان حلو الصوت فقمّن يسمعن فلما أصبح قيل له إن النساءكن يستمعن، فقال لو علمت لحبرتكن تحبيراً ولشوقتكن تشويقاً)⁽²⁾.

واته: له‌ئه‌ه‌سی کورپی مالیکه‌وه په‌زای خوی له‌ سه‌ر بی که شه‌ویکیان ئەبو موسا په‌زای خوی لی بی شه‌ونویژی له‌ مزگه‌وت ده‌کرد و خیزانه‌کانی پیغه‌مه‌ریش صلی الله علیه وسلم گوییان له‌ ده‌نگی گرتبوو.. وه‌ده‌نگیکی زور خووشی هه‌بوو، ئەوانیش هه‌ستان گوییان بو‌گرت. که ئەبو موسا به‌یانی کرده‌وه پیی گوترا ئافره‌ته‌کان گوییان له‌ ده‌نگت گرتبوو.

(1) رواه الدارمي في فضائل القرآن باب التغنى بالقرآن (3496).

(2) رواه ابن سعد في الطبقات (2/345)، قال ابن حجر: أسناده على شرط مسلم، فتح الباري (9/93).

ئهویش فهرمووی: ئهگهر ده مزانی ئهوا به پراستی چاکتر بۆم ده پازاندنه وهو زیاتر تامه زروم ده کردن و سه رنجیانم بۆ راده کیشا .

دوو تیبینی:

1- تیپه پانندن له دهنگ خوئی:

قورئان خوین ده بی له وه ووریاو ئاگاداریی که لاواندنه وهو پازاندنه وهو ئاوازو دهنگ خوئیه که ی نه بیته ئه وهی پیتیک له قورئان زیاد یان که م بکات، وهکو له خویندنه وهو ئاوازی هه ندیک قورئان خوین گوی بیست ده بین به تایبه تی له پرسه کان که زۆربه ی قورئان خوینه کان خویندنه وه یان هه له یه، وه که میان هه یه په چاوی یاساکانی ته جوید بکه ن، وهکو هینیکیان که به ئاوازی فارسی یان هیندیک ئاوازیتر قورئان ده خوینن له وشه ی کو تایی ئایه ته کان (یا) ده که نه (ی) و (وا) ده که نه (و).

2- دهنگ خوئی و له خوا ترسان:

هه رچه نده به پی ی ئه و به لگانه ی له رابردوو باس کران دهنگ خوئی سوننه ته، به لام ده بی قورئان خوین له گه ل دهنگ خوئی و خویندنه وه ی قورئان ترسی خواشی هه بی.

جابری کوپی عبدالله په زای خوی لی بی ده لی: پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: (إِنَّ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صَوْتًا بِالْقُرْآنِ الَّذِي إِذَا سَمِعْتُمُوهُ يَقْرَأُ حَسِبْتُمُوهُ يَخْشَى اللَّهَ)⁽¹⁾.

واته: (دهنگ خوئترین کهس له قورئان خویندندا ئه و کهسه یه که ئه گهر گویتان له قورئان خویندنی بی و بزنان ترسی خوی له دل دایه).

(1) رواه ابن ماجه (1339) في إقامة الصلاة، باب في حسن الصوت وفيه ابراهيم بن اسماعيل بن مجمع وعبدالله بن جعفر الراوى عنه وهو والد ابن المديني وهما ضعيفان، وصحيح الجامع للألباني (2202)، وللحديث شاهد من حديث عبدالله بن عمر الآتي.

عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما قال: سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم أي الناس أحسن قراءة؟ قال: (من إذا سمعته يقرأ رؤيت أنه يخشى الله عز وجل)⁽¹⁾.

واته: له عبدالله‌هی کوپری عومهر خوا له خوئی و باوکی پازی بی ده‌ئی: له پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم پرسیار کرا کی له خه‌لکی چاکترین خویندنه‌وهی قورنانی هه‌یه؟
 فهرمووی: ((ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌گهر بیستت قورنانه‌خوینی وای ببینی که له خوا ده‌ترسی)).

نُاداب و ره‌وشتی شانزه‌هه‌م:

نایه‌ته‌کان و ووشه‌کانی قورنانه‌خوینی:

هه‌ست کردن به‌وهی که نایه‌ته‌کان بابای قورنانه‌خوینی ده‌دوینی و قسه‌و گفتوگۆی له‌گه‌ل ده‌کات و ئه‌رک و فه‌رمانی ناراسته‌ ده‌کات پیویسته، به‌ئی؛ پیویسته قورنانه‌خوینی له‌گه‌ل ئه‌م هه‌ست و نه‌سته‌دا بزئی و ژیان بباته‌ سه‌ر تاکو شوینه‌وارو به‌ره‌می قورنانه‌خویندنه‌که‌ی له‌سه‌ر دل و ده‌روون و جه‌سته‌ی به‌دیار بکه‌وی و هه‌ست به‌ شیرینی و تامی خویندنه‌وه‌که‌ی بکات، بویه پیویسته ئه‌و که‌سه زۆر له‌سه‌ر نایه‌ته‌کان بوه‌ستی تا بزانی چی لی داوا ده‌کات و چی لی قه‌ده‌غه ده‌کات، به‌تایبه‌تی با ئه‌و نایه‌تانه‌ راببگری و بیوه‌ستینی که به ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ﴾، ﴿يَأْتِيهَا الْإِنْسُنُ﴾ ده‌ست پیده‌که‌ن، وه‌با هه‌موو ده‌رگاو

(1) رواه الطبراني في الأوسط (مجمع الزوائد 173/7)، وقال الهيثمي: فيه حميد بن حماد بن ابي خوار وثقه ابن حبان وقال ربما أخطأ وبقية رجاله رجال الصحيح، ورواه البزار في كشف الأستار (98/3)، وابو نعيم في تاريخ الأصبهان (102/2)، ورواه الدارمي مرسلًا من حديث طاوس (471/2) ورجاله ثقات، وصحيح الجامع للألباني (194).

په نجه ره کانی وهرگرتن و وه لّام دانه وهی دلّ و جهسته یان بۆ له سه ر پشت
والّا بکات چونکه ئه وهی له دوای ئه مانه وه دین یا :

- 1- فه رمانه بۆ جی به جی کردنی .
- 2- قه دهغه کردنه بۆ نه کردن و دوورکه وتنه وه و خو ئی پاراستنی .
- 3- سه رزه نشت و گله یی و به بیره یئانه وهیه .
- 4- وه یان ئاراسته کردنی که له باشه وه بۆ باشتر .

ناداب و رهوشتی چه قده ههم : رمان و ووردبونه وه له ئایه ته کانی قورئان ⁽¹⁾ :

خوای گه وه ده فه رموی : ﴿ كَتَبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ
أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾ ⁽²⁾ .

واته : (په راوو و کتیبیکی پر خیرو به ره کهت و به پیت و فه رو موباره کمان
بۆت ناردوو، تاکو له ئایه ته کانی ووردبنه وه و مایه ی ووشیاری و دلّ بیداری
خاوه ن هۆشه کان بیّت).

که واته : جگه له وهی که قورئان موباره که و خویندنه وهی خواپه رستی به بۆ
ئه وه هاتوو له ئایه ته کانی ووردبینه وه و شاره زابین تا سه ره نجام رمان و
ووردبونه وه مان له ئایه ته کان له دلّ و قسه و کاروکرده وه کانمان رهنگ پی
بده ینه وه .

برای شاعیریش کاک فه رهاد برادۆستی ده لّی :

که قورئانت خویند که می بوهسته
تاکو بزانی چی لیّت مه بهسته
هه رچه نده له قورئان رامینی که مه
چونکه لابه ری گرفت و غه مه

(1) له بهر گرنگی ئه م بابته به ویستی خوا له بهرگی چواره می ئه م زنجیره یه له به شیکی سه ره به خو دا
باسی لیوه ده که یین .

(2) سو رة ص : (29) .

نَادَاب وَرَهوشتي هه ژده ههم: كه وتنه ژير كاريگهري نايه ته كاني قورناني مه زن:

خوای گه وره ده فهرموی: ﴿اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ
فَقَشَعْنَا مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلَيْنُ جُلُودَهُمْ وَقَلْبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ
ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ وَمَن يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ﴿٢٣﴾﴾ (1).

واته: (خو جواترین و چاکترین فه رمایشتی ناردوته خواره وه.. قورنانيکه
كه نايه ته كاني له يه كچووی دوویات كراوه ن.. ئه و كه سانه ی له
په روه ردگاریان ده ترسن پیستیان ته زووی پیدادی به خویندنه وه و بیستنی
قورناني، پاشان پیستیان و دلیان نه رم ده بی به یادی خوا كه قورنانه،
رینموونی خواجه و به و رینموونی هه كه سی ده كات كه خوا بیه وی، وه هه ر
كه سیكیش خوا گومرای بكات ئه وه رینموونی كاریك بو ئه و نییه).

له عبدالله ی كوری مه سعوده وه خوا لی رازی بیته ده لی: (اقرعوا القرآن،
وَحَرِّكُوا بِهِ الْقُلُوبَ، لَا يَكُونُ هُمْ أَحَدِكُمْ آخِرَ السُّورَةِ) (2).

واته: (قورناني بخوینن و دله كانتانی پی جوش بدن، هه موو غه متان ئه وه
نه بی بگه نه كو تایی سو په ته كه).

كه وتنه ژیر كاريگهري نايه ته كان به پی چه شن و بابه تیان كاریکی
پیویسته و ده بی هه بیته، بو نمونه خوینه ری قورناني مه زن زور دلخوشه
كاتیک نايه ته كانی موژده و هیوا و تكا ده خوینیته وه، وه غه مباره و ده گری
له خویندنه وه ی ئه و نايه تانه ی سه ر كو نه ی گونا هباران و باسی سزاو
ئه شكه نجه ی سته مكاران ده كات، وه نه گه ر نايه تیکی نیعمه ت به خشی بینی و
خویندییه وه، داوا له خوا ده كا له ئه هلی ئه م نیعمه ته بی، وه نه گه ر نايه تیکی
ئیش و نازاری پوژی سزادانی خویندنه وه خو ی لی به خوا په نا ده گری و نزای

(1) سورة الزمر: (23).

(2) رواه البيهقي في السنن الكبرى (13/3).

پاراستن لهم سزایه له خوا دهکات، وهئهگهر به ئایهتییکی سوژده بردندا رۆیشت سوژده دهبات. وهههردهم ئامادهیه خۆی کیش بکا به تهرازووی قورئان و ههموو ئه و ئایهتانهی باس له سیفاتی ئیمانداران و کافران دهکهن و لهگه‌ل هه‌لس و کهوتی خۆی بهراووردیان بکات، تاکو له‌نگی و کهم و کورپییهکانی خۆی بۆ به‌دیار کهوی و چاکیان بکات، تا به‌ره و چله پۆپه‌ی ئیمان و ته‌قوا بچیت، وه‌بۆ ئه‌وه‌ی فه‌رمان و ئه‌رکه‌کانی خوی گه‌وره جی‌به‌جی بکات و وه‌لامی پرسیاره‌کانی بداته‌وه و خۆی دوور بگری له کافران و سیفه‌تیان و به‌رئه‌تیان به‌رامبه‌ر ده‌رپری، وه‌بۆ ئه‌وه‌ی پرو له ئیمان و ئیمانداران بی‌و متمانه‌یان پی بکات و خۆشه‌ویستی و یارمه‌تی و وه‌لائیان جار دوای جار بۆ نوی بکاته‌وه.

ئاداب و ره‌وشتی نۆزده‌هه‌م: گریان و فرمیسک پزاندن له کاتی قورئان خویندن⁽¹⁾ :

گریان له کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئان سوننه‌ته، به‌تایبه‌تی له‌گه‌ل ئه‌و ئایه‌تانه‌ی باس له ئه‌شکه‌نجه و دیمه‌نه‌کانی دۆزه‌خ ده‌کهن. ئه‌مه‌ش به‌وه‌ ده‌بی ئه‌و که‌سه ئه‌م دیمه‌نانه به‌ئینیتته به‌رچاوی خۆی و وابزانی خۆی یه‌کیکه له‌و گونا‌ه‌بارانه‌ی -بی گومان هه‌مووشمان گونا‌ه‌بارین- له‌ناو ئه‌و کاره‌ساته ناخۆش و پر له ناسۆره دایه و تین و کلپه‌ی ئاگره‌که‌ش قرچه‌قرچی به‌ گوشت و لاشه و ئیسقانی خستوه‌و تاماوه‌یه‌کی زور تییدا ده‌مینیتته‌وه.

(1) به‌ویستی خوا له به‌رگی چواره‌م له به‌شیکه‌ی سه‌ربه‌خۆدا زیاتر باسی لێوه ده‌کهن .

نَادابو ره‌وشتي بيسته‌م: حوكمي گوتني (صدق الله العظيم) يان هه‌ر رسته‌يه‌كي له‌م شيوه‌يه چيبه‌؟

پرسيار: نايا حوكمي گوتني (صدق الله العظيم) له‌ دواي ته‌واو بووني خويندنه‌وي قورئان چيبه⁽¹⁾؟

وه‌لام: گوتني (صدق الله العظيم) له‌ دواي ته‌واو بوون له‌ خويندنه‌وي قورئان بيده‌و زياده‌يه ، چونكه‌ ئەم كاره‌ پيغه‌مبه‌ر-صلي الله عليه وسلم- و خليفه‌ راشيده‌كان -ره‌زاي خوايان لي بئ- ئەنجاميان نه‌داوه‌، هه‌روه‌ها گشت هاوه‌لاني به‌ريزي پيغه‌مبه‌ري خواش ئەنجاميان نه‌داوه‌، له‌گه‌ل ئەوه‌ي ئەوان زور قورئانيان ده‌خويندنه‌وه‌ و زور ليي شاره‌زابوون و گرنگيان پي دها، بويه ئەم قسه‌يه له‌ دواي ته‌واو بووني خويندنه‌وي قورئان بيده‌يه‌كي داهيئراوه‌، وه‌له‌ پيغه‌مبه‌روه‌ صلي الله عليه وسلم هاتوو كه‌ فه‌رمويه‌تي: (من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد)⁽²⁾.

كه‌واته: كردني ئەم كاره‌ به‌ به‌رده‌وامي و به‌ سوننه‌ت زانيني به‌ خسته‌سه‌رو زيادكردن داده‌نري له‌ ئاييني ئيسلام ، بويه ده‌بي ووريابين!

نَادابو ره‌وشتي بيسته‌ويه‌ك: قورئان خوڤن ده‌بي خه‌تمى به‌رده‌وامي هه‌بي و نابي هيجره‌ت له‌ قورئان بكات.

ئيدي له‌ كوئايي نادابه‌ گشتي‌يه‌كاني خويندنه‌وي قورئان له‌ وه‌لامي نه‌وه‌دا: گه‌ر كه‌سيك بلئ بوچي ئەم هه‌موو نادابه‌؟

ده‌ليين: له‌به‌ره‌ئه‌وه‌ي قورئاني مه‌زن فه‌رموده‌و كه‌لامى خواي گه‌وره‌يه‌و مروقه‌كان ده‌بي له‌ هه‌لس و كه‌وت كردن له‌گه‌ليدا به‌وپه‌ري ريك و پيكي و جواني بجولينه‌وه‌و كاريكي نابه‌جي و ناشايسته‌ ئەنجام نه‌ده‌ن كه‌ له‌ خواو

(1) بروانه: 1- فتاوي اللجنة الدائمة رقم الفتوى (3303). 2- فتاوى علماء البلد الحرام صفحة (414).

(2) رواه البخاري (2697).

فهرموده که وی نه وه شیته وه و پیچه وانه وی سوننه تی پیروزی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم بی، بویه نویسی ئه م هه موو ئاداب و رهوشتانه پیویست بوو.

تیبینی:

1- سیواک کردن بهر له قورئان خویندن:

دوای ههول و ماندوو بوونیکی زور هیچ دهقیکی (صحیح) م له فهرموده کانی پیغه مبهر صلی الله علیه وسلم له م بارهیه وه به دهست نه کهوت. به لکو ئه وانه وی دهستم کهوتن قسه وی چند هاوه لیکی به پیزی پیغه مبهری خوا بوون صلی الله علیه وسلم، وه کو عه لی کوپی ئه بی تالیب خوا لیی رازی بی.

2- دوعا کردن له دوای خه تمی قورئان:

له چند ئه ته ری کدا هاتوو که هیندی که له هاوه لانی پیغه مبهر صلی الله علیه وسلم وه کو ئه نه سی کوپی مالیک⁽¹⁾ رهزای خوی لی بی له دوای خه تم کردنی قورئان دوعایان کردوو. به لام ئه م کاره به بهرده وامی نه کری باشه⁽²⁾، چونکه له فهرموده وی سه حیچدا نه هاتوو که پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم ئه م کاره ی ئه نجام دابی.

(1) بروانه: التبیان فی آداب حملة القرآن للنووي (ص 116).

(2) فتاوی علماء البلد الحرام رقم صفحة (1508).

بەشى پىنجم

فەزىل و گەورەيى دانىشتن و كۆبۈنەوہ لە مزگەوت بۇ فېربوون و دىراسە كوردنى قورئانى بەرز و بەرپز

دانىشتن و كۆبۈنەوہى مروققەكان لە گەل يەكتى چەند جۆرېكە:

1- جۆرېكيان ئەوہىيە كە شەيتانى بىت، واتە لەم مەجلىس و دانىشتنەدا باس باسى خراپەيە و خەلكان سەرگەرمى گوناھ و سەرپىچى كوردنى خواى گەورەن.

2- جۆرېكى تريان پىگە پىدراوہ و ئاسايىيە، خەلكان بە چاك و خراپىيانەوہ ئەنجامى دەدن، وەكو لە كاتى كرىن و فروشتن و بازاردا ئەمەش بە مەرجىك هېچ كاريكى بى شەرىتى نەكەوئت.

3- جۆرېكى تريان كە ئەوہى ئىمە لەم باسەدا مەبەستمانە دانىشتن و كۆبۈنەوہى ئىمانىيە، واتە پازابىتەوہ بە دىن و بەرنامەى خواى گەورە و پىشك و بەشى شەيتانى تىدا نەبىت.

كەواتە: ئىمان لە شوئىن و كۆرېك زىاد دەكات كە شەرىتى و خوايى بى و دۆست و خۆشەويستانى خواى ئى بى.

بۆيە ئەگەر بمانەوى ئىمانمان بەرەو زىادى بچى و خاوەن ئىمانىكى پتەو بىن دەبى نامادەى ئەو دانىشتن و كۆرپانە بىن كە ئىمانىن، كەواتە دانىشتنى ئىمانى برىتىيە لەو ژىنگە گونجاوہى كە ئىمانى تىدا نوئ دەبىتەوہ و گەشە دەكا و بەرەو زىادى دەچى و ھەردەم تىيدا زىندوو دەبى و لە جولە و ھەناسە ناكەوئت و ئەو شوئىن و مەجلىسانە دەگرىتەوہ كە شەرىتى و خوايى بن و دۆست و خۆشەويستانى خواى ئى بن.

فەزىل و گەورەيى دانىشتن و كۆبۈنەوہ لە مزگەوت بۇ فېربوونى قورئان

بەئى؛ دەبى ووریا بین لە دانىشتنى شەیتانىدا كە ھەردەم ئیمان تىیدا دەپوكىتەوہ و لاواز دەبىت، وە ھىندىك جارىش بەرەو نەمان و مردنى يەكجارەكى دەچىت، بۆيە ئیماندارى ژىر و عاقل پەيوەندى بە مەجلىسە ئىمانىيەكەوہ دەكا و لە شەیتانىيەكە خوى دوور دەگرى و پارىز دەكات، ئىنجا نەك ھەر ئەوئەندە بەلكو خەلكانى ترىش بۇ ئىمانىيەكە بانگ دەكا و لە مەترسى و زىانەكانى شەیتانىيەكە ئاگادارىيان دەكاتەوہ.

جا يەككىك لەو دانىشتنەنەي كە ئىمانى مروقى تىدا دەگەشەتەوہ و زیاد دەكات، دانىشتنە بۇ خويئندەوہ و دىراسەکردنى قورئان لە مزگەوتەكان.

لە ئەبو ھورەپرەوہ رەزای خواى لى بى دەلى: پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وسلم فەرموويەتى: (مَا مِنْ قَوْمٍ يَجْتَمِعُونَ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَقْرَأُونَ وَيَتَعَلَّمُونَ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا حَفَّتْ بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ ...)⁽¹⁾.

واتە: ((ھەر كۆمەلىك لە مالىك لە مالەكانى خوا بۇ خويئندەوہى قورئانى مەزن و سەرنج دان و ۋەرگرتنى حىكمەت و ئامۆزگارىيەكانى كۆبىنەوہو لە نىوان خوياندا لىكۆلىنەوہى لەسەر بكەن و موتالای بكەن ئەوا ھىمنى و ئارامى و ئاسايش دەبارىتە سەريان و پەرحمەتى خوا بە لىشاو دەيانگرىتەوہو فرىشتەكانىش چوار دەورىان دەگرن و خواى پەروەردگارىش لەلای خوى، لای مەلاىكەتەكان باسى ئەو كۆمەلە قورئان خويئە دەكات...)).

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِي الصُّفَّةِ فَقَالَ: « أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَعْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بَطْحَانَ أَوْ إِلَى الْعَقِيقِ فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ وَلَا قَطْعِ رَحِمٍ ». فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَحْبُ ذَلِكَ. قَالَ: « أَفَلَا يَعْدُو أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَعْلَمُ أَوْ يَقْرَأُ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ

(1) رواه احمد (447/2)، ومسلم (2699)، والترمذي (2945)، وابن ماجه (225).

عَرْ وَجَلَّ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ وَثَلَاثُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثٍ وَأَرْبَعٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ وَمِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الْإِبِلِ»⁽¹⁾.

واته: (له عوقبهی کوری عامیر رهزای خوای لی بی دهلی: له هه یوانی صوففه بوین، پیغه مبهه ر صلی الله علیه وسلم هات بو لامان و فهرمووی: کامتان حهز دهکات هه موو روژیک سهر له به یانی بچیت بو شیوی بوتان⁽²⁾، یان بو شیوی عه قیق، وه له وی دوو ووشتری سهر کوپاره ی قه له و بینیته وه بو خو ی⁽³⁾، به بی ئه وه ی به هو ی ئه مه وه گونا هبار بی ت و دلی هیچ کهس و کار و خزمیکی لی بیئیشیت ؟

گوتمان: ئه ی پیغه مبهه ری خوا هه موومان حهز له وه دهکهین.

فهرمووی: (ئهی ناکریت ههر یه کیک له ئیوه سهر له به یانی بروت بو مزگه وت له وی دوو ئایه ت له قورئان فی ر بی ت، یان بخوینیت که باشتره بو ی له دوو ووشتری می، وه سی ئایه ت له سی ووشتر باشتره بو ی، هه روا چوار ئایه ت له چوار ووشتر بو ی، ئیدی هه روا بزمیره زیاتری له زیاتری باشتره).

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا أَنْ يَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ يَعْلَمَهُ، كَانَ لَهُ كَأَجْرِ حَاجٍّ تَامًا حِجَّتُهُ"⁽⁴⁾.

واته: له ئه بو ئومامه وه رهزای خوای لی بی له پیغه مبهه وه صلی الله علیه وسلم که فهرموویه تی: (ههر که سیک به یانی بچیت بو مزگه وت و هیچ ئامانجیکی نه بی ت مه گه ر فی ربوونی چاکه یه ک یا یه کیک فی ر بکات ئه وا پاداشتی حاجیه کی بو هه یه که حه جیکی ته وای کرد بی ت).

(1) رواه مسلم (1336).

(2) دژیکه له نزیک مه دینه.

(3) بو ئه و کات وه رگرتن و دهست کهوتنی ووشتریکی سهر کوپاره ی قه له وی می شتیکی زور بوو، خو ی له ئوتو مبیلیکی باشی ئیستا ددها.

(4) رواه الطبراني في الكبير (7346) وصححه الألباني.

پرسیار: ئایا حوکمی قورئان خویندنهوه به کۆمهله له مزگهوت چیه ؟
 وهلام: ئەم پرسیاره پوون کردنهوهی دهویتی، ئەگهر مهبهست به کۆمهله
 خویندنهوهکه ئەوه بی که هه موویان به یهک دهنگ و له گهله یه کتری بیخوینن،
 ئەوا دروست ذییه و که مترین حوکمی ئەوهیه ناپه سنده (مکروه)، چونکه
 ئەمه له پیغه مبههر صلی الله علیه وسلم و هاوه لانی رهزای خویان له سههر بی
 نه هاتوووه ئەم کاره یان ئەنجام نه داوه، به لام ئەگهر ئەمه بو مه بهستی
 فیکردن بوو ئەوا -إنشاء الله- هیچی تیدا ذییه. وه ئەگهر مه بهست به
 کۆمهله خویندنهوهکه ئەوه بوو که هه موویان کۆده بنه وه یه کیکیان
 قورئانیا ن بوو ده خوینتیته وه، یان ههر که سهو بوو خوی ده خوینتیته وه به بی
 دهنگ بهرز کردنه وه نا ئەمه دروسته، چونکه پیغه مبههری خوا صلی الله علیه
 وسلم فهرموویه تی: (مَا مِنْ قَوْمٍ يَجْتَمِعُونَ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
 يَقْرَأُونَ وَيَتَعَلَّمُونَ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا حَفَّتْ بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ
 وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ...) (1).

(1) اللجنة الدائمة، س/4، رقم الفتوى (3304)، وفتاوى علماء البلد الحرام صفحة (1508).

هه وڵدان بۆ زیاتر شاره زابوون له قورئان

مسولمانان پێویسته ههول بدهن بۆ زیاتر شاره زابوون له شه ریه تی خوا و له سه ریانه ئاینه که ی خۆیان بناسن، چونکه ئیمه وهکو مسولمان ئه رکی زۆرمان له سه ر پێویست کراوه و چه ندان داواکاریمان ئاراسته کراوه، بۆ نمونه: په روه ده کردنی خۆمان و خاوخیزان و فیڕکردن و هوگر کردنیان به ره وشتی به رز، که هه موو ئه مانه ش به شاره زابوون نه بی دهسته به ر نابێ و ناتوانی ئه نجام بدری. چونکه ئه گه ر خۆمان فیڕنه بووین چون غه یری خۆمان فیڕبکه ین، وه بیگومان ئه وه ی شتیکی نه بی ناتوانی شتیك بدا.

به لێ؟ هه ر ئه رک و داواکارییه کی خوی په روه رداگر که له سه رمانی پێویست کردوه به بی زانیاری و نه شاره زایی ئه نجام بدری له سه ری قه رزار ده بینه وه و له لایه ن خواوه لۆمه ده کریین. وهکو له م چه ند ده قه هه ره شه ئامیزه دا که خوی گه وره ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾﴾⁽¹⁾.

واته: (ئه ی خه لکینه بخۆن له وه ی له زه وی دایه به حه لالی و پاکی - توخنی قه ده غه کراوه کان مه که ون- وه به دوی هه نگاوه کانی شه یتان مه که ون، چونکه بیگومان -شه یتان- دوژمنیکی ئاشکراتانه، به راستی شه یتان فه رمانتان به تاوان و خراپه پی ده دات له گه ل هه لبه ستنی شتی وا به ده م خواوه که نازانن).

وههروهها دهفهرموى: ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ
وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴾⁽¹⁾.

واته: (بلى: بيگومان پهروهردگارم تهنهئا ئهه کردهوانهئى چهپرام کردووه که
زور بهد و خراپن، ئههوانهئى که ئاشکران وه چ ئههوانهئى پهنهانن، وه گوناھى
چهپرام کردووه، وه دهست دريژئى به ناههق، وه چهپرامى کردووه شتيک بکهنه
هاوبهش بۇ خوا که بهلگهئى بۇ دانهبهزانده، وه چهپرامى کردووه که به دهه
خواوه شتيک بلىن که نايزانن).

جا بۇ زياتر زانيارى چهند نموونهيهه که ژيانى شوين کهوتوانى
پيغهمبهري خوا صلى الله عليه وسلم که دريغيان نهکردووه وه هوليان داوه
وه هيممهتيان کردووه بۇ شارەزابوون له قورئان و بهرنامه و شهريعهتى خوا:
شَقِيقُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ: خَطَبْنَا عَبْدَ اللَّهِ فَقَالَ وَاللَّهِ لَقَدْ أَخَذْتُ مِنْ فِي رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِضَعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً، وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي مِنْ أَعْلَمِهِمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَمَا أَنَا بِخَيْرِهِمْ. قَالَ شَقِيقٌ
فَجَلَسْتُ فِي الْحَلْقِ أَسْمَعُ مَا يَقُولُونَ فَمَا سَمِعْتُ رَادًّا يَقُولُ غَيْرَ ذَلِكَ⁽²⁾.

واته: شقيقى كورئى سهلهمه پهحمهتى خوائى لى بئى دهلى: (عهبدوللائى
كورئى مهسعود ووتارى بۇ داين و گوتئى: سويند به خوا چهفتاوه وههنده
سوپهتهه له خزمهتى پيغهمبهه خويدا خويندوووه له دههئى موبارهكى
لهبهركردووه، سويند به خوا يارانئى پيغهمبهه صلى الله عليه وسلم خويان

(1) سورة الاعراف: (33).

(2) رواه البخاري (5000).

باش دهرانن که من له گشتیان باشر له کتیبی خوا تی دهگم و شارهزام، له وانیش چاکتر نیم).

شەقیق (ئەبو وائل) دەلی: خۆم له کۆر و دانیشتنی یارانى محمد صلى الله عليه وسلم زۆر دانیشتووم، نەم بیستووە کەسیک ئەم قسەیهی ئیبنو مەسعود رەت بکاتەو و بەنەنگی دابنئ).

(عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا أَنَا أَعْلَمُ أَيْنَ أُنزِلَتْ وَلَا أُنزِلَتْ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا أَنَا أَعْلَمُ فِيمَ أُنزِلَتْ، وَلَوْ أَعْلَمَ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنِّي بِكِتَابِ اللَّهِ تَبْلُغُهُ الْإِبِلُ لَرَكِبْتُ إِلَيْهِ)⁽¹⁾.

واته: له مەسروقەو رەحمەتی خۆی لی بی دەلی: عبداللهی کۆری مەسعود رەزای خۆی لی بی گوتی: (سویند بەو خۆیەکی که له غەیری ئەو هیچ پەرستراوی تر نیە، له کتیبی خوا هیچ سوپرەتیک دانەبەزیووە که نەزانم له کۆی دابەزیووە، وە له کتیبی خوا هیچ ئایەتیک دانەبەزیووە که نەزانم له کۆی دابەزیووە، وە له کتیبی خوا هیچ ئایەتیک دانەبەزیووە که نەزانم دەرەق چی دابەزیووە، وە ئەگەر بە کەسیک بزانی که بە کتیبی خوا له من زانترە و ووشر پیی دەگات ئەوا دەچووم).

له شەعبی یەو رەحمەتی خۆی لی بی دەلی: دەگێرنەووە که عومەری کۆری خەتتاب رەزای خۆی لی بی له سەفەرێکدا بە کاروانیک گەیشت که عبداللهی کۆری مەسعودی تیدا بوو، عومەر خوا لیی پازی بی فرمانی بە پیاویک کرد بانگیان بکات که ئایا له کۆی هاتوون؟

عبدالله وەلامی دایەووە گوتی له ریگایەکی دوور (فچ عمیق).

عومەر گوتی: ئەی بو کۆی دەچن؟

عبدالله گوتی: بەرەو ماله دیرینه که (البيت العتيق).

(1) رواه البخاري (5002) .

عومەر گوتى: (البيت العتيق) كهوا بى زانايه كيان له گهل دايه، فه رمانى

به پياويك كرد بانگيان بكات: ئايا چ ئايه تيك له قورئاندا زور مه زنه ؟

عبدالله گوتى: ﴿ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا

فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ

وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ ﴿١﴾

عومەر گوتى: بانگيان بکه که به هیزترین ئایهت کامیه ؟

عبدالله گوتى: ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ

وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٠﴾ ﴿٢﴾

عومەر گوتى: بانگيان بکه، کوکهره وه (جامع) ترین ئایهت کامیه ؟

عبدالله گوتى: ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾ ﴿٣﴾

عومەر گوتى: پييان بلى ئه ی ترسینه رترین ئایهت ؟

عبدالله گوتى: ﴿ لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ

سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يُجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٣٣﴾ ﴿٤﴾

عومەر گوتى: ئه ی به ئومید و هیوا ترین ئایهت ؟

عبدالله گوتى: ﴿ قُلْ يَعْبادى الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ

اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ .سورة الزمر.

(1) سورة البقرة: (255).

(2) سورة النحل: (90).

(3) سورة الزلزلة: (7-8).

(4) سورة النساء: (123).

عومەر گوتی: بانگیان بکه ئایا ئیینو مهسعودتان لهگهله دایه ؟
گوتیان: ئهری وهلهلا.

(حکی عن الشافعي رحمه الله أنه كان لا ينام إلا سويعات ويقض بقية الليل مضطجعا يفكر في القرآن، ويستنبط منه الأحكام، قال احمد بن حنبل رحمه الله بت عنده ليلة فصليت الى الصبح، واضطجع هو الى الصبح، فاستنكرت ذلك منه، فقام وصلى ركعتي الفجر، فقلت له في ذلك. فقال أظننت أني نمت، كلا، استخرجت من كتاب الله نيفاً ومائة مسألة، فانت عملت لنفسك، وانا عملت للأمة⁽¹⁾).

واته: (دهگیرنهوه شافعی پهحمهتی خوای لی بی: کهمیک لهشه و دهخوت و زۆربهی جار ئهوهی تری ههموو به بیرکردنهوه له قورئان بهسه ر دهبرد، وه به پال کهوتنهوه چهندان حوکم و بریارای له قورئان ههلههینجا .
ئهحمهدی کوپی حهنبهل پهحمهتی خوای لی بی دهلی: شهویکیان لهلای مامهوه.. شهو تا بهیانی نویرم کرد.. ئهوییش تا بهیانی پال کهوت. دهلی: منیش ئههم زۆر لهلا سهیر بوو.. ئیدی ههستا و دوو رکات سوننهتی بهیانی کرد، منیش دهبارهی ئههمه قسهه لهگهله کرد.

ئهوییش گوتی: ئایا گومانته برد که من خهوتووم؟! نهخیر سهه و ئهوهنده حوکم و بریارهه له کتیبی خوا دههیناوه، تو کارت بو خوت کردوه، منیش بو ئوممهت).

(قال مجاهد رحمه الله: أحب الخلق الى الله أعلمهم بما انزل)⁽²⁾.

واته: موجهید پهحمهتی خوای لی بی دهلی: (خوشهویسترین دروست کراو لای خوا زاناترینیانه بهوهی نارووویهتی).

(1) تنوير الأذهان من تفسير روح البيان للبروسوي (335/2).

(2) تفسير القرطبي (26/1).

وه ميژوو دهربارهى بوخارى پرحمتهى خواى لى بى بۇمانى گيپراوتهوه كه⁽¹⁾: بوخارى چهندان جار له پووى زهكاوت و زيرهكى تاقى كراوتهوه، بهلام له بهر زيرهكى و شارهزايى خوئى سهركهتوو بوه و سهلماندووويهتى كه چهند ههولئى بى پايانى داوه بۇ شارمزابوون له ئاييىنى خواى گهوره.

ئوهوتا كاتيگ له يهكيگ له سهفهركانى له بوخاراوه بۇ بهغداكه پيشت خهلكى بهغدا ناوبانگى ئيماميان بيستبوو زانايانى فهرمووده كوئونهوه و گوتيان: ههر دهبى تاقى بكهينهوه تا بۇمان بهدياركهوى زيرهكى و راستى ئه و زانيارىيانه چنده كه دهربارهى ئه و پيمان گهيشتوووه و بيستوومانه.

بۇيه زانايان پهنايان برده بهر پيگايهك و هاتن دهق (متن) و سهنهدى سهد (100) فهرموودهيان ههلاو گهپراوه و ئاوهژوو و بهروپشت كرد.. ده (10) گهنجيان هينا.. ههر يهكهيان ده (10) فهرموودهيان لهم فهرموودانه پي له بهركردن.. وه له مابهينى بوخارى و گهنجهكان ژوانيكيان دانا و كات و ساتى بهيهك گهيشتنيان ديارى كرد، ههوالئى بهيهكگهيشتنهكesh به ناو خهلكيدا بلاو بووهوه و تهشه نهى كرد.

له كات و ساتى ديارى كراو گهنجهكان هاتن و ههر يهكهيان له بهردهم بوخارى و جهماوهردا ئه و ده فهرموودهيهى له بهرى كردبوو باسى كرد و هه مووى گيپرايهوه، ئيدى خهلكان له مهجليسهكه كه زانياريان له فهرمووده ناسى نه بوو سهريان سوپما له وهى كه ههر فهرموودهيهك بۇ بوخارى دهخوينرايهوه، بوخارى ده يگوت: ئه م فهرموودهيه م نه زانيوه و نه ناسيوه (لا اعرفه).

بۇيه خهلكهكه گومانى ئه وهيان برد كه ئه مه كه م و كورتىيه له زانست و زانيارى ئيمام، بهلام ئه و زانايانهى ئه م تاقى كردنه وهيان پيگ خستبوو

(1) صور ومواقف لمأمون فيزيو جرار (79-57/8) به دهستكارىيهوه.

گوتیان: ئەم پیاوه تیگه‌یشت له‌وهی ئیمه‌ ویستمان !! ئیدی به‌م شیوه‌یه تاخویندنه‌وهی هه‌موو فه‌رمووده‌کان کۆتایی هات.

به‌لام بوخاری هاته‌ پێشه‌وه‌ دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌وان چاوه‌ڕێیان نه‌ده‌کرد و به‌بیریان نه‌ده‌هات ڕوو بدا ڕووی دا، به‌لکو ئه‌وپه‌ری ئه‌وان گومانیان بۆ ده‌چوو ئه‌وه‌بوو که بوخاری ته‌نها فه‌رمووده‌ راسته‌کان بلیتیه‌وه. به‌لام زۆر سه‌رسام بوون کاتی‌ک بیستیان بوخاری فه‌رمووده‌ هه‌لا‌وگه‌‌پراوه‌کان یه‌ک به‌ یه‌ک ده‌لێتیه‌وه، پاشان هه‌ر یه‌ک له‌ فه‌رمووده‌ هه‌لا‌وگه‌‌پراوه‌کان ده‌هینیتیه‌وه باری راستی خۆی.

وه‌جاریکی تریش له‌ سه‌مه‌رقه‌ند چوار سه‌د (400) زانای فه‌رمووده‌ناس له‌ ده‌وری کۆبوونه‌وه، له‌مه‌شدا وه‌کو ئه‌وه‌ی به‌غدا به‌ سه‌رکه‌وتویی ده‌رچوو.

تیبینی:

هه‌رچه‌نده‌ به‌سه‌رهاتی بوخاری په‌حمه‌تی خۆای ئی بی له‌په‌رۆاله‌تدا په‌یوه‌ندی راسته‌وخۆی به‌ قورئانه‌وه‌ نییه‌ به‌لام ده‌بی ئه‌وه‌ بزانی که ئه‌مه‌ بووه‌ هه‌ول و خه‌بات و کۆششی پیاوچا‌کان بۆ به‌ره‌و پێش بردن و به‌رزکردنه‌وه‌ی ئەم ئاینه‌ ! خۆای میه‌ره‌بان هه‌موویان بکاته‌ دراوسی‌ی خۆی و ئیمه‌ش بکاته‌ دراوسی‌ی ئه‌وان و پیکه‌وه‌ له‌ به‌هه‌شت له‌ فرده‌وسی به‌رز له‌لای خۆی کۆمان بکاته‌وه.

دابه‌زین و کوپونه‌وهی فریشته‌کان له کاتی خویندنی قورپان

ئه‌گه‌رچی ئەم بابەتە له پوو و اتا و ناوه‌پۆکه‌وه هەر له چوارچیوهی گه‌وره‌یی و فه‌زلی خویندنه‌وهی قورپان دایه، به‌لام له‌به‌ر بایه‌خ و گرنگی‌یه‌که‌ی به‌ باشمان زانی له به‌شیکی سه‌ربه‌خۆدا کۆی بکه‌ینه‌وه و باسی لێوه بکه‌ین.

فریشته‌کان له کاتی خویندنه‌وهی قورپانی به‌پێز داده‌به‌زن و کۆده‌بنه‌وه و ده‌وری قورپان خوین ده‌دن بۆ گۆی گرتن و بیستنی قورپان. چونکه فریشته‌کان له دروست کردنیان چه‌ند تایه‌بتمه‌ندییه‌کیان هه‌یه، له‌وانه فه‌زلی خویندنه‌وهی قورپانیان پێ نه‌به‌خشاوه به‌لکو له غه‌یری خۆیان گۆی ده‌گرن.

موناوی په‌حمه‌تی خاوی لی بی ده‌لی: (لان الملائكة لم يعطوا فضیلة التلاوة كما في خبر آخر وانهم حریصون على استماع القرآن من البشر)⁽¹⁾.
واته : (له‌به‌ر ئەوهی فریشته‌کان فه‌زلی خویندنه‌وهی قورپانیان پێ نه‌دراوه بۆیه زۆر په‌رۆشن بۆ بیستنی قورپان و داکوکی ده‌که‌ن له‌سه‌ر گۆی گرتنی قورپان له‌ مرۆف).

دیاره ئەمه‌ش پێز و فه‌زل و گه‌وره‌یی به‌ قورپان خوین، بۆیه چه‌ند له خویندنه‌وهی قورپان نازاتر بین گه‌وره‌تر ده‌بین و پێزمان له‌لای خاوی گه‌وره زیاتر ده‌بی‌ت.

(عَنِ الْبُرَاءِ قَالَ كَانَ رَجُلٌ يَقْرَأُ سُورَةَ الْكَهْفِ وَعِنْدَهُ فَرَسٌ مَرْبُوطٌ بِشَطْنَيْنِ فَتَغَشَّاهُ سَحَابَةٌ فَجَعَلَتْ تَدُورُ وَتَدْنُو وَجَعَلَ فَرَسُهُ يَنْفِرُ مِنْهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ أَتَى

(1) فیض القدير للمناوي (412/1).

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: «تِلْكَ السَّكِينَةُ تَنْزَلَتْ لِلْقُرْآنِ»⁽¹⁾.

واته: به پرائی کۆری عازهب رهزای خوای لی بی دهلی: جارێک له جاران پیاویک سوپه‌تی کههفی ده‌خویند، له‌و کاته ئه‌سهپیکیش له‌لایه‌وه به دوو گوریس به‌سترا بوه‌وه، له‌کاتی قورئان خویندنه‌که‌دا په‌له هه‌وریك هاته سه‌ر سه‌ری و گرتیه خۆی و ده‌ستی کرد به سوپانه‌وه به ده‌وری دا و لیبی نزیک بوه‌وه، ئه‌سهپه‌که‌ش که هه‌ست به‌مه ده‌کا لی هی هه‌ل ده‌سه‌مه‌یه‌وه. جا بو به‌یانی هاته لای پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم و ئه‌مه‌ی بو گپرایه‌وه. ئه‌و-پیغه‌مبه‌ر-یش فه‌رمووی: (ئه‌وه ئارامی و هیمنی فریشته‌ی ئاسایش بوون له‌به‌ر به‌ره‌که‌تی قورئان داباری بوون).

(عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ قَالَ بَيْنَمَا هُوَ يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ وَفَرَسُهُ مَرْبُوطٌ عِنْدَهُ إِذْ جَالَتِ الْفَرَسُ فَسَكَتَ فَسَكَتَتْ فَقَرَأَ فَجَالَتِ الْفَرَسُ ، فَسَكَتَتْ وَسَكَتَتْ الْفَرَسُ ثُمَّ قَرَأَ فَجَالَتِ الْفَرَسُ ، فَأَنْصَرَفَ وَكَانَ ابْنُهُ يَحْيَى قَرِيبًا مِنْهَا فَأَشْفَقَ أَنْ تُصِيبَهُ فَلَمَّا اجْتَرَّهُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ حَتَّى مَا يَرَاهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ حَدَّثَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « أَقْرَأَ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ أَقْرَأَ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ ». قَالَ فَأَشْفَقْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ تَطَأَ يَحْيَى وَكَانَ مِنْهَا قَرِيبًا فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَأَنْصَرَفْتُ إِلَيْهِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي إِلَى السَّمَاءِ فَإِذَا مِثْلُ الظِّلَّةِ فِيهَا أَمْثَالُ الْمَصَابِيحِ فَخَرَجْتُ حَتَّى لَا أَرَاهَا. قَالَ « وَتَدْرِي مَا ذَاكَ ». قَالَ لَا. قَالَ « تِلْكَ الْمَلَائِكَةُ دَنَتْ لِصَوْتِكَ وَلَوْ قَرَأْتَ لِأَصْبَحَتْ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيْهَا لَا تَتَوَارَى مِنْهُمْ »⁽²⁾.

(1) رواه مسلم (795).

(2) رواه البخاري تعليقا (5018)، قال الحافظ ابن حجر في الفتح (63/5): وقد وصله أبو عبيد في فضائل القرآن (ص26) عن يحيى بن بكير، عن الليث بن سعد بالأسنادين جميعاً، ورواه مسلم (796)

واته: ئوسهیدی کوری حوزهیر پهزای خوی لی بی دهلی: له کاتی کدا که ئوسهید سوپهتی (البقرة) له شهوی دهخویند ماینه که شتی له لایه وه به سترابوه وه که چی ماینه که ی خول و سوپانه وه یه کی کرد، ئوسهید بی دهنگ بوو ماینه که ش وه ستا، دووباره ئوسهید خویندی، ماینه که ی دووباره سلّه مییه وه. ئوسهید بی دهنگ بوو ماینه که دووباره پراوه ستایه وه، دیسان خویندی دیسان ماینه که ی سلّه مییه وه. یه حیای کوری ئوسهید له ماینه که نزیک بوو، ئوسهید ترسا که ماینه که زیانیکی پی بگه یه نی، که یه حیای پراکیشا و له ماینه که ی دوورخسته وه سه ری هه لپری بو ئاسمان، ئاسمانی نه ده بینی، ئیدی که به یانی کرده وه بو پیغه مبه ر - صلی الله علیه وسلم - ی گیرایه وه.

پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم پیی فرموو: (بخوینه ئەی ئیبنو حوزهیر، بخوینه ئەی ئیبنو حوزهیر).

ئوسهید گوتی: ئەی پیغه مبه ری خوا یه حیای لیوه نزیک بوو ترسام پیی لی بنی، که سه رم هه لپری وه رگه پامه وه سه ر یه حیا، که سه رم بو ئاسمان هه لپری وه ک په له هه ور بوو چرای زوری تیدا بوو که چومه دهره وه ئاسمان نه ده بینی.

پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم فرمووی: (دهزانی ئەوه چی بوو) ؟
ئوسهید گوتی: نه خیر.

پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم فرمووی: (ئەوه مه لائیکه ت بوون له بهر دهنگی تو لیت نزیک بوو بوونه وه، ئەگه ر بتخویند بوایه که رۆژت ده کرده وه ئەوا خه لک ته ماشای ئەو فریشتانه ی ده کرد و لییان نه ده شاردرایه وه).

من طریقین عن یعقوب بن ابراهیم، عن أبیه عن یزید بن الهاد عن عبداللّه بن خباب، عن ابی سعید الخدری، عن اسید بن حضیر. بروانه: فضائل القرآن لأبن کثیر (ص 165).

شوینه‌وار و کاریگه‌ری قورئانی مه‌زن

قورئانی به‌رز به‌هوی تین و به‌هیزی خوی و جوانی و پیک و پیکی و وشه و ده‌رپرینه‌کانی - به‌ویستی خوا - توانی کاریگه‌ری‌یه‌کی نه‌وتۆ و شوینه‌واریکی و دروست بکات که ببیته جیگای سه‌رنج پراکیشانی دۆژمنانی و زیاتر پیوه په‌یوه‌ست بوونی دۆستانی.

به‌لی؛ قورئانی به‌رز کاریگه‌ری‌یه‌که‌ی به شیوه‌یه‌که ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر خوی به‌رزو مه‌زن بۆ کیوو شاخه‌کان په‌وانه‌ی بکردبوایه و بۆ سه‌ریان دایبه‌زاندبوایه نه‌وا دووچاری له‌رزین و لیك هه‌لوه‌شان و توه‌وه‌ ده‌بوون، وه‌کو ده‌فه‌رموی: ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ

خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ (1)

واته: (نه‌گه‌ر نه‌م قورئانه‌مان بۆ سه‌ر کیو و شاخیک بناردبوایه بی گومان تو نه‌تدی نه‌م شاخه زۆر به خوشوعه‌وه پارچه پارچه و ورد و خاش ده‌بوو له ترسی خوا، نه‌م جووره نمونانه بۆ خه‌لکی ده‌هینینه‌وه به‌لکو بیر بکه‌نه‌وه).

به‌پراستی جیگای سه‌رنج و پامانه که نه‌و شاخه سه‌خت و به‌رز و مه‌زنانه، نه‌و شاخه په‌گ داکوتا و له بن نه‌هاتوانه نه‌گه‌ر چی هیچ ته‌کلیفیکی خواییان له سه‌ر نی‌یه و به‌هه‌شت و دۆزه‌خیشیان بۆ ئاماده نه‌کراوه که چی له ترسی خوی په‌روه‌ردگار دووچاری ورد و خاش بوون و توه‌وه‌ ده‌بن و ده‌که‌ونه ژیر کاریگه‌ری قورئانی مه‌زن.

جا وه‌کو باسمان کرد قورئانی به‌رز شوینه‌واری به جیماوی له سه‌ر دوژمن و دۆستانی بووه و هه‌یه و له داهاتوشتدا هه‌ر به‌رده‌وام ده‌بی و ده‌میئنی، وه‌بو هه‌ر یه‌کیک له‌و دوو کۆمه‌له‌ چه‌ندان نموونه و به‌سه‌ره‌ات هه‌ن: کۆمه‌ل و ده‌سته‌ی یه‌که‌م: شوینه‌وار و کاریگه‌ری قورئانی به‌رز له سه‌ر دوژمنا‌نی:

کاریگه‌ری قورئانی به‌رز سه‌رانی کوفر و تاغوتی له مه‌که‌ه و ده‌وروبه‌ری هه‌راسان کردبوو، جی‌یان پی جی نه‌بوو، به شیوه‌یه‌کی وا نه‌یانده‌هیشت هه‌یچ که‌سیک له ده‌وروبه‌ریان گو‌ییستی قورئانی به‌رز بی‌ت و له‌گه‌ل هه‌لگرانی قورئان هه‌لس و که‌وت بکات، نه‌وه‌کو له چاکاو خۆری و به‌ندایه‌تی ئەوان پزگار بن و به‌ره‌و به‌ندایه‌تی راسته‌قینه‌ی خ‌وای گه‌وره‌یان بچن. به‌لکو به‌لای ئەوانه‌وه ده‌بی خه‌لکی هه‌رچی له قورئاندا به‌ شتی به‌تال و که‌می بزانه‌ن، وه‌کو خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا سَمْعُوا لَهُذَا الْفُرَّانِ وَالْغَوَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ ﴾⁽¹⁾.

واته: (وه کافره‌کان ده‌لین گو‌ی بۆ ئەم قورئانه مه‌گرن و له کاتیکیشتدا که ده‌خویند‌ریته‌وه بکه‌نه ده‌نگه ده‌نگ و غه‌لبه غه‌لب - تاکو که‌س خه‌یالی نه‌چیته سه‌ر واتاکانی - ئەمه‌ش بۆ ئەوه‌ی ئەگه‌ر ببیته مایه‌ی سه‌رکه‌وتنیان به‌سه‌ر ئیسلام و قورئاندا). به‌لام له‌گه‌ل ئەو هه‌موو هه‌وله‌ی دهم راست و سه‌رانی کوفری ئەو کات⁽²⁾ بۆ دوورخستنه‌وه‌ی خه‌لکی له قورئانی به‌رز که‌چی قورئان کاری کردبوه سه‌ر خۆشیان.

(1) سورة فصلت: (26) .

(2) نیستاش له زۆر وولات به‌رده‌وام له هه‌ول دان و پینگه به هه‌موو کاریک ده‌دری بکری و وه‌کو مه‌ی خ‌واردنه‌وه و داوین پیسی ... هتد به‌لام پینگه نادری و کۆسپ ده‌خریتسه به‌رده‌م ئەوانه‌ی روو له قورئانه‌ن.

(شهويكيان هر يه كه له ئه بو جههل و ئه بو سوفيان پيش مسولمان بوونی و ئه خنه سی كوری شهريق له مالى خوڤه وه به نهينى ههستا و هات بو لای مالى پيغه مبه ر صلى الله عليه وسلم بو ئه وهى ههريه كيان به نهينيه وه گوئى له قورئان خویندن پيغه مبه ر صلى الله عليه وسلم بگريت كه له و كاته دا نويزى ده كرد، بى ئه وهى كه سيان به وهى تريان بزانييت.

ئهم سى (3) پياوهى قورهيش تا به ره به يان وه كو پاسه وان ههريه كيان له جى يه كدا وه ستابوون و گوئيان گرتبوو، به يانى له كاتى گه رانه وه ياندا ليك ئاشكرا بوون و كه وتنه سه رزه نشت كردنى يه كترى و بريارياندا كه جاريكى تر كارى وا نه كهن، چونكه ئه گه ر خه لكى به مه بزانه ده چنه لای پيغه مبه ر صلى الله عليه وسلم و مسولمان ده بن ئيدى له يه كترى جيا بوونه وه و چوونه وه ماله وه.

كاتيك شه و داها ته وه ههريه كيان واى ده زانى ده سه لاتی به سه ر خویدا نيه و قاچه كانى ده يبه ن به رپوه، به ره و شوينه كهى دوينى شه ويان، ئه و شه وه ش گوئيان گرت و به يانى دووباره به يه ك گه يشتنه وه و كه وتنه وه ره خنه و تانه و ته شه ردان له يه كترى.

به م جوړه سى شه و گوئيان گرت و له به يانى سيه مدها گه يشتنه وه يه ك و سوینديان بو يه كترى خوار دو په يمانياندا كه جاريكى تر شتى وا نه كهن.

جا دواى ئه و سى شه وه كه گوئيان له قورئان گرت ئه خنه س چووه لای ئه بو جههل و گوئى: ئه بول كه كه م رات چى يه به رامبه ر ئه وهى له و شه واندها له موحممه دمان بيست ؟

ئه بو جههل گوئى: رام چى يه ؟ چيم بيست ؟ ئيمه و به رهى (عبدالمناف) پيش پر كييمان ده كرد له گه وره يى و ريزدا، ئه وان ميوانداريان ده كرد ئيمه ش ده مان كرد، يارمه تى هه ژارانيان ده دا و ئيمه ش يارمه تيمان ده دان، شتيان ده به خشى، شتمان ده به خشى .. تا ئه وان گه يشتنه ئه وهى پيغه مبه ريان

هه‌یه‌و سروشیان له لایهن خواوه بو دیت، ئیمه نازانین چۆن به‌وه بگه‌ین و پێیان بگه‌ینه‌وه !! به‌ خوا هیچ کاتیک باوه‌ری پێ ناهێنین و شوینی ناکه‌وین و به‌ پاستی نازانین. ئیدی ئه‌خه‌سه‌ له‌لای هه‌ستا و جیی هه‌شت⁽¹⁾. به‌لام خه‌یالیان خاوه و ویستی خوی بالاده‌ست له‌ سه‌روی ویستی ئه‌وانه‌وه‌یه و ده‌بی چهند که‌سانیک شایسته ئیمان به‌ین و بینه هه‌لگری په‌یامه‌که‌ی و تا دوا هه‌ناسه‌یان ناماده‌بن بو بلاوکردنه‌وه‌ی و چه‌سپاندنی، با بی‌باوه‌رانیش ده‌ست بار نه‌گرن و پێیان ناخۆش بی‌ت، ئه‌وه‌تا خوی گه‌وره ده‌فرموی: ﴿يُرِيدُونَ أَن يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَن يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾⁽²⁾.

واته: (ده‌یانه‌وی پووناکی خوا به‌ فووی ده‌میان بکوژینه‌وه، وه‌ خوا نایه‌وی بیجگه‌ له‌ پووناکی خوی ته‌واو بکات و سه‌رکه‌وی هه‌رچه‌نده بی‌باوه‌ران پێیان ناخۆش بی‌ت).

(عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾⁽³⁾ أَمْ خُلِقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكَ أَمْ هُمُ الْمُصِيطِرُونَ ﴿٣٧﴾ كَادَ قَلْبِي أَنْ يَطِيرَ)⁽³⁾.
 و في رواية : (.. وذلك أول ما وقر الايمان في قلبي)⁽⁴⁾.

(1) سيرة ابن هشام قصة استماع قريش الى قراءة النبي -صلى الله عليه وسلم- (315/1).

(2) سورة التوبة: (32).

(3) رواه البخاري (4854).

(4) رواه البخاري (4023).

واته: له جوبه ييري كورپى موتعيمه وه رهزاي خواي لى بى دهلى: پيش ئه وهى
 مسولمان بم گويم له پيغه مبه ر بوو صلى الله عليه وسلم له نويزى مه غريب
 سوپه تى (الطور) ي ده خويند، جا كه گه يشته ئه م چهند ئايه ته: ﴿أَمْ خُلِقُوا
 مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَلْفُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلِقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾
 أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾﴾ نزيك بوو له بهر دهنگ خوشى
 پيغه مبه ر صلى الله عليه وسلم و به لاغه ت و به ييزى قورئان دلم بفرى .
 وه له رپوايه تيكي تر دا: (ئمه يه كه م جار بوو كه ئيمان جيگير بوو له دلم).

كۆمه ل و دهسته ي دووهم: شوپنه وار و كاريگه رى قورئانى مه زن له سه ر
 دۆستانى:

ئه گه ر ئه وهى له رابردوو باسكرا كاريگه رى قورئانى به رز بيت له سه ر
 دوژمنانى، ئه ي ده بى كاريگه رى يه كه ي چۆن و تا چ ئه ندازه يه ك بيت له سه ر
 دۆستانى؟!

جا چۆن وا نابى، ئه ي سه ره نجام و دواپوژيان نه به ستروده ته وه به
 ئه ندازه ي په يره و كردنى قورئانى به رز؟! ئه ي باشه قورئانى به رز پوچ و نور
 و شيفا و په حمه ت و فورقان و هيدايه ت نيه؟! ئه ي له به هه شتدا پله يان به رز
 ناكاته وه و به ره و فيرده وسى هاوسى خوايان نابات؟! چۆن ئه م هه موو
 شه رپه ف و سه ره رزى يه له ده ست خويان ده دن!؟

به لى؟ هه موو ئه مانه زياتر وا ده كه ن قورئانى به رز كاريگه رى هه بيت
 له سه ر دۆستانى و به هه ر نرخي ك بيت ئاماده بن ده قاوده ق بپيار و
 فه رمانه كانى له مه يدانى ژيانياندا په نگ پى بدنه وه، ئه مانه ي خواره وه ش
 چهند نموونه يه كن له ژيانى دۆستانى قورئانى به رز:

(عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعُمَرَ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى أُمَّ أَيْمَنَ نَزُورُهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُهَا. فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَيْهَا بَكَتْ فَقَالَا لَهَا مَا يُبْكِيكِ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَتْ مَا أَبْكِي أَنْ لَا أَكُونُ أَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَكِنْ أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ. فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا)⁽¹⁾.

واته: (له ئه‌نه‌سی کوری مالیک ره‌زای خوی لی بی ده‌لی: له دوی مه‌رگی پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم ئه‌بوبکر به عومه‌ری گوت: وه‌ره با بچین بو سهردانی ئومموئه‌یمهن هه‌روه‌کو پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه وسلم ده‌چووه سهردانی، جا که گه‌یشتنه لای، ئومموئه‌یمهن ده‌ستی کرد به‌گریان، ئه‌وانیش پینان گوت: بو ده‌گری؟ لای خوا باشتره بو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وسلم.

گوتی: خو من له‌به‌ره‌ئوه‌ ناگرم که ئه‌وه نه‌زانم، به‌لام بویه ده‌گرم چونکه ئیتر سروش له ناسمان نایه‌ته خواره‌وه و بچرا. که وای گوت، ئه‌وانیش دلیان پرپوو و له‌گه‌ئیدا ده‌ستیان کرده گریان).

عن الشعبي قال كتب عمر بن الخطاب رضي الله عنه إلى المغيرة بن شعبة وهو عامله على الكوفة ان ادع من قبلك من الشعراء فاستنشدهم ما قالوا من الشعر في الجاهلية والإسلام ثم اكتب بذلك إلي.

فدعاهم المغيرة فقال للبيد بن ربيعة انشدني ما قلت من الشعر في الجاهلية والإسلام. فقلت لقد ابدلني الله بذلك سورة البقرة وال عمران.

قال فكتب المغيرة بذلك إلى عمر، فكتب عمر ان زد في عطاء لبيد خمسمائة.

(1) رواه مسلم (2454).

واته: (شه عبي رحمة تي خوي لي بي دهلي: عومەري كوري خه تتاب رهزاي خوي لي بي نامه ي بو كار به دهسته كه ي له كوفه - كه موغەيره ي كوري شوعبه - بوو نوسي و پيي گوت: هه موو شاعيره كانى لاي خوت كو بكه وه و داوايان لي بكه چي شيعريان له سه رده مي نه قامي و سه رده مي ئيسلاميدا گوتوو بيلين و پاشان له سه رده نجامه كه ي ئاگادارم بكه وه.

موغەيره هه مووياني كو كرده وه و به له بيدى كوري ره بيهه ي گوت: له شيعره كانى سه رده مي جاهيلي و ئيسلامي خوت بلي، له بيد له وه لامدا گوتي: خوي گه وه و مه زن له جياتي شيعر سوپه تي (البقرة) و (آل عمران) ي پي به خشيوم.

موغيره ئەمەي بو عومەر نوسىي و عومەريش بوى نوسىيه وه كه موچه ي له بيد پينج سه د (500) دينارى بو زياد بكا .

جه عفەري كوري سوله يمان ره حمة تي خوي لي بي دهلي: له ماليكى كوري دينارم بيست ده يگوت: (إن الصديقين إذا قرئ عليهم القرآن طربت قلوبهم إلى الآخرة).

واته: (ئەوانەي له باوه ره كه ياندا له گه ل خواو پيغه مبه ر صلى الله عليه وسلم راست ده كه ن ئەگه ر قورئانيان به سه ردا بخويندريت دليان بو قيامه ت ده گه شيته وه له خو شياندا).

(قال وهيب بن الورد: قيل لرجل ألا تنام؟! قال: إن عجائب القرآن أطرن نومي)⁽¹⁾.

واته: (وهه يبي كوري وه رد دهلي: به پياويك گوترا ئايا ناخه وي؟! ئەويش گوتي به راستى سه ير و سه رسوپه ينه ره كانى قورئانى به رز خه ويان لي ره واندومه ته وه و خه و ناچيته چاوم).

(1) الدين النصيحة لرعد كامل مصطفى الحيايى (1/ 12) .

به‌ئێ؛ خواناسان ده‌یانه‌وی تاریکه شه‌وی ئەنگوسته چاو به نوری قورئان
پووناك بکه‌نه‌وه و به په‌رۆشن بو دوارۆژیان و شه‌یدای دیتنی (الله‌ن).

(كان أبو حلال العتكي يدعوا دائما حتى في غمرات الموت: اللهم لا
تسلبني القرآن)⁽¹⁾.

واته: (ئهبو حه‌لال په‌حمه‌تی خوای لێ بێ هه‌میشه ئەم نزاو دوعایه‌ی
ده‌گوته‌وه، ته‌نانه‌ت له سه‌ره‌مه‌رگیشدا هه‌ر ده‌یگوت: ئە‌ی په‌روه‌ردگارم
قورئانم لێ نه‌سه‌نیته‌وه).

خواناسان ده‌یانزانی قورئانی به‌رز خه‌لاتیکه‌ی گه‌وره‌ی خوای
په‌روه‌ردگارو په‌ر له پیت و فه‌ر و په‌رۆزی، بو‌یه زۆر به ته‌نگ ئە‌وه بوون
کاتیک ده‌مرن و ده‌گه‌پینه‌وه لای په‌روه‌ردگاریان و له‌به‌رده‌می راده‌وه‌ستن
قورئان تکیان بو بکا و له‌گه‌لیان دابی‌ت.

(قيل لعامر بن عبد قيس: أتسهو في صلاتك؟ فقال: أو حديث أحب إلي
من القرآن حتى أشتغل به؟ هيهات، مناجاة الحبيب تستغرق الأحساس)⁽²⁾.

واته: (به عامری کوری عه‌بدی قه‌یس گوترا: ئایا تو له نوێژه‌که‌ت سه‌هوو
ده‌که‌ی؟

ئه‌ویش گوتی: ئایا چ گه‌توگۆ و قسه‌یه‌ک هه‌یه لام خو‌شه‌ویستر بێ له
قورئانی به‌رز هه‌تا سه‌رقال بم پێیه‌وه؟! ئە‌سته‌مه، راز و نیازی خو‌شه‌ویست
هه‌سته‌کان داده‌پۆشی).

(1) صفة الصفوة لابن الجوزي (153/3).

(2) مواعظ ومجالس لابن الجوزي (ص 212).

له کوتابی ئەم بەرگەدا ئەوە ماوه بلییم ئومیدم وایه ئەوەی
نووسیومه بوویته پازیبوونی خۆای گەوره و تویشوی پۆژی دوابی و
پاوه‌ستان له بەردەم پەروەردگاری به به‌زه‌بیم، یاشان سوودم به ئیوهی
خوینەری به‌پێزیش گەیاندری و له‌قوی نزیک بونه‌وهی زیاترتان بی له
قورئانی پاك و به‌پێز.

وصلی اللهم وسلم علی نبینا محمد و آخر دعوانا أن الحمد لله
رب العالمین.

ناوه روک

لا پەرە	بابەت
6	پیشکەش بی
7	پیشکەش کردن
9	پیشەکی
11	ری خوشکردن
13	بەشی یەكەم
14	1- پیناسەى قورئانى مەزن
14	2- ناو و سیفەتەکانی قورئان
28	3- پاراستنی خوای گەوره بۆ قورئانی پایەدار
34	4- نمونەکان لە قورئانی مەزن (الأمثال في القرآن)
40	5- قورئانی مەزن و زانستی نوێ
58	6- قورئان و فەرمايشته پیرۆزەکانی پیغمبەری خوا صلی الله علیه
62	7- قورئان و ئیمان
64	* پرسیاریکی گرنگ
70	8- حوکم کردن به قورئانی بەرپۆز لە فەرمانرەوايەتیدا
71	9- دوعا و چارەسەری بە قورئانی مەزن

73	بهشی دووهم: گهورهیی و فهزلی فیربوونی قورئانی مهزن
76	* چهند بابہ تیکی په یوه ست
76	بابه تی یه کهم: ههول و تیکووشانی پیغه مبهری خوا و هاوه له بهرینه کانی و شوینکه وتوانیان بو فیربوونی قورئان و فییرکردنی دهو روبه ریان
82	بابه تی دووهم: قورئان و شه هیدی
84	بابه تی سئ یه م: به هه له فیربوون و خویندنه وهی قورئان و فییرکردنی بهرام بهر به هه له، هه له یه کی گهوره یه
87	بابه تی چواره م: گه لیک ئه رک و پیویستی تریش هه ن که پیویسته مسولمان فییری بجی ودهو ربه ریشی فییرکات، که ئه م تهوهرانه له خو دهگری:
87	تهوهری یه کهم: به لگه کان له سه هه بوونی ئه رکی سه ره پهرشتیار له فییرکردن و شاره زا کردنی خاوخیزانی
87	* به لگه کان له قورئانی مهزن
90	* به لگه کان له فه رمایشته پیروزه کانی پیغه مبهری خوا صلی الله علیه وسلم
91	* به لگه کان له قسه ی نهسته قی زانایان په حمه تی خویان لی بی
94	تهوهری دووهم: هوکار و شیوازه کانی فییرکردنی خاوخیزان
94	* ریگه و شیوازی یه کهم: بو خو ی هه سته به فییرکردنیان
95	* ریگه و شیوازی دووهم: بو خو ی بجی یان یه کیک بنییری بو یان له زانایان پرسیار بکا

95	* ریگه و شیوازی سییهم: سه‌ریه‌رشتیار ههستی به دابین کردن و جی‌به‌جی‌کردنی که‌رسته و پیداو‌یستی‌یه‌کانی په‌روه‌ده و فی‌ربوون بو‌خاوخیزانه‌که‌ی
97	ته‌وه‌ری سییهم: ئه‌رك و پی‌ویستی‌یه‌کان
98	ته‌وه‌ری چواره‌م: کات و ساتی گونجاو بو‌په‌روه‌ده و فی‌رکردنی منداڵ
101	به‌شی سییهم: فه‌زل و گه‌وره‌یی خویندنه‌وه‌ی قورئانی مه‌زن
107	به‌شی چواره‌م: ئاداب و په‌وشته‌گشتی‌یه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان
108	1- دل‌سوژی و ئاماده‌کردنی نیه‌تیکی ساغ و ساف بو‌خوا
113	2- ری‌زگرتن و به‌مه‌زن سه‌یرکردنی قورئان
114	3- به‌تال و خالی‌کردنی دل و ده‌روون و بی‌روه‌وش له‌سه‌رقالی و هه‌ر کاریکی دونیا
115	4- پاک‌کردنه‌وه‌ی که‌رسته و پیداو‌یستی‌یه‌کان
115	5- پاک و خاوینی له‌ش
117	6- هه‌لب‌ژاردنی کاتیکی گونجاو
118	7- هه‌لب‌ژاردنی شوینیکی گونجاو
119	8- هه‌لب‌ژاردنی شیوه‌دانش‌تینیکی شایسته و ری‌ک و پی‌ک
121	9- نه‌و کاتانه‌ی په‌سه‌ند‌نیه‌ قورئان به‌ده‌نگ بخویندنی
122	10- مرو‌قی کافر نابی له‌بیستنی قورئان قه‌ده‌غه‌بکری
123	11- چاک‌خویندنه‌وه‌ی قورئان
123	12- خو‌به‌خوا په‌ناگرتن

124	13- به ناوی خوا دەست پێکردن
124	14- هیڤی هیڤی خویندنهوهی قورئانی بهرپز
126	15- دەنگ خۆشی له قورئان خویندن
132	16- ئایهتەکان و وشەکانی قورئان، قورئان خویڤن دەویڤنی
133	17- پامان و ووردبوونهوه له ئایهتەکانی قورئان
134	18- کهوتنه ژیر کاریگهری ئایهتەکانی قورئانی مهزن
135	19- گریان و فرمیسک پزاندن له کاتی قورئان خویندن
136	20- حوکمی گوتنی (صدق الله العظيم) چی یه؟
136	21- قورئان خویڤن دهبی خهتمی ههبی و نابی هیجرهت له قورئان بکات
139	بهشی پینجهم: فهزل و گهورهیی دانیشتن و کۆبوونهوه له مزگهوت بۆ فیربوون و دیراسهکردنی قورئانی مهزن
143	بهشی شهشهم: ههولدان بۆ زیاتر شارهزابوون له قورئان
151	بهشی چهوتهم: دابهزین و کۆبوونهوهی فریشتهکان له کاتی خویندن قورئان
155	بهشی ههشتهم: شوینهوار و کاریگهری قورئانی مهزن
156	* کۆمهلی یهکهم: شوینهوار و کاریگهری قورئانی مهزن لهسهه دوژمنانی
159	* کۆمهلی دووهم: شوینهوار و کاریگهری قورئانی مهزن لهسهه دۆستانی...
165	ناوهڕۆک

سوڤاس و پيڙانين

- ❖ بۇ مامۇستايانى سەنتەرى حېكەسە كە لە پيڭداچوونە دەي كىتئېسە كە ئەركيان كىشە، دە بۇ ئە و تېيىنى و پيڭشنيارە جوان و رېكە و پيڭكەنى لە م بارەيە دە ھەيرانبو، دە لە سە رووشيانە دە مامۇستا ئە بوپە كىر بە رېئوبە رى سەنتە ر.
- ❖ بۇ بىراي بە رېئوز و شاعىر كاك فە رھاد جە ھەر بەرادۇستى كە داوام لى كىرد چە ند چوارىنە شعريكە بۇ ھىندىكە لە بابە تە كانى كىتئېسە كە بنووسى.
- ❖ بۇ كاك سە ركە وتى بىرام كە بە كۇمپىيو تە ر ھە ستا بە دانانى ئايە تە كان بە شىئو ھى موصە فى مە دىنە.
- ❖ بۇ ھە موو ئە وانە ي بە ھەر جۇرئىك دە ست بارو ھاوكار بوون و يارمە تيان دام.
- ❖ بە ھە موو ئە وانە ي باسە م كىردن دە لىئىم: خوای گە ورە پاداشتى چاكە تان بە داتە دە و بىكاتە نە خىرە ي قىامە تتان.

پروژەى ھاوڕێيانى قورئان

خوای گەورە دەفەر موی: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ البقرة.

وہ پیغہمبہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم دەفەر مویت: (ما من يوم یصبح العباد فیہ الا وملکان ینزلان فیقول أحدهما: اللهم أعط منفقاً خلفاً، ویقول الآخر: اللهم أعط ممسکاً تلفاً) متفق علیہ.

پروژەى ھاوڕێيانى قورئان لەسەر ئەرکی خێرخوازان ھەلدەستی بە چاپ کردن و بلاوکردنەوہى ئەو کتیبانەى لەبارەى قورئانى پاکەوہ نوسراون ، پاشان بەخشینی بەدیاری و بى بەرامبەر بەسەر قوتابیانى سەنتەر و بنکەکانى لەبەرکردنى قورئان لە زۆربەى شارو شارۆچکەکانى کوردستان ، و ھەر و ھا قوتابیانى قوتابخانە ئایینیەکان و زانکۆ و پەیمانگاگان.

لە ھەنگاوى یەكەمدا پروژەكە (3) کتیب بە چاپ دەگەییەنى كە نزیکەى ھەشت (8) ملیۆن دینارى عیراقى تیدەچیت. کتیبەکانیش ئەمانەى خوارەوہن:

1- چۆن باشتر لە قورئان بە ھەرمەند دەیین. نوسینی: م. علی باپیر. (2000) دانە.

2- با دلەکانمان بە قورئان ئاودیڕ بکەین. نوسینی: م. غریب عزیز. (2000) دانە.

3- له بهرکردنی قورئانی مهزن: نوسینی: م. غریب عزیز
(2000) دانه.

جا دواى چاپ کردنی ئەم سى (3) کتیبه سهنتهري حیکمه
چەندان کتیبی تری هەن لەبارەى قورئانەوه بە چاپیان بگهیهیهنى.
بۆیه خوشکی بهرپێزو برای عهزیزم دەست پێشخهري لەم چاکهیه
نەپراوهیه (صدقة جاریة) بکهو تهرازووی خیری خۆتی له پوژی
دواى پى قورس بکه، خواى گهوره پاداشتی ههموو لایهك به
چاکترین شیوه بداتهوه.

بۆ زیاتر زانیاری و بهژداربوون لەم پرۆژهیه پهیههندی به:
07507553620 بکه.

سهنتهري حیکمه

بۆ فیڕکردن و پى له بهرکردنی قورئانی پیروژ

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.